Füruzan Husrev TÖKİN

BASIN
ANSİKLOPEDİSİ

Füruzan Husrev TÖKİN

BASIN
ANSİKLOPEDİSİ

"BİR MİLLET'İ AYDINLATMA VE UYARMA'DA, BİR MİLLET'E MUHTAÇ OLDUĞU FİKİR GIDASINI VERMEDE, BİR MİLLET'İN SAADETİNİN HEDEFİ OLAN ORTAK YÖN'DE YÜRÜMESİNİ TEMİNDE BASIN, BAŞLI BAŞINA BİR KUVVET, BİR OKUL, BİR ÖNDER'DİR."

KEMÂL ATATÜRK

A

ABALIOĞLU, Yunus Nadi (1880-1945). Fethiye'de doğdu. Abalızade B. Hacı Halil'in oğludur. İlk öğretimini memleketinde yaptı. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. İstanbul'a gelinde Galatasaray Sultanisi (lisesi) ne girdi. Ondan sonra Hukuk fakültesine devam etti. 1900 Yılından itibaren **"Malûmat"** mecmuasında yazıları yayınlanmaya başladı. Arkadaşlariyle birlikte istibdat aleyhine bir cemiyet kurdu. Bu yüzden mahkûm oldu ve üç yıl Midilli kalesine sürgün olarak gönderildi. 1908 İnkılâbı'ndan sonra İstanbul'a geldi, **"İkdam"** ve sonra Ebüzziya Tevfik tarafından yeniden yayınlanan **"Tasvir-i Efkâr"** gazetelerinde yazı işleri müdürlüğü ve yazarlık yaptı. 1910 yılında Selânik'e gitti; 1 şubat 1910 da "İttihad ve Terakki" organı olarak çıkmağa başlayan **"Rumeli"** gazetesinde baş yazar olarak çalıştı. Bir yıl sonra Osmanlı Mebusan Meclisi'nin ikinci seçim döneminde Aydın'dan mebus seçildi. Bu sıralarda yine "Tasvir-i Efkâr" gazetesinde çalışmaya başladı. Uzun yıllar, bu gazetenin yazı işleri müdürlüğünü ve baş yazarlığını yaptı.

2 Eylül 1918 yılında kendi gazetesi **"YENİGÜN"**ü yayınladı. Yazıları, İstanbulda bulunan İngilizleri memnun etmedi, kendisini tevkif etmek üzere harekete geçtiler, bunun üzerinde 15 Mart 1920 tarihinde gazetenin 375. sayısını da çıkardıktan sonra gazeteyi kapattı ve Ankara'ya kaçtı. Bir müddet sonra matbaasını Ankara'ya getirterek 10 Ağustos 1920 tarihinden itibaren Ankara'nın ilk günlük gazetesi olarak "Yenigün"ü yayınlamaya başladı. Büyük Millet Meclisi'nin birinci seçim döneminde muğla mebusu seçildi. "Yenigün", Ankara'da yayınlanırken İstanbul'a gelerek 7 Mayıs 1924 tarihinde **"CUMHURİYET"** gazetesini çıkardı. Mebusluğu 6. seçim dönemine kadar devam etti.

Tedavi edilmek için gittiği İsviçrede 28 Haziran 1945 yılında vefat etti.

Yunus Nadi Abalıoğlu, daima Atatürk ilkelerine bağlı kalmış ve bu yolda savaşmıştır. Yazılariyle Millî Mücadeleyi ve Cumhuriyet rejimini desteklemiş ve savunmuştur. Değerli yazılariyle

Türk basını'na bir çok bakımlardan öncülük etmiştir. Basınımızın usta yazarlarından biri idi.

Eserleri : "İhtilâl ve İnkılâb-ı Osmanî-1908", "49 Saat Graf Zeplin ile seyyahat-1930", "Ankara'nın ilk günleri-1955".

ABALIOĞLU, Nadir Nadi (Doğumu : 1908). Fethiye'de doğdu Yunus Nadi'nin büyük oğludur. Öğretimini Galatasarak lisesinde, Viyana Üniversitesinde, Berlin gazetecilik Enstitüsünde ve Lozan Üniversitesi Sosyal bilgiler'de yaptı. Gazeteciliğe, "Cumhuriyet" gazetesinde röportaj ve fıkra yazarlığı ile başladı. Babasının vefatından sonra "Cumhuriyet" gazetesinin sahip ve baş yazarlığını üzerine aldı. Atatürk ilkelerine bağlı, ileri görüşlü bir yazardır. Politik, ekonomik ve sosyal konular üzerinde bir inanç'a yönelen uyarıcı yazılariyle günümüzün değerli baş yazarlarından biridir.

Eserleri : "Sokakta gürültü var", "Atatürk ilkeleri ışığında uyarmalar".

ABDULLAH CEVDET (1869-1932). Arapkir'de doğdu. Tabur kâtibi B. Hacı Ömer'in oğludur. İlk öğretimini orada yaptıktan sonra İstanbul'a geldi. Kuleli'de okuduktan sonra Askerî Tıbbıye'ye girdi. Yüzbaşı rütbesi ile doktor çıktı. Genç yaşında politika işlerine karıştı. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşunda bulunduğu için Trablusgarb'a sürüldü. Oradan Avrupa'ya kaçtı. "Jön Türk"lerin çıkardığı **"Osmanlı"** gazetesine istibdat ve saltanat aleyhinde yazılar yazdı. Bunun sonunda gıyabında kalebentliğe mahkûm oldu.

Cenevre'de bir matbaa kurarak 1 Eylül 1904 tarihinde **"İÇTİHAD"** mecmuasını yayınladı. 1905 de Kahire'ye gitti ve matbaası ile mecmuasını da oraya nakletti. 1911 de İstanbul'a geldi. Mecmuasını burada çıkarmaya başladı. Balkan savaşı sırasında hapsedildi. Umumî Harp içinde mecmuası kapandı. Harpten sonra "İçtihad"ı tekrar yayınladı. Medrese'ye softalara, şeriat ve meşihad otoritesine karşı yazdığı yıkıcı yazılarından ötürü iki yıl hapse mahkûm oldu.

1932 Yılında vefat etti.

Fikir ve politika sarsıntıları içinde bulunan Meşrutiyet ve ondan sonraki devirde fikir ve vicdan hürriyetinin savunmasını yapan Abdullah cevdet, bütün medreselerin kapatılmasını, onların

yerine batıda olduğu gibi hür düşünceli fikir, sanat ve teknik adamlar yetiştirecek okullar açılmasını ileri sürdü. Lâtin harflerinin kabul edilmesini, bir bilim kurulu bir Türk sözlüğü yazılmasını teklif etti. Öyle bir devirde bu düşünceleri ileri sürmek büyük bir medenî cesaret meselesiydi. Kafası, batının kişilik ve hürriyet fikri ile yuğrulmuştu. Zamanının dar ve geri anlayışına karşı, kişilik ve hürriyet zevkini, humanızma düşüncesini kurtuluş yolu olarak gösterdi. 30 Yıl yayınladığı "İçtihad" mecmuası ile gazetecilik, kitap yayını alanında haklı bir başarı sağladı. Abdullah Cevdet'in düşünceleri, devrinin Türk basınında ve daha sonraları etki yaptı.

Hayyam'dan, Mevlâna'dan, Shakespeare'den, Gustave le Bonn'dan ve Dozy'den yaptığı çevirileri ile doğu ve batı edebiyatlarını tanıtmaya çalıştı. Dozy'den yaptığı "İslâmiyet tarihi" çevirisi memleketimizde yasak edildi. Ayrıca, "Kahriyat", "Karlı dağdan sesler", "Düşünen musiki" adında kendi şiirlerini bir araya toplayan kitapları da devrinin iyi bir şairi olduğunu da göstermektedir.

ABDULLAH ZÜHDÜ (1869-1928). İstanbul'da doğdu. Öğrenimini Galatasaray lisesinde yaptı. Çeşitli gazetelerde çalıştı. 1908 İnkılâbından sonra **"Yeni Gazete"**yi çıkardı. Bir müddet Matbuat Umum Müdürlüğünde bulundu. **"İkdam"** ve **"Sabah"** gazetelerinde yazdı. Ahmet İhsan (Tokgöz) ile beraber Fransızça **"Le Soir"** gazetesini yayınladı.

Telif ve çeviri olarak seksen'den fazla eseri vardır.

ABİDİN DÂVER (1886-1958). İstanbulda doğdu. Şehremaneti Mümeyyizlerinden Ali Vahyi'nin oğludur. İlk öğreniminden sonra Galatasaray'a girdi, 1907 de okulu bitirdikten sonra Sanayii Nefise Mektebine (Güzel Sanatlar Akademisi) devam ederken gazeteciliğe başladı.

Fransa, İngiltere ve Belçika parlamentolarında tetkiklerde bulundu. Sırasiyle, **"Tasvir-i Efkâr"**, **"Yeni Gün"**, **"Tercüman-ı Hakikat"**, **"İkdam"** ve **"Cumhuriyet"** gazetelerinde çalıştı. Bu gazetelerde yazı işleri müdürlüğü de yaptı.

Büyük Millet Meclisi 6. döneminde Millet Vekili seçildi.

Abidin Dâver, Türk basınında bilhassa denizciliğe ait ya-

zılariyle tanında. Bu yüzden kendisine "sivil amiral" adı verildi. Olgun yazıları ve tenkitleriyle okunan ve sevilen bir yazardı.

Eserleri : "Kanatların zaferi", "Deniz", "Gemi", "Mülâzim'-in romanı", "Dünkü, bugünkü, yarınki İstanbul", "Radyo konferansları", "Hollyvood dünyası".

AGÂH (1832-1885). İstanbulda doğdu. Yozgatlı Çapanoğullarından B. Ömer Hulûsi'nin oğludur. Öğrenimini Tıbbıye Mektebinde yaptı. Bu arada Fransızça öğrendi. Yedi yıl sonra okuldan ayrıldı. Babıâli Tercüme Odası'na girdi. 1853 Yılında elçilik maiyyet kâtibi olarak Paris'e gitti. Oradan döndükten sonra Karantina müdür yardımcılığı, ordu baş tercümanlığı ve Hersek Muvakkat Meclisi reisliği yaptı.

1860 Yılında ilk hususî Türk gazetesi olan **"Tercüman-ı Ahval"** gazetesini yayınladı. Agâh efendi, bu ilk Türk gazetesinin sadece sahibi durumunda idi. Devlet memuriyetinden ötürü çok az yazı yazıyordu. Gazetenin bütün sorumluluğu Şinasi'nin üzerinde idi.

Tercüman-ı Ahval, yayınlandığı sırada Agâh efendi, Posta Nâzırı oldu. Memleketimizde ilk posta pullarını çıkardı. 1864 de Vapurlar ve Ereğli kömür madenleri nâzırlığı, 1865 de de Divan-ı Muhasebat üyeliğine getirildi.

1867 Yılında arkadaşlariyle birlikte hürriyet mücadelesi için Avrupa'ya kaçtı. Dört yıl, Fransa, İngiltere ve Belçikada yaşadıktan sonra memlekete döndü. İzmit Mutasarrıfı, Şûrayi Devlet üyesi oldu. 1877 de Sultan Abdülhâmid tarafından Ankara'ya sürüldü. 1885 yılında Atina elçiliğine atandı. Aynı yıl içinde orada vefat etti. Abdülhâmid tarafından zehirlendirildiği de rivayet edilmektedir. Kemikleri İstanbula getirilerek Sultan Mahmut türbesi mezarlığına gömüldü.

Tam anlamiyle batılı bir kafaya sahip olan Agâh efendinin çalışkan, sağlam muhakemeli, sağlam karakterli bir kimse olduğu söylenmektedir.

Agâh efendi, Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu'nun edebî heyetinde de bulundu; bu tiyatroya piyesler yazdı, Türk tiyatro edebiyatının gelişmesi için çalıştı.

Çıkarmış olduğu "Tercüman-ı Ahval" gazetesi, hem özel, hem de millî gazeteciliğimizin başlangıcı oldu. Ve Türk kültür hayatında bir geçiş çağı açtı.

AHMET CEVDET (1862-1935). İstanbul'da doğdu. Tütün tüccarı Hacı Ahmet'in oğludur. Öğrenimini özel olarak yaptı. Arapça, Fransızça, Almance ve Rumca öğrendi. **"Tercüman-ı Hakikat"** gazetesinde yazar olarak çalıştığı sırada Hukuk öğrenimi yaptı. Sırasiyle, "Sabah", "Saadet" ve "Tarik" gazetelerinde çalıştı. Baş yazarlık yaptı. Sonra, **"İKDAM"** gazetesini yayınladı. İttihad ve Terakki'ye muhalefet ettiği için takibe uğradı ve Avrupaya kaçtı.

Yazılarını saf Türkçe, halk dil'i ile yazardı; halk arasında sevilir ve okunur bir yazardı.

Ankara'da vefat etti. İstanbul'da Eyüb'e gömüldü.

AHMET HİKMET (1870-1927). İstanbul'da doğdu. B Yahya Sezai'nin oğludur. Öğrenimini Galatasaray lisesinde yaptı. Yıllarca Hariciye mesleğinde çeşitli görevlerde bulundu. Galatasaray lisesinde ve daha sonra İstanbul Darülfünun'unda (İst. Üniversitesi) edebiyat tarihi öğretmenliği yaptı.

Yazı hayatı önce **"İkdam"** gazetesinde ve **"Servet-i Fünun"**-da başladı. Sayısız yazıları bir hayli tutar. Sade bir dil'i vardı. Halk için yazardı. Yazı konularında daima yerli kalmıştır. Dil'in arınması, harf meseleleri ile yakından ilgilendi. Daima öz Türkçe yazılar yazdı. Üslûbunda ve konularında realist bir anlatım vardır.

Eserleri : "Haristan ve Gülistan-1900" (hikâyeler), "Çağlayanlar-1922", "Gönül hanım" (Roman), "Leylâ-yahut-bir mecnunun intikamı" (hikâye), Baronne de Staff'dan "Tuvalet ve Letafet", Alexandre Dumas Filles'den "Bir riyazînın muaşakası".

AHMET MİDHAT (1844-1912). İstanbul'da doğdu. Bezzaz Hacı Süleyman'ın oğludur. İlk öğrenimini Rusçuk'da yaptı. Mithat paşanın Tuna valiliği sırasında Niş'te vilâyet mektupçu kalemine kâtip oldu. Özel ders aldı. Bu arada Fransızca da öğrendi. **"Tuna"** gazetesine yazılar yazdı. Midhat paşa, kendisini Bağdat'a götürdü. Orada bir matbaa kurarak vilâyet gazetesi **"Zevrâ"**yı çıkardı. Bağdatta Farsça öğrendi.

İstanbula döndükten sonra kendisini tamamen yazarlığa verdi. **"Basiret"** gazetesi yazarları arasına katıldı. Bir yandan da **"Ceride-i Askeriye"** gazetesinin baş yazarlığını yaptı. Evinde küçük bir matbaa kurdu; kitaplarını ev halkı ile birlikte dizip bastı ve dağıttı. Geçimini bu suretle temin etmeğe çalıştı. Gazetelerden aldığı paraları biriktirerek matbaasını genişletti ve Babıâli cad-

desine taşıdı, bir kaç da işçi tuttu. Matbaası için Avrupa'dan lâtin harfleri getirtti. **"Dağarcık"** adında bir mecmua çıkardı. Bununla yetinmiyerek **"Devir"** adında gündelik bir gazete yayınladı. Fakat ilk sayısında gazete kapatıldı. Bundan sonra çıkardığı **"Bedir"** gazetesi de aynı âkıbete uğradı.

"Dağarcık"ta çıkan İslâmiyet aleyhine yayın yaptığı iddiaları ve Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosunda Namık Kemal'in "Vatan-yahut- Silistre" piyesinin oynanmasından sonra tiyatrodan alınarak sorguya çekildikten sonra Rodos'a sürgün edildi ve kaleye kapatıldı. Abdülaziz'in taht'dan indirilmesi üzerine 1876 da affedildi ve İstanbula döndü. Yine yazı ve matbaa işlerine başladı. Gazetecilik ün'ünü en çok yayan **"Tercüman-ı Hakikat"** gazetesindeki yazılarıdır. Bu gazete, Ahmet Midhat'ın sayesinde bir çok gençlerin gazetecilik ve edebiyat alanında yetişmesine öncülük etti. Gazete, devrin durgun geçen hayatında bir hareket uyandırdı.

Ahmet Midhat, İstanbul Darülfünununda (İstanbul Üniversitesi) umumî tarih, felsefe tarihi, dinler tarihi okuttu.

Ahmet Midhat, yazılarında daima halk'ı düşündü. Dilini halkın anlayacağı şekilde arılaştırdı. Bir çokları onun bu tarzdaki yazılarından ötürü küçümseyerek: "avam muharriri' diyorlardı. Ama o, bundan incinmiyor, kırılmıyordu, yazmakta devam ediyordu. O kadar çok yazı yazardı ki, kendisine : "kırk beygir kuvvetinde yazı makinesi" derlerdi. Yazılariyle, kitaplariyle halka okuma zevkini ve kültür ihtiyacını aşıladı. Yarım yüz yıla yakın yazı hayatında sistemli olarak okur topluluğuna bilgi vererek öncülük etti. Roman, hikâye ve tiyatro eserinden başka, tarih, felsefe, terbiye, psikoloji ve diğer müspet bilimler alanında da yazdı, çeviriler yaptı.

Ahmet Midhat, yaşadığı toplumun batı kültürüne ihtiyacı olduğunu, klâsik kültürün önemini idrak ederek bu hazineden mutlak surette faydalanmak lâzım geldiğini savunarak Humanizma'nın vücut bulmasını şuurlu bir şekilde arzu ederek çalışmalariyle halka ve gençliğe önderlik etti. Doğu skolastiğinden batı'nın bilim anlayışına geçerken benimsemekte olduğumuz hayatı, sağlam bir temele oturtmayı batının kültür hazinesinde buldu. Tıpkı Rönesans adamının Yunan kültür ve medeniyetine bağlanması gibi. Ahmet Midhat, bilgi bakımından ansiklopedik karakter taşıyan bir yazardı.

Eserleri : - Hikâye kitapları - "Kıssadan hisse", "Letaif-i rivayât", "Esaret", "Mihnetkeşan", "Firkat", "Ölüm Allahın emri",

"Bir gerçek hikâye", "Nasip", "Bahtiyarlık", "Cinli han", "Obur", "Bir tövbekâr", "Çingene", "Para", "Diplomalı kız", "Dolaptan temaşa", "Emanetçi Sıtkı", "Hayal ve hakikat", "Taaffüf".

Romanları : "Hasan Mellah", "Dünyaya ikinci geliş", "Felâtun beyle Rakım efendi", "Pariste bir Türk", "Süleyman Muslî", "Çengi", "Yer yüzünde bir melek", "Henüz onyedi yaşında", "Karnaval", "Acaib-i âlem", "Dürdane hanım", "Cellat", "Volter yirmi yaşında", "Esrar-ı cinayet", "Hayret", "Demir bey", "Haydut Montari", "Ahmet Metin ve Şirzat", "Gönüllü", "Yeniçeriler", "Jön Türk".

Tiyatro eserleri : "Eyvah", "Açık baş", "Ahz-ı zar", "İntikam", "Siyavuş", "Merdut kız", "Çengi", "Zeybekler", "Ziybâ", "Çerkez Özdenleri", "Çavuş", "Kafkas".

Bütün piyesleri, Gedikpaşa Osmanlr tiyatrosunda sahneye kondu ve kitap halinde yayınlandı.

Tarih kitapları : "Mufassal", "Kâinat", "Tarih-i Edebiyat", "Zübdet-ül Hakayik", "Üssü inkılâp".

Bunlardan başka daha bir çok küçük boyda çeşitli konularda eserleri var; yine çevirileri bir çok yekûn tutar.

AHMET RASİM (1864-1932). İstanbulda doğdu. Posta memuru B. Bahaeddin'in oğludur. Öğrenimini Darülşafaka'da yaptı. Posta ve Telgraf nezaretine memur olarak girdi. Gazeteciliğe karşı duyduğu ilgi, hür ve serbest karakteri yüzünden memurluk yapamayacağını anladı ve istifa ederek yazı hayatına başladı. Ahmet Midhat'ın teşviki ile **"Tercüman-ı Hakikat"** gazetesine girdi ve ilk yazıları orada çıkmaya başladı. **"Ceride-i Havadis"**te mütercimlik yaptı. Çeşitli mecmualara yazdı. İlk büyük hikâyeleri **"Servet-i Fünun"**da yayınlandı. Bundan başka, **"Resimli gazete"**, **"Mektep"**, **"Maarif"** ve **"Hazine-i Fünun"** mecmuaları ile **"İkdam"**, **"Malûmat"** gazetelerinde süreli olarak yazı yazdı. **"Sabah"** gazetesinde karar kıldı ve makaleleri, çevirileriyle tanınmağa başladı. Yazılarını sansürün vehminden kurtarabilmek için güçlüklerle uğraştı, gazete sahiplerinin yazı ücretlerindeki kayıtsızlıkları ile mücadele etti. Meşrutiyetten sonra Hüseyin Rahmi ile beraber **"Boşboğaz"** adında bir mizah gazetesi çıkardı. Umumî harp sıralarında **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesinde çalıştı. Mütareke'de **"Yenigün"** gazetesinin yazı işleri

müdürlüğünü yaptı. Cumhuriyetten sonra **"İleri"**, **"Vakit"**, **"Akşam"**, **"Cumhuriyet"** gazetelerinde yazdı. Heybeli ada'da vefat etti.

Ahmet Rasim, yarım yüz yıla yaklaşan yazarlık hayatında yazılarını ve eserlerini zevkle okuyan geniş bir topluluk buldu. Yazılarında, İsttanbulun bütün renkleri, tipleri, semtler, gezi yerleri, kenar mahalleler, tulumbacılar, şehir halkı, sarıklı hocalar, mahalle mektepleri, Babıâli caddesinin yazarları, şairleri, gazete idarehaneleri canlı, realist bir üslûp ve mizah havası içinde yer alır. Yazıları, yaşadığı devrin tam sosyal bir tasviridir. Halkın ruhunu, yaşayış tarzını, geleneklerini bütün incelikleri ile bilir ve tanırdı. Bu yüzden yazılarının konularını da halkdan alırdı. Okurlarının kültür seviyelerini, terbiye ve ahlâklarını yükseltecek her konuya el attı.

Eserleri : "Fonograf", Teşekkül-ü cihan", "Edebiyat-ı garbiyeden bir nebze", "Cizvit tarihi", "İlk sevgi", "Güzel Eleni", "Meyl-i dil", "Mektep arkadaşım", "Nâkâm", "Asker oğlu", "Ülfet", "Kitabe-i gam", "Ömr-ü edebî", "Resimli ve haritalı Osmanlı tarihi", "Tarih ve muharrir", "İki hatırat üç şahsiyet", "İstibdattan Hakikiyet-i Milliyeye", "Matbuat tarihine medhal-İlk büyük muharrirlerden Şinasi", "Şehir mektupları", "Makalât ve münasebat", "Menakib-i İslâm", "Eşkâl-i zaman", "Cidd-ü mizah", "Gülüp ağladıklarım", "Muharrir bu ya", "Fuhş-u atik", "Şair-muharrir-edip", "Romanya mektupları".

AHMET SAMİM (1884-1910). Pirzerin'de doğdu. Emekli binbaşı B. Tevfik'in oğludur. Devrinin ileri fikirli cessur bir gazetecisi idi. **"Sada-i Millet"** gazetesinn baş yazarlığını yaptığı sırada, İtthad ve Terakki'yi tenkit ediyor, muhalefet saflarında kendine saygı ile bakılıyordu. Sert muhalefet yazıları ikttidar çevrelerinde kuşku uyandırıyordu. Bu tenkitlere tahammül edemiyet İttihad ve Terakki ileri gelenleri, Ahmet Samimi bir gün köprü üzerinde vurdurdular. Kaatil bulunamadı.

AKBABA MECMUASI. 1923 Yılında İstanbul'da Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından çıkarılan haftalık mizah mecmuasıdır. O günden bu güne geniş bir okur çoğunluğu tarafından sevilmiş olan mecmua, güzel mizahî yazıları ve karikatürleriyle her devirde hükûmetleri tenkit ederek, günün sosyal ve politik anlayışları ile alay ederek okurlara ciddî işler yanında bunların

komik taraflarını da göstermiştir. Memleketimizde bugüne kadar mizah çığırını devam ettirmektedir.

AKIN GAZETESİ. 28 Ağustos 1951 tarihinde günlük siyasî sabah gazetesi olarak İstanbul'da yayınlandı. Recep Bilginer, Cavit Yamaç ve Tekin Erer tarafından kurulan gazete, faal ve hareketli bir yayın yaptı. Etrafına hep genç elemanları topladı. Memleket menfaatlerini birinci plânda tuttu. Demokrasi mücadelesinde heyecanla ileri atıldı, Demokrasi rejiminin bütün mânevî ve ahlâkî icaplariyle yerleşmesi için savaştı. "Akın" gazetesi, on dokuz ay fasılasız olaray yayın yaptı.

Gazetenin ilk kurucuları yedi yıl sonra tekrar bir araya gelerek 9 Ocak 1958 tarihinde "Akın" gazetesini yeniden çıkardılar. Bu sefer, mütevazi ve dar imkânlar içinde çalıştılar. Gazetenin ikinci çıkışı, ancak üç ay devam etti ve kapandı.

AKŞAM GAZETESJ. 1918 Tarihinde günlük siyasî akşam gazetesi olarak Kâzım Şinasi (Dersan), Ali Naci (Karacan), Necmeddin Sadık (Sadak) tarafından kuruldu. Gazetenin baş yazarı Necmeddin Sadak, yazı işleri müdürü de Ali Naci Karacan idi. Bir müddet sonra Falih Rıfkı (Atay) da gazetenin yazı kadrosuna katıldı. Akşam gazetesi, çıktığı günden itibaren millî ve memleket meselelerini daima birinci plâna aldı. Millî Mücadelede Anadolu hareketini destekledi. Cumhuriyyetten sonra da Atatürk ilkelerini, inkilâpları savundu. Bugün de çıkmakta devam eden "Akşam" gazetesi, memleketin basın hayatında tarafsız bir yön tutmuştur. Bu tutumu ile güvenilir bir gazete vasfını, çıktığından bugüne kadar devam ettirmektedir.

ÂLİ (Ölümü: 1899). İsanbulda doğdu. Kapı Kethüdası B. Yusuf Cemil'in oğludur. Küçük yaşta Fransızça öğrendi. Memleketin çeşitli vilâyetlerinde mutasarrıflık ve valilik görevlerinde bulundu. Düyûn-u Umumiye Direktörlüğüne atandı. Bu görevde iken vefat etti.

"Diyojen" adındaki mizah mecmuasında mizahî yazılar yazdı. Bizde mizah edebiyatının babası sayılır.

Yazdığı komediler, Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosunda sahneye kondu.

Eserleri : "Kokona yatıyor", "Misafiri istiskal", "Letafet", "Geveze berber", "Çıngırak"... Moliere'in "Les Fourberies de Scapin" adındaki komedisini "Ayyar Hamza" adı ile adapte etti. "Gavo Minar ve Şürekâsı" adında bir eseri de dilimize çevirdi.

ALİ (1838-1910). Enderûn okullarında okudu. Fakat sarayda kalmadı. 1869 Yılında **"BASİRET"** gazetesini çıkardı. İstanbulun ve basın'ın en önemli kişilerinden oldu. "Basiretçi Ali efendi" diye ün aldı. Türk basını'nın önemli kişilerinden biridir.

Eserleri : "Yıldız'ın hatası", "İstanbulda yarım asırlık vakayi-i mühimme".

ALİ KEMAL (1867-1922). İstanbul'da doğdu. Çankırılı Hacı Ahmet'in oğludur. Eğitimini İstanbul Mülkiye mektebinde, Paris ve Cenevre'de yaptı. 1889 yılında politik faaliyetleri yüzünden Haleb'e sürüldü. Oradan Avrupa'ya kaçtı. Paris'ten **"İkdam"** gazetesine yazılar gönderdi. 1908 de İstanbula dönerek "İkdam" gazetesinde çalışmaya başladı. Bir müddet sonra, **"Peyam"** adında günlük siyasî bir gazete yayınladı. Soonraları **"Sabah"** gazetesi birleşerek **"Peyam-Sabah"** gazetesinin başına geçti. Mütareke yıllarında Millî Mücadele aleyhine tahrik edici yazılar yazdı. Bu yazılar, düşman istilâsı altındaki memlekette zararlı sonuçlar vermeye başladı. Bunun üzerine 1922 yılında yargılanmak için Ankara'ya götürülürken İzmit'te halk tarafından linç edildi.

ALİ SUAVİ (1838-1878). İstanbulda doğdu. Kâğıt ticareti yapan Çankırılı B. Hüseyin'in oğludur. Eğitimini çeşitli Medrese'lerde yaptı. Bursa ve Filibe'de öğretmenlik görevlerinde bulundu. Bu görevden affedildi. İstanbula geldi. 10 Ocak 1867 tarihinde Diyarbakırlı Filip Şahinoğlu ile beraber **"MUHBİR"** gazetesini çıkardı. Gazetede devrin idaresine karşı sert tenkitler yapıyordu. Bu yüzden Kastamoni'ye sürgün edildi. 1869 yılında kaçarak Avrupa'ya gitti. Mustafa Fazıl paşa'nın yardımiyle Londra'da "Muhbir" gazetesini yayınladı. Ordan Paris'e geçerek **"ULÛM"** gazetesini çıkarmaya başladı. Paristen sonra Lyon şehrine gitti ve **"Muvakkaten"** adı altında bir gazete yayınladı. Bu gazetelerde hep hükûmet ve istibdat aleyhine yazılar yazdı. Kendisiyle beraber Avrupaya kaçmış olan arkadaşlariyle anlaşamadı. İstanbula döndü. "Basiret" gazetesinde siyasî yazılarına devam etti. Bu sırada Ga-

latasaray lisesine müdür oldu; fakat bir müddet sonra görevine son verildi.

Ali Suavi, ihtilâlci bir karaktere sahipti. İkinci Abdülhamid'i tahtdan indirip beşinci Murad'ı tekrar taht'a çıkarmak için etrafına topladığı beş yüz kadar Rumeli göçmeni ile Çırağan sarayına hücum etti. Fakat çarpışma sırasında Beşiktaş karakol kumandanı Hasan paşa tarafından başına sopa ile vurularak öldürüldü.

Ali Suavi, hürriyet âşığı bir yazardı. Fikir ve vicdan hürriyetinin bu büyük şehidindeki zulme karşı nefret duygusu, daima en kuvvetli tarafı olarak kaldı. Padişahların halk'a zulüm için daima kalkan olarak kullandıkları hilâfet dâvâsının boşluğunu, din işlerini dünya işlerinden ayırma zorunluğunu büyük bir medenî cesaretle basın'da ileri sürdü. Gazete dilini halk dil'ine yaklaştırmağa çalıştı. Osmanlı imperatorluğu içinde Türklerin tarihî haklarını Basın'da ilk defa o savundu. Zamanına göre çok ileri düşünceli olan Ali Suavi, Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce biliyor ve bu dillerden çeviriler yapıyordu. Siyasî meselelere, din'e, felsefeye ve tarihe ait yazıları bilgileri bir kafanın ürünleri olması bakımından okur üzerinde müspet etkiler yapıyordu.

"Kamus-ül Ulûm vel Maarif" adındaki eseri, bizde ilk ansiklopedi teşebbüslerinden biridir.

ANADOLU AJANSI. 6 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da kuruldu. Millî Mücadele dâvâsını memlekete ve dünyaya yaymak amaciyle harekete geçen ajans'ın adını Atatür verdi. Yurd'un içinde ve dışında umumî efkârın aydınlanması bakımından böyle bir kurul, şiddetle arzu ediliyordu. Çünki, dışarıdaki ajanslar, Millî Kurtuluş Hareketi için hiç bir zaman faydalı olamıyorlardı. Yabancı kaynaklı haberler, memleket içinde zararlı sonuçlar veriyor, millî menfaatlere uygun olmuyordu. Bu bakımdan, Türk kamu oyunu yanlış yönlere sürükleyecek, millî birliği tehlikeye düşürecek tahrik ve tezvirlere karşı milleti uyanık tutmak ve Millî kurtuluş hareketinin karar ve haberlerini halka vaktinde ve doğru vermek gerekiyordu.

Şapirograf makinesiyle ilk defa işe başlayan Anadolu Ajansı, Millî Mücadele yıllarında mükemmel bir şekilde çalıştı ve büyük başarı elde etti.

Anadolu Ajansı, 1 Mart 1925 te Anonim bir şirket haline getirildi; teşkilâtı genişletildi. Yabancı ajanslarla da anlaşma ya-

parak haber alma ve verme kaynaklarını dünya ölçüsünde genişletti. Dünyanın bir çok yerlerinde muhabirlikler kurdu. Haberleri muntazam olarak gazete ve radyolara vaktinde ulaştırdı.

ANADOLU GAZETESİ. Balkan savaşından sonra İzmir'de yayınlanmaya başladı. Türkçülük cereyanını ön plâna alan gazete, İttihad ve Terakki Fırkasınında sözcülüğünü yapıyordu. Gazetenin sahibi ve baş yazarı Âkil Koyuncu idi. Haydar Rüştü ve Mustafa Necati, gazetenin yazı kadrosunda çalışıyorlardı. Bir müddet sonra Haydar Rüştü, gazetenin sahibi ve baş yazarı oldu.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında gazete ve matbaasının bir kısmı yerli Rumlar tarafından tahrip edildi. Bu durum karşısında Anadolu gazetesi kapanmak zorunda kaldı.

Haydar Rüştü, binbir zorlukla karşılaşarak matbaasının geri kalan kısmını Antalya'ya taşıdı. Ve 1921 yılının ilk günlerinde **"Antalya'da ANADOLU"** gazetesi tekrar yayınlanmaya başladı. Bütün yayınında Millî Mücadele hareketini destekledi. İzmir'in düşman işgalinden kurtulması üzerine matbaa tekrar İzmir'e taşında. Ve yayımına yine İzmir'de devam etti. "Anadolu" gazetesi, 1953 yılında Haydar Rüştü'nün vefatından sonra kapandı.

ÂSAF, Süleyman (1841-1913). Eski Bursa valisi Ahmet İzzet paşanın oğludur. Babasının memur bulunduğu Bağdat'da doğdu. Eğitimini özel olarak yaptı. Babasının vali bulunduğu vilâyetlerde mektupçu ve mümeyyizlik görevlerinde bulundu.

İstanbula döndüğünde **"Basiret"** gazetesinde, daha sonra, **"Tarik"** ve **"Vakit"** gazetelerinde çalıştı.

Ali Suavi vakasında ilgili görülerek üç yıl kalebentlik cezası ile Sakız adasına sürgün edildi. Mahkûmiyet müddetini bitirdiktten sonra İstanbula dönmedi; İzmir'de yaşadı. 1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra İstanbula geldi ve Üsküdardaki evinde ihtiyarlık günlerini geçirdi.

Âsaf bey, ileri düşünceli bir yazardı; devrinin aydınları gibi o da hürriyet mücadelesi yaptı. Yazılariyle halkın uyanmasına, haklarını icabında zorla almasına öncülük etti.

ÂSIM, Mustafa (1856-1904). İstanbulda doğdu. Öğretmen B. Abdullah'ın oğludur. Eğitimini özel olarak yaptı. Çeşitli devlet hiz-

metlerinde bulundu. **"Basiret"** gazetesinde Hürriyet üzerine çok ateşli yazılar yazdı; istibdat idaresinin gidişini sert bir şekilde tenkit etti. Devrinin aydın kişilerinden biriydi. Yazıları halk arasında dikkatle okunur, fakat hükûmet çevrelerinde kuşku uyandırırdı. Ali Suasi vakasında ve **"Basiret"** gazetesinin kapanması üzerine Kudüs'e kaçtı. Orada on yedi yıl kaldı. 1899 yılında Trabzon mektupçuluğuna atandı ve orada vefat etti. Âsım bey, Genç Osmanlılardan idi. Arapça, Farsça ve Fransızça biliyordu.

Eserleri : "Nâle-i Uşşak"; Farsça'dan "Pend-i Attar" çevirisi, Telemak'dan "Fenelon" çevirisi ile büyük bir divan teşkil eden şiirleri vardır.

ATAÇ, Nurullah (1898-1957). İstanbulda doğdu. B. Mehmet Ata'nın oğludur. Eğitimini Galatasaray lisesinde, İsviçre'de ve İstanbul Darülfünununda (İst. Üniversitesi) yaptı. Yazarlık hayatı, öğretmenliği ile beraber başladı. Çeşitli okullarda edebiyat, sanat tarihi ve Fransızça öğretmenliği görevlerinde bulunduktan sonra 1945 yılında ayrıldı.

Yazarlığı 1921 yılında **"Dergâh"** dergisinde başlar. O zamandan itibaren çeşitli gazetelerde yıllarca edebiyat ve sanat üzerine yazılar yazdı. Fıkra, eleştiri, deneme ve çeviri alanlarında en güzel örnekleri verdi. Türk dilinin özleştirilmesi üzerine titizlikle durdu. Memleketimizde yeni bir edebiyatın kurulmasında ve gelşmesinde büyük emek sarfetti. Her konuda en ileriyi, en yeniyi aradı. Yazıları ve düşünceleri ile genç kuşaklar üzerinde etki yaptı. Düşüncelerindeki samimiyet, ileri bir anlayışta olması, kuvvetli ve etkili yazı biçimi ile Türk edebiyatının adını kalıcı kılacak kudretli bir yazardı.

Eserleri : "Günlerin getirdiği", "Sözden söze", "Karalama defteri", "Ararken", "Diyelim", "Söz arasında", "Okuruma mektuplar".

Dilimize roman ve tiyatro alanında bir çok eser de çevirmiştir.

ATATÜRK, Mustafa Kemâl (1881-1938). Selânik'te doğdu. Gümrük memurlarından B. Ali Rıza'nın oğludur.

Atatürk, basın'a inanmış, gazeteci'yi sevmiş bir insandı. Basın'ın memleket umumî efkârı'nda ve dünya politikasında ne

büyük bir rol oynadığını ve oynayabileceğini çok iyi biliyordu. Basın'ın uyarıcı, etkili ve yapıcı kuvvetini bildiği için dâvâsının yürütülmesinde gazete'den faydalanmayı daima uygun buldu. Atatürk, basın anlayışında çok ileri bir görüşe sahipti. Basın, gerçek hürriyet havasını O'nun devrinde teneffüs edebildi.

Atatürk'ün yazı yazmaya merakı Manastır İdadisi'nde başladı. Fakat öğretmeni, O'ndaki bu edebiyat hevesinin kendisini asker olmaktan alıkoyacağını ileri sürdü ve bu ilgi'ye engel olmak istedi. Buna rağmen, güzel yazmak, güzel konuşmak kaabiliyetinin ilk tohumları, hayatının bu döneminde filizlenmeğe başladı. Daha sonraları İstanbul'a gelerek Harp Okulu'nu da bitiren Atatürk, kurmay yetiştirilmek üzere Kurmay okuluna seçildi. Bu yıllarda edebiyat üzerine pek çok kitap okuyordu. İkinci Abdülhamid devrinin bu sıkı günlerinde Namık Kemal'in şiirlerini geceleri yatakhane'de gizli gizli okumağa çalışıyordu.

Atatürk, ilk mücadelesine böylece kalemiyle başladı. 1902 yıllarına tesadüf eden Kurmay okulundaki gazeteciliğini şöyle anlatır :

—"Mutad olan derslere iyi çalışıyordum. Bunların üstünde olarak bende ve bazı arkadaşlarımda yeni düşünceler ortaya çıktı. Memleket idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu hissetmeğe başladık. Binlerce kişiden ibaret olan Harbiye talebesine de bu düşüncelerimizi anlatmak hevesine düştük. Talebe arasında okunmak üzere mektepte el yazısı ile bir gazete kurduk. Sınıfımız içinde ufak bir teşkilâtımız da vardı. Bu idare heyetine ben de dahildim. Gazetemizin yazılarını çoğunlukla ben yazardım. Bir gün Veteriner dershanelerinden birinde gazetenin hazırlığı ile meşgul iken okul müdürü Rıza paşa birden bire içeri girdi ve bizi suç üstü yakaladı. Dersden başka şeylerle meşgul olduğumuz için tevkif edilmemizi emretti. Fakat, ileri görüşlü bir kumandan olan Rıza paşa, biraz sonra bizleri affetti."

Okuldan yüzbaşı olarak çıktıktan sonra İstanbulda geçirecekleri zaman içinde yazı yazmak ve gazete çıkarmak için çareler aradılar ve bir apartman katı kiraladılar. Ve bir gazete çıkarmak için hazırlıklara başladılar. Her şey tam yoluna girdiği gün gazete için yazıları hazırladıkları bir sırada apartman basılarak tevkif edildiler. Sorguya çekildiler. Arkadaş olarak yanlarına gelen birisi hafiye imiş ve onları ihbar etmiş. Atatürk diyorki : "İsticvabdan anladık ki, gazete çıkardığımızdan, teşkilât yaptığımızdan, gizli çalıştığımızdan dolayı maznun bulunuyorduk. Bir kaç ay böyle mevkuf tutulduktan sonra bıraktılar."

Orduya katılan Atatürk, askerlik üzerine yayınlar yaptı. Çevirdiği askerlik kitapları ve bunlara eklediği ön sözler ile, ordu'da yeni bir eğitim hayatının gelişmesine çalıştı. Çevirdiği ilk kitap, Alman generallerinden Litzmann'ın **"Takımın Muhabere Talimi"** (1909) dir. Daha sonra **"Bölüğün Muhabere Talimi"** adındaki ikinci kitabını yayınladı.

31 Mart olayında bu ayaklanmayı bastırmak üzere Rumeli'de bulunan askerî birliklerden bir kuvvet kuruldu. "Hareket Ordusu" adını alan bu birlikte bir aralık Kurmay başkanı olarak bulunan Atatürk, Ordu kumandanlığınca verilen bir emir üzerine İstanbul halkına hitaben yayınlanan meşhur beyannameyi de kendisi hazırladı ve yazdı.

Atatürk, Millî Kurtuluş Hareketini organize ederken, yapılan ve yapılacak olan memleket işlerinin geniş bir alana yayılıp duyurulabilmesi için bunun ancak basın yolu ile olabileceğine inanıyordu. Girişilen mücadelenin düşüncelerini yurd'a ve dünyaya duyurulması gerekiyordu. Bu düşünceden hareket eden Atatürk, bir gazete çıkarmaya karar verdi. 4 Eylûl 1919 da Sivas kongresinin açılışından sonra, 14 Eylûl 1919 da "Heyet-i Temsiliye" adına **"İrade-i Milliye"** gazetesini çıkardı. Gazetenin baş yazılarını Atatürk, not ettirerek yazdırıyordu. Atatürk, gazetenin basılması ve yayılması ile yakından ilgileniyor, yazıları hakkında direktifler veriyordu. Gazetedeki yazılar, millî ideal'i ve girişilen mücadeleyi haykırarak anlatıyordu. Bu memleket heyecanı taşıyan yazılar, tamamen Atatürk'ün ifadesi idi.

"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" Heyet-i Temsiliyesi, Ankara'ya gidince, bu heyet adına Ankara'da Atatürk tarafından 10 Ocak 1920 tarihinde **"Hakimiyet-i Milliye gazetesi"** yayınlanmaya başladı.

Gazetenin bütün yazı ve haberleri, Atatürk tarafından gözden geçiriliyordu. Yazıların çoğunu Atatürk not ettirerek yazdırıyor, sonra bu yazılar üzerinde düzeltmeler yapıyordu. Birinci sayıda çıkan baş yazı doğrudan doğruya Atatür tarafından yazıldı. Bu yazı, Atatürk'ün düşüncelerini ve girişilen mücadelenin anlamını belirtmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Atatürk, Millî Kurtuluş Hareketinin ana düşüncelerini basın yolu ile anlatmayı uygun buluyordu. Onun için, gazetesiz ve fikirsiz bir ihtilâl nasıl yürürdü? Atatürk'e göre, düşüncelerin savunulmasında gazete en yararlı bir kuvvetti.

Bütün zorluklara, güçlüklere rağmen gazeteyi yayınlamak Atatürk'ü öylesine sarıyordu ki, her gün matbaaya geliyor, çıkacak sayıyı gözden geçiriyor, bir yazı işleri müdürü, bir muharrir gibi eski masalarda oturup yazı yazıyordu. Bu durumdan öylesine sevinçli, öylesine mesuttu. Atatürk, "Hakimiyet-i Milliye" gazetesinde düşünce ve hareketi beraber yürütüyordu.

Büyük Millet Meclisi'nin açılışından iki ay sonra idi; bir kurban bayramı günü... "Hakimiyet-i Milliye" gazetesi vaktinde çıkmamıştı. İş, bir türlü yürümüyordu. Gazetenin geciktiğini gören Atatürk, matbaaya gitti. Mürettiphaneye girdi. Kocamış yetmişlik mürettip Ahmet efendi'ye : gazetenin neden geciktiğini sordu. Mürettip : "Elbette geç kalır bu iş! böyle tam takır kasalarla gazete mi çıkar? harf yok, bulabildiklerimiz de ezik bozuk..." diye cevap verdi. Atatürk, mürettibin elinden kumpas'ı aldı ve : "Harflerinizin işe yarayıp yaramadığını bir de ben tecrübe etmek istiyorum". dedi. Sonra : "Lüzumlu harfleri bana gösterin" diyerek harf kasasının başına geçti. Başladı kumpasa harfleri dizmeye : "Oku bakalım"; Ahmet usta, çift gözlüğünü düzelterek okudu : "YAŞASIN CUMHURİYET"... Atatürk : "Ya... Gördünmü ustam? harfler hiç te zannettiğin kadar eskimemiş. Bak, ne yeni şeyler dizilebiliyor bunlarla..." dedi. Yüzünde tatlı bir gülümseme ile yanında bulunan Nizameddin Nazif'i, Sadri Etem'i ve Ahmet usta'yı selâmlıyarak mürettiphaneden çıktı.

Atatürk, 6 Nisan 1920 tarihinde "Anadolu Ajansı"nı kurdu. Millî Mücadele dâvâsını memlekete ve dünyaya duyurmak için böyle bir ajans'a ihtiyaç vardı. Ajans, bütün Millî Hareket esnasında büyük faydalar sağladı.

Atatürk, 1 Mart 1922 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi,-nin 3. toplanma yılını açarken söylediği nutuk'da basın'ı ilgilendiren sözleri bir tarih belgesi olarak yer almaktadır; Atatürk diyor ki :

"Bir sosyal topluluğun müşterek ve genel hisleri ve düşünceleri vardır. Sosyal toplulukların değerleri, medeniyet basamakları, arzu ve eğilimleri ancak bu genel his ve düşüncelerin görünme ve belirme derecesiyle anlaşılır. Bir sosyal topluluğu yürüten ve idare eden insanlar için sosyal topluluğun talihi üzerinde hüküm vermek mevkiinde bulunan dostlar ve düşmanlar için ölçü, bu sosyal topluluğun genel düşüncesinden anlaşılan kaabiliyet ve değerdir. Bundan böyle, milletler, genel düşüncelerini dünyaya tanıtmak zorunluğundadırlar. Bütün dünyanın genel düşüncesini bilmek ise, hayatın sebeplerini düzenlemek için gerekmektedir. Bu

hususta ise, var olan araçların birincisi ve en önemlisi basın'dır. Basın, milletin sesidir. Bir milleti aydınlatma ve uyarmada, bir millete muhtaç olduğu düşünce gıdasını vermekte, bir milletin mutluluğunun amacı olan ortak yönde yürümesini teminde basın, başlı başına bir kuvvet, bir okul, bir önderdir. Önemi ve yüceliğiyle medeniyet dünyasında açıklık kazanan basın'a hükûmetimizin birinci derecede önem vermesi, bu hususta sarfedeceği çalışmayı millete yapmakla görevli olduğu iyi hizmetlerin baş tarafına koyması Büyük Meclis'in kesin olarak isteyeceği hususlardandır."

Atatürk, basın'ın umumî efkâr üzerindeki etkisini her zaman ve her vesile ile söylemiştir. O'nun basına ait şu sözleri de dikkate değer :

"Basın'ın genel hayatta, politika hayatında ve cumhuriyetin gelişme ve ilerlemesinde haiz olduğu yüksek görevleri anmak isterim. Basın'ın tam ve geniş hürriyeti iyi kullanması ne derece nazik bir durum olduğunu da söylemeye lüzum görmem. Her türlü kanun kısıtlamalarından çok bir kalem sahibinin bilim'e, ihtiyaca ve kendi politik anlayışlarına olduğu kadar, vatandaşların hukukuna ve memleketin her türlü özel görüşlerin üstünde olan yüksek menfaatlerine de dikkat ve hürmet etmek mânevî mecburiyeti, asıl bu mecburiyettir ki, genel düzeni temin edebilir. Ancak, bu yolda yanılma, ve kusur olsa bile bu kusuru düzeltecek etkili arac, asla geçmişte sanıldığı gibi basın'ı kayıtlar altına alan rabıtalar değildir. Aksine olarak, basın hürriyetinden doğacak sınırlamaların giderilme vasıtası da yine basın hürriyetidir."

Atatürk, memleket meselelerine ait bir çok düşüncelerini bazı yazarlarımıza not ettirip yazdırırdı. Bu arada **"Ulus"** gazetesinde ve **"Vakit"** gazetesinde çıkan bir çok baş yazılar, doğrudan doğruya Atatürk'ündür. O. bu baş yazılariyle mükemmel bir baş yazar olduğunu ispat etmiştir. Bu baş yazılarda çok zaman hükûmetin icraatını sert bir şekilde tenkit ederdi. Ama ne yazık ki, bunlar başkalarının imzası altında yayınlanırdı. Yazılardaki ifadenin O'na ait olduğu dikkatli bir okur'un gözünden kaçmazdı. Bunu da yakınları biliyordu, duyuluyordu.

Atatürk'ün basın'a inancını ve gazetecileri sevdiğini söylemiştik. Bu bakımdan O, sabahları gazeteleri okumadan yapamazdı. Sabahları kalkınca iyi ve meraklı bir okur gibi gazeteleri önüne yığar, bütün gazeteleri tetkik ederdi. Çeşitli meşguliyet ve görevleri arasında gazete okumaya zaman ayırdığını kimse tahmin edemezdi. En meşgul olduğu günlerinde bile ne yapıp eder, gaze-

teleri bir kere gözden geçirir. Her hangi bir makaleyi ve haberi gözden kaçırmazdı.

"NUTUK", Atatürk'ün iyi bir yazar olduğunu açıkça göstermektedir. Bir millet nasıl kurtarılır? nasıl istiklâl kazanır? inkılâpları nasıl yapar? geri bir anlayıştan ileri bir medeniyet durumuna nasıl geçer? Bütün bu büyük işleri, büyük düşünce adamı, tarih yapan, harp ve devlet sanatçısı olan Atatürk'ün **"Nutuk"**unda apaçık görürüz. Bu eserde, arınmış, düzgün, akıcı bir biçim, öz'e varma kuvveti büyük bir özellik gösterir. Yazılarında ve kişiliğindeki dil'e hakimiyeti, yaratıcı kudreti derhal göze çarpar. Atatürk, **"Nutuk"** ile politika edebiyatı tarihimize büyük ve ölümsüz bir anıt bırakmıştır.

ATAY, Falih Rıfkı (Doğumu : 1894). İstanbulda doğdu. B. Hacı Halil Hilmi'nin oğludur. Yüksek öğretimini İstanbul Edebiyat Fakültesinde yaptı. 1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra **"Tanin"** gazetesinde yazı hayatına başladı. 1918 Yılında **"Akşam"** gazetesinin ortakları arasına katıldı. Yıllarca bu gazetede yazdı; Mütareke yıllarında yazılariyle Millî Kurtuluş Hareketini destekledi. Millî harekete karşı olanlarla mücadele etti. 1922 de Bolu'dan Millet Vekili seçildi. **"Hâkimiyet-i Milliye"** gazetesinin baş yazarlığına atandı. Yıllarca gazetenin baş yazarlığını yaptı. Gazete, **"Ulus"** adını aldığı zaman da bu görevine devam etti. Bu arada çeşitli gazete ve dergilere de yazdı. 1951 Yılında **"Dünya"** gazetesini kurdu, Politika hayatından çekilerek kendisini tamamen gazeteciliğe verdi.

Falih Rıfkı Atay'ın, Türk dil'inin gelişmesinde büyük etkisi oldu. Makale, fıkra, sohbet, gezi ve roman gibi alanlarda kuvvetli üslûbu ile ün aldı.

Eserleri : "Ateş ve Güneş", "Zeytin dağı", "Faşist Roma, Kemalist Tiran ve kaybolmuş Makedonya", "Deniz aşırı", "Yeni Rusya", "Moskova-Roma", "Eski saat", "Roman", "Taymis kıyıları", "Bizim Akdeniz", "Tuna kıyıları", "Hind", "Yoolcu defteri", "19 Mayıs", "Çankaya".

AYİNE-İ VATAN GAZETESİ. 1866 Yılında Eğribozlu Mehmet Arif tarafından çıkarılan "Âyine-i Vatan gazetesi", Türkiyenin ilk resimli gazetesidir. Resimleri basit ve ilkel olması yüzünden

çok satış yapamadı. Bir müddet sonra kapandı. Adını değiştirerek **"Vatan"** olarak resimsiz çıktı. Bu da tutmadı. 1867 Yılında **"Ruzname-i Âyine-i Vatan"** adı altında resimsiz ve siyasî bir gazete olarak yayınlanmaya başladı. 79 uncu sayısında hükûmet tarafından kapatıldı. Bu defa, **"İstanbul"** adı altında eski sıra sayısını devam ettirdi. 1869 yılına kadar yayınını sürdürdü. Sonraları haftada bir defa resimli olarak çıkmaya başladı. Ve sonra kendiliğinden kapandı.

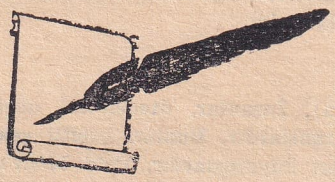

B

BABALIK GAZETESİ. 23 Aralık 1910 yılında Konya'da yayınlandı. Önceleri haftada bir, sonraları da haftada iki defa çıkan gazetenin sahibi Yusuf Mazhar'dı. Gazete, 1917 yılında "Türk Sözü" adını aldı ve bir yıl bu isimle çıktı. 1918 Kasım ayında yine eski adı ile yayınlanmaya başladı. Bu devrede gazetenin baş yazarlığını Süleyman Necati yapıyordu. "Babalık" gazetesi, 5 Nisan 1921 tarihinden itibaren gündelik çıkmaya başladı. Gazetede Samizade Süreyya, Ekrem Reşat, Server Rıfat (İskit), Saffet (Gürol) yazı kadrosunu teşkil ediyorlardı. "Babalık" gazetesi, bütün yayın hayatında parti ihtiraslarının aleti olmadı; memleket menfaatlerini daima ön safta tuttu. Millî Mücadele yıllarında da kurtuluş hareketini bütün gücü ile desdekledi. Ondan sonra da her zaman yayını ile Atatürk ilkelerini savundu. Gazete, 1951 yılında yayınını tatil etmek zorunda kaldı.

BASIM. (Matbaa). İnsanlar, ötedenberi düşüncelerini yaymak için çareler araştırmışlardır. Bunları çeşitli şekillerde basmak ve çoğaltmak ihtiyacını duymuşlardır. Eski Mısır'ın papirüs'lerinden, eski Çin'in baskı sanatından, Romalı'ların levhalarından sonra matbaanın icadı basım işlerini kolaylaştırdı. Batı'da matbaa, insanların kültür gelişmeleri üzerine büyük etkiler yaptı. Bu arada hurafeleri yıktı, yeni bilim sosyal çağın gelişmesine sebep oldu ve basım işleriyle beraber bir uyanış hareketi başladı.

Türkiye'de basım : Osmanlı Türkiye'sinde, Türkçe baskı yapan basım evi kurulmadan önce, gerek batı ile olan temaslar sonucu ve gerekse yerli Hıristiyanlar'ın aracılığı ile basım işleri (matbaacılık) biliniyordu.

Batı memleketlerinde Arap harfleri ile basılmış bazı eserler İstanbula getirilerek satıldı.

Türkiye'de ilk basım evini İspanya'dan göç edip İstanbul'a yerleşen Museviler kurdular: 1493. Bu basım evinde bir çok eserler basıldı. Fakat, padişahın bir emriyle baskı işleri yasak edildi. Ve bu işlerle uğraşanların idam edileceği bildirildi.

Sivaslı Apkar adında bir Ermeni, Venedik'te basım işlerini öğrendikten sonra İstanbul'da bir basım evi açtı: 1567. Fakat padişahın emriyle bu basımevi, Yeniçeriler tarafından tahrip edildi.

Üçüncü Ahmet'in (1673 - 1736) Sadrıâzam'ı damat İbrahim paşa (Ölümü : 1730), Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'yi Fransa kralı XV. Luis nezdinde elçi olarak gönderdi. Bu gezide, Mehmet Çelebinin oğlu Sait Çelebi de babasının yanında memur olarak bulunuyordu. Baba ile oğul, memleketlerini batı'nın ilerleyişinden faydalandırmak istiyorlardı. Sait Çelebi, bu gezi sırasında matbaa'nın önemini idrak etmişti. Paris'teki matbaaları, baskılarını ve haritaları gördü, tetkik etti. Kraliyet kitaplığını da ziyaret ederek tarih, güzel sanatlar ve ciltcilik hakkında geniş bir bilgi edindi.

İstanbula dönüşünde, bir matbaa ile bir de kitaplık kurmak için teşebbüslere girişti. Gördüğü muhalefete rağmen, hükûmetin himayesi altında başarı elde etti.

Sait Çelebi, Dergâh-ı Âli Müteferrikalarından İbrahim efendi'yi (1674-1745) kendisine yardımcı ve arkadaş olarak seçti. Beraberce matbaa kurma teşebbüsüne giriştiler. Matbaayı kurmak için de bir fetvâ çıkarttılar. Üçüncü Ahmet tarafından verilen Hat-tı Hümayûn'a göre, matbaa, din kitabı basamayacaktı.

İbrahim Müteferrika, matbaa'nın faydaları hakkınd düşüncelerini Sadrıâzam'a bildirdi.

Nihayet, 1727 yılında İbrahim Müteferrika'nın Sultan Selim semtindeki konağında matbaa kurularak baskı işlerine başlandı. Bu suretle Türkiye'de matbaacılığın temeli atıldı.

Batı'da matbaanın icadından en önce faydalananlar din adamları olmuştu. İlk basılan eserler de din kitaplariydi. Oysa bizde bu işe ilk itiraz eden, baş kaldıran din adamları oldu. Diğer taraftan, geçimlerini o zamana kadar kitap kopya etmekle temin eden hattatlar, bu teşebbüsten zarar göreceklerini anlayarak, kalem ve divitlerini bir tabut'a koyarak gösteri yürüyüşü yaptılar.

İlk matbaa için, Viyana'dan matbaa harflerini yapacak hakkâklar ve bu harfleri döküp çoğaltacak dökümcüler getirtildi.

Basılan eserler, halk tarafından büyük bir ilgi gördü ve satın alındı. Fakat, 1730 yılında bir irtica hareketinde matbaa kapandı. Fakat, yeni padişah birinci Mahmut (1696-1754), vazi-

yete hâkim olunca matbaa yeniden açıldı ve faaliyete geçildi. Birinci Mahmut, matbaaya verilen ferman'ı yenilediği. Ve nihayet İbrahim Müteferrika namına kaydettirdi.

İbrahim Müteferrika, hür düşünceli, ileri görüşlü bir adamdı. Türk matbaacılığının kuruluşunda ve fikir hareketlerinin, kültür'ün yayılıp gelişmesinde bilgisi, sanatı ve çevirileri ile büyük hizmeti oldu.

İkinci Türk matbaası, 1796 yılında Hasköy'de Mühendishane'de kuruldu.

Üçüncü matbaa da, Üsküdar'da 1802 yılında kuruldu. İkinci Mahmut'un (1784-1839) emriyle 1831 yılında İstanbul Üniversitesinin bulunduğu yerde İbrahim paşa hamamı denilen yere nakledildi. Bu binanın yanındaki konak, devletçe satın alınarak burada "Takvim-i Vakayi" gazetesini basmak üzere **"Takvimhane-i Âmire"** matbaası kuruldu.

1840 yılında padişah Abdülmecid (1823-1861), özel teşebbüslerin matbaa kurmalarına izin verdi.

William Churchil adında bir İngiliz, şimdiki Dördüncü Vakıf han'ın bulunduğu binanın bir köşesinde 1840 da "Ceridehane" matbaasını kurdu ve "Ceride-i Havadis" gazetesini yayınlamaya başladı.

Agâh efendi ile Şinasi de Bahçekapı'da şekerci Hacı Bekir'in dükkânı'nın karşısındaki binanın üst katında 1860 yılında bir matbaa kurdular ve "Tercüman-ı Ahval" gazetesini çıkardılar.

Şinasi, 1862 yılında şimdiki İstanbul vilâyetinin karşısında bulunan yerde bir matbaa kurdu ve "Tasvir-i Efkâr" gazetesini yayınladı.

"Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye"nin de 1862 yılında kurduğu bir matbaası vardı.

Bir istatistik'e göre, 1883 yılında 15 i taş tezgâhı olmak üzere 54 basımevi vardı.

Basımevleri İstanbulda yıldan yıla arttı. Basım işlerindeki ilerlemeler, bizdeki basım işlerini idare edenler tarafından da takip edildi. Basım tekniği de gelişme kaydetti.

1928 Yılında lâtin harflerinin kabul edilmesinden sonra Avrupadan ve Amerikadan linotip, rotatif gibi modern dizgi ve baskı makineleri getirtildi. Gazete basımı modernleşti. Memlekette çıkan gazeteler, böylece birer modern basımevine sahip oldular.

BASIN. (Matbuat). Haberleri, olayları ve düşünceleri içine alan, yorumlayan, belirli zamanlarda yayınlanarak satışa sunulan gazete, dergi, basının ürünleridir. Basın, günün olaylarını, hâdiseleri, yorumları ele alır; buna, "Havadis basın'ı" denir. Diğer taraftan, belirli bir düşünceyi savunan, her hangi bir partinin ve her hangi bir partiyi destekleyen, politika, polemik, edebiyat, tiyatro, tenkit yazılarına yer verenlere de "Fikir basın'ı" (opinyon) adı verilir.

Genel olarak basın, sağ duyunun sesini duyurur; halkın ruhunun, idealinin, duygularının, inançlarının ve isteklerinin tercümanıdır. Devlette çeşitli kuvvetlerin arasında ortam vazifesi görür.

Basın'ın, toplum içindeki önemi, son yüz yılda çok arttı. Basın'a gelişme imkânı veren teknik ilerlemeler, ekonomik ve sosyal hayatta da basın'a yepyeni bir okur çevresi hazırladı. Hayat seviyesinin yükselmesi, ilk öğretim'in büyük halk kitlelerine yayılması, okur sayısını büyük ölçüde çoğalttı.

Devlet idarelerinde halk'ın sesi duyulmaya başladığından beri basın'ın önemi de git gide arttı. Toplumda bir kuvvet olarak belirdi. Demokrasi ilkelerinin, hürriyetin bekçisi olan basın, toplum içinde yerine getirdiği önemli görevlerden dolayı haklı olarak bir saygı görmeye başladı.

Basın, matbaa'nın cadından sonra gelişip olgunlaştı.

30 Mayıs 1631 tarihinde ilk gerçek gazete, Dr. Théophraste Renaudo tarafından Fransada yayınlanan **"Gazette"** ile basın denilen müessese doğmuş oldu.

Türkiye'de basın : Önce, Fransızça olarak çıkan gazeteler ile başladı. Bunların sahipleri ve yazarları Fransızdı.

Türkiye'de ilk gazete, Fransız ihtilâl hükûmetinin İstanbul temsilcisi olan **Verninak** tarafından 1795 yılında yayınlanan **"Bulletin de Nouvelles"** dir. Bu gazete, İstanbul'da bulunan Fransızlara ihtilâle dair haberler vermek amacı ile çıkıyordu. Verninak'ın İstanbuldan ayrılması üzerine yerine gelen Oberge de Baillé, 1797 yılında **"Zazette Francaise de Constantinople"**ü yayınladı. Dört sahifeden ibaret olan gazete, süreli olarak çıkmadı.

Charles Triconne adında bir Fransız, 1824 yılında İzmir'de Fransızça olarak **'Smyrneen"** gazetesini yayınladı. Bu gazete, bir müddet sonra **"Spectateur Oriental"** adını aldı. Cumartasi günü

çıkan gazetenin sahipliğini Kont D'André adında bir doktor üzerine aldı.

Yunan İstiklâl hareketi başladığı zaman, İngiltere ile Rusya, Osmanlı devletine bunu tastik ettirmek için bir anlaşmaya vardılar. İzmir'de yayınlanan "Spactateur Oriental" gazetesi, bu durum karşısında Osmanlı hükûmetinin politikasını savunarak, İngiltere'nin İstanbul elçisi Stradford Kaning'e karşı hücuma geçti, sert yazılar yazdı. İngiliz politikasını şiddetle tenkit etti. Gazetenin bu konu üzerinde sürekli yayını tepkler yapmakta gecikmedi. İngiliz elçisi, gazetenin tutumunu Fransız elçisine ve İzmir konsolosuna bildirdi. Bunun üzerine gazeteye yapılan baskı ve tehdit sonunda gazetenin sahibi çekildi ve yerine avukat Alexandre Blaque getirildi. Bir Türk dostu olan Blaque de Fransanın ve İngilterenin doğu politikasını tenkit etti. Yunanlıların desteklenmesini tesvip etmedi. Blaque'in yazıları dışarıda iyi karşılanmıyordu. Osmanlı hükûmetine yapılan dış baskı ve şikâyetler de bir sonuca varmıyordu. Osmanlı devletinin politikasını savunduğu için hükûmet, bu gazeteyi himaye ediyordu.

Fransız konsolosu, kapitolasyonlardan faydalanarak "Spectateur Oriental" matbaasına bir baskın yaptı; bütün makineleri müsadere ederek Hollanda konsolosluğuna naklettirdi. Alexandre Blaque de üç gün nezaret altına alındı.

Blaque, 1828 yılında İzmirde Fransızça **"Courrier de Smyrne"** gazetesini çıkarmaya başladı. Bu gazetede de Osmanlı hükûmetinin politikasını savunduğu için büyük bir ilgi ve yardım gördü. Gazetenin kapatılması için yine dışarıdan yapılan baskılar, şikâyetler ve müracaatler dikkate alınmadı. Türkiye lehinde yayın yapan bu gazeteyi hükûmet kapatmak istemiyordu.

İkinci Mahmut, Fransız gazetelerinin dışarıya karşı Osmanlı menfaatlerini korumaları ve savunmaları ve Mustafa Reşit paşanın lâyihaları ile umumî efkâr denilen ve basın vasıtasiyle ifade edilen kuvvetin varlığını kabul etti. Basın'ın önemini taktir ederek devletçe yapılmakta olan icraatın memleket içinde ve dışında doğru olarak bilinmesi gerektiği üzerinde durdu. Alexandre Blaque'i İstanbula çağırdı. Bir gazete çıkarmak istediğini ve bu işe ön ayak olmasını söyledi. Anlaşmaya vardılar. Ve Blaque'e yardımcı olarak işleri yürütmek için bazı Türk aydınları da görevlendirildi. 11/12/1832 tarihinde Fransızça **"Le Moniteur Ottoman"** ile beraber bunun Türkçesi olan **"Takvim-i Vakayi"** ya-

yınlandı. Türkiye'de yayınlanan bu Türkçe ilk gazete, devletin bir organı idi.

William Churchil adında bir İngiliz de 31 Temmuz 1840 tarihinde **"Ceride-i Havadis"** gazetesini yayınladı.

Agâh efendi ile Şinasi, 1860 yılında **"Tercüman-ı Ahval"** gazetesini çıkardılar. Bu gazete özel teşebbüs ile çıkarılan ilk Türk gazetesidir. Türkiyede çıkan bu ilk bağımsız gazete ile Türk basın hayatı başlamış oldu.

Tanzimat devrinde basın : 1839 Yılında okunan Tanzimat Fermanı'nda basın'ı ilgilendiren bir bahis yoktu. Çünki, o devirde henüz basın'ın anlamı iyice bilinmiyordu. Ortada sadece devletin organı olan **"Takvim-i Vakayi"** gazetesi vardı. Tanzimat ile beraber Türk toplumu, çeşitli alanlarda yeniliklere doğru giderken, diğer taraftan da kültür hayatımızda aydınlanma başladı. Batı düşünceli aydınlar, edebiyat alanında yazılariyle, çevirileriyle Türk toplumuna yeni bir hayatın yolunu gösterdiler. Bir müddet sonra gazetelerin yayınlanıp çoğalması sonucu olarak yeni bir kültür topluluğu meydana geldi. Aydınlar, yayın yolu ile halkı uyandırmaya çalıştılar ve milletin politik hukukunu savundular. Basın, halkı uyandırmak, sosyal ve politik bir anlayışa götürmek amacını güttü. Matbaanın kültür hayatında yaptığı gelişme ve basın'ın insan topluluklarına etkisi, hizmeti, Tazminat inkılâbında önemli bir rol oynadı. Basın'ın daha ilk hamlede halka kendi anlayacağı dil ile hitap etmesi, gazetelere karşı olan yakın ilgiyi arttırdı. Tanzimat devrinde düşüncenin medrese dışına çıkması, müspet bilim, felsefe, edebiyat, sosyal ve politik meselelerin tartışma konusu olmaya başlaması, bir hürriyet havası yarattı. Bütün bu meseleler gazetelerde de ele alındı. Tanzimattan sonra başlayan basın, edebiyata önem veriyordu. Bizde basın, edebiyat ile el ele yürüdü. İlk gazetecilerimiz, aynı zamanda batı etkisi altındaki ilk edebiyatçılarımızdır. İlk gazetecilerimiz, basın tarihi kadar, edebiyat tarihinin de malıdırlar.

İstibdat devrinde basın : İkinci Abdülhamit (1842-1918), padişah olunca sürgünde bulunan gazeteciler daha önce memlekete gelmişler, ateşli yazılarla memleket meselelerini tartışmaya başlamışlardı. Abdülhamid, önceleri basın'a karşı yumuşak davrandı. Fakat, basında çıkan tenkitlere tahammül edemez oldu. Sadrıâzam Midhat paşa'ya: "Basın'ın ağzını bağlamasını, bazı gazetelerin de

kapatılmasını" emretti. Önce parlamento'yu kapattı, gazetecileri sürgüne gönderdi. Basın'ı da 1878 yılından itibaren sansür'e tâbi tuttu. Her gün Yıldız Sarayından verilen direktifi gazete sahipleri Matbuat Müdürlüğü vasıtasiyle alır, ona göre hareket etmek zorunda kalırlardı. Yazıların ve haberlerin basılmış sütunları Matbuat Müdürlüğüne gönderilir, sansür bunları tetkik eder, çizer, çıkarır, değiştirir ve sonra gazete idarehanelerine gönderirdi. Bunların tek harfi değiştirilmeden aynı şekilde yayınlanması mecbur kılınırdı. Bu arada bazı kelimeler kat'i olarak kullanılamazdı. Bunların arasında grev, suikast, ihtilâl, anarşi, sosyalizm, dinamit, infilâk, kargaşalık, hal, kıtal, Kanun-u Esasi, hürriyet, vatan, müsavat, yıldız, burun kelimeleri başta gelenlerdi. Basında mündericat bakımından bir şekil birliği de meydana geldi. Yayınlar, muhteva bakımından zayıfladı, fakirleşti. Gazetelere ihtarlar, kapatmalar, imtiyaz vermemekler birbirini takip ediyordu. Yazılı olan her şey zararlı idi; baskı makinesi, hatta mürekkep ve kalem bile.

Bu kültür engizisyonu, ikinci meşrutiyetin ilânına kadar sürdü.

İkinci Meşrutiyette basın : İkinci Abdülhamid, ekonomik, sosyal ve maliye bozuklukları, imperatorluğun parça parça elden gitmekte olması karşısında gösterilen tepkilere dayanamadı ve ilk Mebusan Meclisinin kabul etmiş olduğu Kanun-u Esasiye (Anayasa) nin yürürlükte olduğunu ilân etmek zorunda kaldı. 24 Temmuz 1908 tarihine Âyân ve Mebusan Meclislerini topladı.

24 Temmuz sabahı gazetelerde tebliğ yayınlanınca, yazarlar toplandılar ve o günden itibaren yazı provalarını sansür'e göndermemeye karar verdiler. 25 Temmuz sabahı, otuz yıldan beri ilk defa olarak basında sansürsüz yazılar çıktı.

İlk günlerde, yayın, Anayasa ve hürriyet meseleleri üzerinde toplandı. Bunu padişah aleyhindeki yazılar ve nihayet parti kavgalarının yayını takip etti.

İkinci Meşrutiyet'in ilânına etki yapmış olan **"İttihad ve Terakki Cemiyeti"**, hükûmeti murakabesi altına aldı. Memleket idaresi, İttihad ve Terakki merkez-i umumîsinin idaresine bağlı bir şekle sokuldu.

Birden bire çeşitli görüş ve anlayışlar ortaya çıktı. Her politik ve sosyal inanç, basın'da yankı yapmaya başladı. Sosyalistlerden muhafazakârlara, demokratlardan ırkçılara kadar bir çok

gazeteler, inançlarını halka aşılamaya çalıştılar. Basın, halka doğru gelişmeye, halk ile yakın temaslar elde etmeğe çalıştı. 1908 İnkılâbı, politika basınını yarattı. Birbiri ardı sıra kurulan siyasî partiler, kendi düşüncelerini yayacak gazeteleri çıkardılar. Ve 1908 basınının karakterini politika mücadeleleri teşkil etti. Basında, bir yandan opinyon, bir yandan da yığın gazeteciliğine doğru gidildi. Basında particilik ihtirasları şiddetlendi ve en yüksek haddini buldu. Eski devirlerden süre gelen gazetelerin yerine yenileri katıldı.

Hükûmet işlerine müdahale eden İttihad ve Terakki'ye karşı muhalefet ve tenkitler başladı.

Geniş hürriyetten faydalanan gerici unsurlar, ayaklandırıcı yazılar ile ortalığı karıştırıyorlardı. Nihayet 13 Nisan 1909 günü "31 Mart" adı ile anılan hâdiseler meydana geldi. İttihadçıları savunan "Tanin" ve "Şûrayi Ümmet" gazetelerinin matbaaları ayaklananlar tarafından basılarak tahrip edildi.

28 Nisanda ikinci Abdülhamid, taht'tan indirildi. Askerî idare duruma hâkim oldu. Ve basın'a sansür kondu. Taşkınlık gösteren gazeteler kapatıldı. 31 Mart vakasının suçluları cezalandırıldı. Fakat, bütün bu olaylara rağmen politika mücadelesi durmadı. İttihad ve Terakki'den kimsenin sorguya çekilmemiş olması tenkitlere yol açtı. Kapatılan gazeteler, önceki isimlerine benzeyen isimlerle tekrar çıkmaya başladılar. Bunların kapatılan eski gazetelerin bir devamı olduğu kolayca anlaşılıyordu. Parti mücadeleleri bu arada bir çok yeni gazetelerin çıkmasını sağladı.

İttihad ve Terakki'ye karşı muhalefet, günden güne artıyordu. Meşrutiyet'in önemli partilerinden biri olan "Hürriyet ve İtilâf Fırkası", bütün muhalefeti kendinde topladı. Partinin düşüncelerini savunan gazeteler yayın hayatına katıldılar.

Babıâli baskınından sonra Mahmut Şevkep paşaya yapılan suikast'ta parti mensuplarının da bulunması ve bir çoklarının idam'a mahkûm edilmesi, bir çoklarının da Avrupaya kaçması üzerine, parti kapatıldı. Ve muhalefet de söndürüldü.

Bu devirde basın, üç şehit verdi. **"Serbesti"** gazetesinin baş yazarı Hasan Fehmi, köprü üzerinde bir kurşunla öldürüldü. **"Sadayi Millet"** gazetesinin baş yazarı Ahmet Samim'in Bahçekapıda bir kurşunla hayatına son verildi. **"Şehrah"** gazetesi baş yazarı Zeki de Bakırköy'deki evine giderken yine bir kurşunla yere serildi. Bu üç basın şehidinin kaatilleri bulunmadı.

Kötü politikacılığın birer kurbanı olan bu üç basın mensubunun mânevî huzurunda saygı ile eğiliriz.

Birinci dünya savaşının başlaması, basın hayatını söndürdü. Gazete ve dergilerin çoğu kapandı. Buarada bir iki gazete yayınlandı.

1918 Yılında İttihad ve Terakki, iktidardan çekildi. Partinin bir kısım ileri gelenleri yabancı memleketlere kaçtılar. Bir kısmı da ayrı partiler kurdular ve politika hayatlarına devam ettiler. Bu arada gazetelerin de çoğaldığını görüyoruz.

1918 Yılında Mondros mütarekesi akdedildi. İtilâf devletlerinin donanmaları ve askerleri İstanbulu işgal ettiler.

Mütareke yıllarında basın : Çok acı ve çetin günler geçirdi. İtilâf devletleri karargâhının basın ile ilgili bürosundan her gün gazetelere direktifler, tehditler yağıyordu. Gazete ve dergilerin sütunları sansürün çizdiği yazılar yüzünden bembeyaz çıkıyordu. Bu yıllarda gazeteci için doğruyu yazabilmek, okur için de doğruyu öğrenmek kolay olmuyordu. Bu yıllarda, basın'ın ağırlığını, Anadolu'da girişilen Millî Kurtuluş Hareketini bir ayaklanma olarak gösteren gazeteler ile Millî Mücadeleyi tutan ve desdekleyen gazeteler arasındaki çatışmalar teşkil ediyordu.

Millî Mücadelede basın : Mustafa Kemâl, Millî Kurtuluş Hareketini organize ederken, millî irade'ye dayanan bir hükûmet kurulmasını ilk çalışma amacı olarak gösterdi. Bu yolda ilk kuvvetli adımlar, millî kongreler tarafından atıldı.

Mustafa Kemâl, yapılan ve yapılacak olan memleket işlerinin yurd'a ve dünyaya duyurulması gerçeğinden hareket ederek, bunu basın yolu ile de anlatmak istedi. Ve 14 Eylül 1919 yılında Sivas'da **"İrade-i Milliye"** gazetesini yayınladı.

Mustafa Kemâl, Ankaraya gidince de 10 Ocak 1920 tarihinde de **"Hakimiyet-i Milliye"** gazetesini kurdu.

Yunus Nadi (Abalıoğlu), 10 ağustos 1920 tarihinde Ankarada günlük **"Yenigün"** gazetesini çıkardı.

1919 yılında günlük olarak Konya'da çıkmakta olan **"Öğüt"** gazetesi, 1921 yılında Ankaraya nakledildi ve hem Konyada ve hem de Ankarada yayımına devam etti.

16 Kasım 1919 da Balıkesir'de kurulan **"İzmir'e Doğru"**, 1920 yılında Adana'da **"Yeni Adana"**, 15 Haziran 1919 da Kastamoni'de **"Açık Söz"**, Erzurum'da **"Albayrak"**, İzmir'de **"Anadolu"**, Samsun'da **"Ahali"**, Trabzon'da **"Işık"**, **"İstikbal"**, Amasya'da **"Emel"**, Elâzığ'da **"Satveti Milliye"** gazeteleri, bütün güçleri ile yokluk içinde Millî Mücadeleyi destekleyen yayın yaparak memlekete faydalı oldular.

Millî Mücadelede Anadolu basın'ı ile İstanbul basın'ı da hareketli yayınlar yapıyorlardı. Bu arada İstanbulda, **"Aşkam"**, **"Vakit"**, **"Tevhidi Efkâr"**, **"İleri"**, **"Hâdisat"** gazeteleri Millî Mücadeleyi bütün güçleriyle desdekliyorlar. Mustafa Kemâl'in yanında yer alıyorlardı. Divan-ı Harb'in tehdidi, kapatılmak korkusu altında görevlerini başarı ile yapmaktan korkmuyorlardı.

Diğer taraftan, **"Tanin"** gazetesi, halifeyi desdekliyor, yapılan işlerin akıl ve hammiyet ile telif edilemiyeceğini yazıyordu. **"Vatan"** gazetesinde halifenin bir beyanatı çıkıyor, hilâfet müessesesinin sarsılır bir mevki olmadığını ileri sürüyordu. **"Peyam-Sabah"** gazetesi, "Teşkilât-ı milliye sergerdeleri", "zorbalar", diye Mustafa Kemâl'e çatıyordu. Bu durum karşısında Büyük Millet Meclisi, İstanbula bir İstiklâl mahkemesi göndermek zorunda kaldı.

Cumhuriyet devrinde basın : Atatürk, hayat mücadelesinde enerji, umut ve neşe ile hareket ederek Türk toplumunu, sosyal ve kültürel esaslar üzerinde sağlam yapılı bir millet haline getirmek istedi. Bu arada basın'a da lâyık olduğu yeri ve değeri verdi. Basın'ın hizmetlerini hiç bir zaman küçümsemedi, onu millet hizmetinde daima bir kuvvet olarak kabul etti. Türk basın'ı, her zaman Atatürk'e ve onun ilkelerine candan bağlı kalmıştır. Çünki, Türk basın'ı, memleketin ilerlemesi ve yükselmesi için gidilecek yolu çizmiş olan Atatürk'ün izinden yürümekle bunların tahakkuk edeceğine inanmıştır. Ve Türk basın'ı daima ileri hamlelerin önderliğini yaptı. Gerçek olan şudur ki : Gazete ve gazeteci, yalnız Atatürk devrinde güvenilir bir duruma geldi, itibar ve istikrar yüzü gördü.

Türk basın'ı, Atatürk'ün yolunda yürümekle, ilkelerini savunmakla gerçek anlamına vardı.

Atatürk devrinde çıkan bütün gazeteler ve yazarlar daima Cumhuriyet rejiminin savunmasını yaptılar. Bir ruh huzuru ve ahenk içinde görevlerini kuşkusuz olarak yerine getirdiler.

"Tek şef-tek parti" devrinde basın : Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü, Türkiye'nin ikinci cumhur başkanı oldu : 11 Kasım 1938.

Türkiye'nin ekonomik ve politik münasebetlerle bağlı bulunduğu devletlerde tek parti sistemi gerçek bir düzen olarak kabul ediliyordu. Bu bakımdan "tek şef-tek parti" işareti, devlet adamlarımızın da başlıca dayanak noktası idi. İkinci dünya savaşından sonra totaliter sistemlerin yıkılması ve demokrasinin kazanması üzerine Türkiye'de de bir uyanış başladı, halk politik ve sosyal haklarını istedi, muhalefet günden güne arttı. Demokrasi prensipleri basın'da geniş ölçüde yer aldı, tartışmalara yol açtı. Ve bir sistem değişikliği üzerinde ısrarla duruldu.

Günden güne büyüyen ve kesifleşen muhalefete ve basın'a karşı devlet- parti, sert tedbirler almaya başladı. Ve basın yayın işleri tamamen devletin kontrolü altına girdi. Gazete, bir devlet kurulu oldu. Devlet-parti, bütün yayın vasıtalarına el koydu. Basın ve yayın hürriyetlerini kısıtlayan tedbirlere baş vuruldu. Basın, memleketin sükûn ve rahatını bozmakla tehdit edildi. Devlet-parti, basın'ı ve vatandaşları kendi düşündüğü gibi düşünmeye zorladı. Bir çok yazarlar, devletin istediği gibi düşünmediklerinden, ayrı görüş ve anlayışta olduklarından takibe uğradı, hapse girdi. Devlet politikasını ve hükûmeti tenkit eden gazeteler kapatıldı.

"Ulus" gazetesinde ertesi gün çıkacak olan baş yazı, İstanbul gazetelerinin Ankara muhabirlerine bir gün önce veriliyor ve aynı yazının bu gazetelerde de çıkması isteniyordu.

Ankara'da gazete çıkarmak, C.H.P. nin tekeli altında idi. Ankarada **"Ulus"** gazetesinden başka bir gazetenin çıkmasına izin verilmiyordu.

İkinci dünya savaşından sonra demokrasi cephesinin zaferi ile bir çok memleketlerde olduğu gibi Türkiyede de iktidarda bulunanlar, ister istemez demokrasi cephesine yönelmek zorunda kaldılar. Ve yeni siyasî partilerin kurulmasına engel olamadılar.

Memleket içinde muhalefetin genişlemesinde basın'ın büyük rolü oldu.

İstanbul basını da çoğunlukla muhalefet saflarında yer aldı.

Bu arada memlekette yeni yeni siyasî partiler kurulmaya başladı.

Büyük Millet Meclisi, seçim kanununu değiştirerek Türkiyede ilk defa olarak tek dereceli seçimi kabul etti. 1946 Seçimine bütün partiler girdi. C.H.P. yine iktidarda kaldı. Fakat memlekette kuvvetli bir muhalefet kurulmuştu. Yeni çıkan gazeteler ile beraber eskileri de muhalefete katıldılar. Siyasî partiler de memleket içinde faaliyette bulunuyorlardı. Halk, basın vasıtasiyle haklarını öğrenmiş, idrak etmişti. Bu devrede halkı uyarmada basın'ın büyük etkisi oldu.

Demokrasi devrinde basın : Ortada ukte halinde duran bir mesele vardı : Seçim kanununu değiştirmek ve dürüst bir seçim yapmak.

Bütün siyasî partilerin hesabına müşterek bir çalışma sonunda yeni bir seçim kanunu kabul edildi. 24 Mart 1950 de Meclis kapatılarak seçime gidildi. 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçim sonunda "Demokrat parti", büyük bir çoğunlukla seçimi kazandı ve iktidarı devraldı.

Hapisteki gazeteciler serbest bırakıldı, kapatılan gazeteler tekrar yayına başladı. Memlekette bir demokrasi havası esmeye başladı. Basın'ın üzerindeki baskı kalktı. Basın, geniş bir hürriyete kavuştu. Bu arada bir çok yeni gazeteler de yayın hayatına katıldılar.

Demokrat parti'nin, iktidara gelişinin ilk dört yılında basın ile arasındaki münasebetler çok iyi idi. 1954 seçimlerinden sonra basın, hükûmeti tenkit etmeye başladı. Bu arada maliye ve ekonomi politikasının iyi işlemediği ileri sürüldü. Tenkitler, tartışmalar günden güne arttı. Bu arada gazetelerin tutumu da belli olmaya başladı. Bir kısmı iktidarın çevresinde toplandı, bir kısmı bağımsız kaldı. Demokrasinin savunucusu basın vasıtasiyle iktidara gelen "Demokrat parti", basın'a karşı tedbirler aldı. Basın kanununa yeni hükümler ekledi. Kâğıt sıkıntısı, mahkeme, kapatma tehlikesi, basının elini kolunu bağladı.

Başbakan Adnan Menderes, 7 Nisan 1960 tarihinde parti grubunda basın için şöyle konuştu : **"Matbuat, muhalefetle beraber koskoca bir hiyanet makinesi kurmuştur."**

Kalemler kırıldı, gazeteciler hapislere atıldı; polisler matbaaları basarak ertesi günü çıkacak olan gazetelerdeki haberleri sansürden geçirdi. Sansür edilen gazetelerin sütunları bembeyaz çıktı.

Sekiz yıl içinde 2324 basın mensubu hakkında koğuşturma yapıldı; ve 818 gazeteci çeşitli cezalara çarptırıldı.

"Cumhuriyet Halk partisinin ve bir kısım matbulatın kanun dışı yıkıcı ve bozguncu faaliyetlerini tahiki ve tesbit etmek üzere" bir **"Tahkikat komisyonu"** kuruldu. Bu komisyon, ilk iş olarak aldığı bir kararla, çeşitli vilâyetlerde yayınlanmakta olan 12 gazete ve derginin ve matbaalarının kapatılmasına karar verdi. Bir çok gazeteciler, tahkikat komisyonu önünde sorguya çekildi. Türk basınının ağzına kilit vuruldu.

"Tahkikat komisyonu"nun kararları bardağı taşıran son damla oldu. Üniversite gençliği 28 Nisanda bir nümayiş yaptı. Bunu İzmir ve Ankara takip etti. Her tarafta Demokrat partinin gidişi tenkit ediliyordu.

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silâhlı Kuvvetleri memleketin idaresini ellerine aldılar.

27 Mayıs ihtilâlinden sonra basın : Millî Birlik Komitesi tarafından 28 Mayıs 1960 da Büyük Millet Meclisi kapatıldı.

Ankarada ve İstanbulda hapiste bulunan gazeteciler serbest bırakıldı. Gazeteleri kapatma kararları ve Basın kanunu yürürlükten kaldırıldı. İhtilâl, basına hudutsuz bir hürriyet getirdi. Basınla ilgili bütün mevzuatın uygulanması durduruldu.

Fikir İşçileri Hareketi : Millî Birlik Komitesi, basın mensuplarının karşılıklı fikir ve tenkitlerini dinliyerek, **"Basında çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki münasebetleri düzenleyen fikir işçileri kanunu"** ile **"Basın ilân kurumu teşkiline dair kanun"**a son şeklini verdi. Kanun, "Resmî Gazete"de yayınlanmadan önce İstanbulda çıkmakta olan dokuz gazetenin (Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni İstanbul, Yeni Sabah) sahipleri, kendi aralarında bir karara vararak 10 Ocak 1961 tarihinde müşterek bir bildiri yayınladılar ve üç gün gazetelerini kapatacaklarını açıkladılar. Oysa, basın'ın asıl ve gerçek yapısını teşkil eden fikir işçilerinin böyle bir kapanma kararında hiç bir oyları yoktu. Bu, rotatif ve linotip tesisleriyle maddî imkânları elinde tutan iş verenler tarafından alınmış ve tatbik mevkiine konmuş bir karardı.

Gazete sahiplerinin, fikir işçileri kanunu karşısındaki bu protesto şekli, gazeteciler arasında tepki yarattı. Buna karşılık olarak fikir işçileri, Gazeteciler Cemiyetinde toplanarak vilâyet bi-

nasına doğru bir sessiz yürüyüş yaptılar. Dokuz gazete sahibinin yüz yıllık basın tarihinde ilek defa boykot'a girmesi, bu tarih devresi içinde fikir işçilerinin de ilk defa olarak karşılarına dikilmesine sebep oldu. Ve, gazetelerin yüzde yüz bir ticaret müessesesi, bir gazete tüccarlığı demek olmadığını, fikir işçisinin de bir varlık olduğu, basının bir âmme hizmeti olduğunu umumî efkârın önüne serdiler. Geniş bir yankı uyandıran fikir işçilerinin hareketine; Ankara Gazeteciler Sendikası ve Gazeteciler Cemiyeti, Bursa Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikası, Eskişehir Gazeteciler Sendikası, İzmir gazetecileri, Türk Edebiyatçılar Birliği de katıldılar. Fikir İşçilerini tasvip eden bildiriler yayınladılar, sessis yürüyüş yaptılar. Londra radyosu, Amerikanın Sesi radyosu ve Türkiye radyoları yayınlarında fikir işçilerinin hareketine geniş yer verdiler.

Fikir işçileri, okurları üç gün gazetesiz bırakmamak için 11 Ocak 1961 tarihinde **"BASIN"** adında günlük bir gazete yayınladılar. Üç günün bitiminde gazetelerini tatil ettiler. Dokuz gazete de üç gün kapalı kaldıktan sonra tekrar yayına başladılar.

Fikir işçilerinin haklarını çiğneyenler, ilânların arzuladıkları gibi dağıtılmasını isteyenler Türk fikir işçilerini lekelemeye kalktılar.

Tedbrler kanunu ve basın : Rejim'i korumak için dört parti (Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) liderlerinin katılmasiyle yapılan toplantılarda karar altına alınan ve bir tasarı haline getirilen **"Anayasa nizamını, millî güvenlik ve huzuru bozan bazı fiiller hakkındaki kanun"**, 3 Mart 1962 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek kabul edildi. Cumhuriyet Senato'su Anayasa ve Adalet Komisyonlarında da görüşülen kanun, aynen kabul edildi. Kanun metni, 7 Mart 1962 tarihinde "Resmî Gazete"de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

"Tedbirler kanunu"nun basın ile ilgili maddeleri şunlardır :

"Madde 2 — Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasa ile tesçil edilmiş temel vasfı olan insan hak ve hürriyetlerine dayanan çok partili demokratik nizamı, söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle zedelemeye veya tehlikeye düşürmeye matuf olarak kötüleyenler veya bu nizamın Türkiye'de yürütülemeyeceği yolunda propaganda yapanlar hakkında, fiilleri

daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde 1 inci maddede yazılı cezalar uygulanır."

"Madde 3 — 1 inci maddenin A, B ve D bentleriyle 2 inci maddede yazılı suçların tekevvünü için husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretlerle faaliyette bulunanlar veya propaganda yapanlar 3 aydan 2 seneye kadar hapis cezasiyle cezalandırılır."

"Madde 4 — Kanunların himayesinde, evvelce faaliyet göstermiş veya her hangi bir siyasî partiye mensup olanları tezyîf-kâr sıfatlarla topyekûn kötüleyerek vatandaşlar arasında husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür vesair vasıta ve suretlerle faaliyette bulunanlar veya propaganda yapanlar 3 aydan 2 seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

"Madde 5 — Bu kanunla yazılı fiiller basın yolu ile işlendiği taktirde, suç konusunu ihtiva eden mevkuteler ve sair basılmış eserler Sulh Hâkimi kararıyle toplattırılabilir."

Bu durum karşısında, çeşitli basın teşekkülleri, tedbirlerin basın hürriyetini kısıtlayan maddeleri aleyhinde bildiriler yayınladılar. Ve basın hürriyetini kısıcı, baltalayıcı tedbirleri tasvip etmediklerini açıkladılar. Ankara Gazeteciler cemiyeti ve sendikası da, Tedbirler kanununun Türkiyede basın hürriyetini yeniden ortadan kaldıracağını ileri sürerek ortak bir bildiri yayınladılar.

Kanun yayınlandıktan sonra, "Tedbirler kanunu"na aykırı yayın yaptıkları iddiasiyle 15 gazete ve 2 dergi, 8 gazeteci hakkında İstanbul basın savcılığı tarafından dâvâ açıldı.

BASIN AHLÂK YASASI : 27 Mayıs ihtilâlinden sonra, basında gerçekleri tahrif, şeref ve haysiyetlere tecavüz'den sakınılması için bu gibi yayınları önleyecek yürürlükte bir kanun yoktu. Hürriyetin hudutsuz, kalemlerin ölçüsüz olduğu devirler, bazen vahim sonuçlar doğurabilirdi. Ve bundan ötürü basının ağzına tıkaç vurulduğu, kalemlerin kırıldığı bir devir gelebilirdi. Basının itibarını ve hürriyeti korumak üzere basın teşekkülleri harekete geçtiler. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikası, teşebbüsü ele aldı. En uygun tedbir olarak basın'ın kendi kendini kontrolü sistemi düşünüldü. Ve bir ahlâk yasası hazırlandı. Bu yasayı uygulamakla görevlendirilen Basın Şeref Divanı teşkil edildi.

24 Temmuz 1960 günü İstanbul Gazeteciler Cemiyetinde yapılan bir törenle memleketin çeşitli bölgelerinde yayınlanan gazete ve dergiler, basın teşekkülleri "Basın Ahlâk yasası Taahhütnamesi"ni imzaladılar. Basın Ahlâk yasası, şu kayıtları içine alıyordu :

"1 — Bir âmme müessesesi olan gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan özel veya ahlâka aykırı maksat ve menfaatlere âlet edilemez ve âmme menfaatine zarar verici bir şekilde kullanılamaz.

2 — Yazı, haber, fotoğraf vesair şekillerde yapılacak yayınlarda, şu hususlara riayet edilir :

a — Ahlâka aykırı veya müstehçen yayında bulunulamaz,

b — Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz,

c — Âmme menfaatini ilgilendirmeyen hallerde ferdlerin hususî hayatları küçük düşürücü şekilde teşhir edilemez,

d — Şahıslar, müesseseler veya zümreler aleyhinde iftira ve isnatta bulunulamaz;

3 — Haberlerde ve olayların yorumunda hakikatlerden, tahrif veya kısaltma yolu ile maksatlı olarak ayrılınamaz, doğruluğu şüphe uyandırabilen ve tahkiki gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler, tahkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.

4 — Gazetenin veya gazetecinin şahsî veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilemez.

5 — Haber başlıklarında, haberin ihtiva ettiği hususlar tahrif edilemez.

6 — Âmme menfaati mutlak lüzum göstermedikçe, **"mahrem"** kaydı ile verilen malûmat yayınlanamaz.

7 — Gazeteci, kaynaklarının mahremiyetini koruyacak ve kendisine verilen sırlara saygı gösterecektir.

8 — Haber, yazı veya resim kaynaklarının, yayın tarihi için koydukları zaman kaydı ihlâl edilemez.

9 — İlân, reklâm mahiyetindeki haber, resim veya yazıların, ilân veya reklâm olduğu tereddüde yer bırakmıyacak şekilde belirtilir.

10 — Mevkutelerin verdikleri yanlış bilgilerden dolayı, yollanacak haklı cevap veya tekzipler, cevap veya tekzibe sebep olan yazının tesirini tamamiyle giderecek şekilde en kısa bir zamanda yayınlanır."

Basın Şeref Divanı, 10 üyeden kurulu olarak çalışmalarına başladı. Her hangi bir yayından müteessir olan ilgililer, Divana müracaat ediyorlar, Divan, Yasayı ihlâl ettiğine inandığı yayınları resen ele alarak, Yasanın ihlâli halinde uygunsuz harekette bulunan gazete ve gazeteciler bir tebliğ ile umumî efkâra teşhir edilmeğe başladılar. Bu durum, basın mensuplarının mesuliyetini arttırmak suretiyle nispî de olsa fayda sağladı.

Türkiyeden sonra bir çok memleketler, basının kendi kendini kontrolü, sistemini benimsediler ve bizi örnek alarak hareket geçtiler.

BASIN BİRLİĞİ : "Basın Genel Direktörlüğü", bütün Türk basını'nı yakından ilgilendiren işleri birlikte inceleyerek gereken kararları almak ve düzenlemek düşüncesiyle 25 Mayıs 1935 tarihinde Ankarada ilk "Basın Kongresi"ni topladı. Görüşülen meseleler arasında bir **"Basın Birliği"** kurmak kararı da alındı. Büyük Millet Meclisi, birinci Basın Kongresince kurulmasına karar verilen "Basın Birliği"nin hazırlanan kanununu 27 Haziran 1938 de kabul etti. Bu kanuna göre, Basın ailesinin meslekî bir kurum halinde teşkilâtlandırılması, Türk basın mensuplarının haklarını koruyacak, basınımızın kültür seviyesini inkişaf ettirecek ve hükûmetle basın arasındaki memleket çalışmalarını kolaylaştırıp genişletecek bir teşkilâtın kurulmasına karar verildi. Ve "Basın Birliği" de böylece vücut buldu.

BASIN HÜRRİYETİ : Demokrasilerde halkın aydınlıkta bulunması, gerçekleri bilip öğrenmesi basın vasitasiyle olur. Halkı aydınlatan, umumî efkâra gerçekleri bildiren vasıta basın'dır. Basın, hürriyet içinde olmazsa halk karanlıkta kalır. Demokrasilerde basın hürriyeti teminat altına alınır ve korunur. Demokrasilerde hükûmet, basın ve yayın vasıtalarına el koymaz; basın, hükûmetin kontrolü altında bulunmaz; hükûmetin müdahalesinden masundur; basını tehdit eden tedbirlere baş vurulmaz.

Basın, memlekette fikir söylemek, yol göstermek, tenkit yapmak, sağ duyunun sesini duyurmak zorundadır. Basın, bir taraftan da murakabe vazifesi görür. Diğer taraftan devletin yar-

dımcı kuvvetidir. Basın, politik otoritenin yanında sosyal bir antendir. Basın, sadece günün olaylarını yazmakla kalmaz; sosyal, politik, ahlâk üzerinde ileri ve yeni olanları hazırlar ve savunur. Halkın ruhunun, idealinin, duygularının, inançlarının ve isteklerinin tercümanıdır. Demokrasilerde basın'a verilen önem, bundan ötürüdür.

Basın'ı baskı altına almak, düşünceleri ayarlamak, disiplin altında tutmak isteyenler, daima kendi çöküşlerinin tohumunu ekmişlerdir. Bütün basın tarihi bize göstermiştir ki, basın hürriyeti hiç bir zaman baskı ile alt edilememiştir.

İnsanlığın ilerlemesi, basın, yayın, düşünce ve söz hürriyetine bağlıdır. Basın hürriyeti, bir milletin en büyük hakkı ve dayanak noktasıdır. Bir toplumun karakteri, basın'ı ile ölçülür.

BASIN KANUNU : Basın, ekonomik, sosyal, politik ve ahlâk hayatının içinde en faal rolü almıştır ve öyle çalışmaktadır. Bu bakımdan, bir çok devletler, basın'ın çığından korkarak onu baskı altına almağa, kanunlarla tedbirlere baş vurarak yayını kösteklemeğe çalışırlar. Her devlet rejimi, kendisine uygun basın ister ve bundan ötürü de basına kanun yolu ile kayıtlar koyar, basın kanunları çıkarırlar.

Türkiye'de padişahlık devrinden bu yana bir çok "Basın kanunları" çıkarıldı.

1858 Yılında yapılan bir ceza kanununda, basın ve basımevlerinin suçlarına ait bazı maddeler yer almaktadır. Burada : Devletin emir ve iziniyle açılmış olan basımevlerinde saltanat, hükûmet ve imperatorluk içindeki milletler aleyhinde gazete, kitap, zararlı evrak basan ve yayınlayan kimsenin, önce basmış olduğu şeylerin müsaderesine, suçunun derecesine göre de basımevi geçici olarak veyahut bütün bütün kapatıldıktan sonra on Mecidiye altın'ından elli Mecidiye altın'ına kadar para cezası alınır; deniliyor.

Türkiye'de ilk basın nizamnamesi, 1863 yılında çıktı. Bunda, bir gazetenin yayını için hükûmetin izinini almak zorunluğu vardı. Bu izin'in verilmesi, hükûmetin arzusuna göre idi. Bu izin, her vakit geri alınabilirdi. Bu izin zorunluğu, yalnız siyasetle uğraşan gazete ve mecmuaları kapsamaktaydı. Bu devrede ceza olarak, sansür vardı; basın suçları için belirli bir ceza yoktu. Bunlar, sadece keyfe göre verilirdi.

1867 Yılında yayınlanan **"Âli Kararname"**, basın'a karşı sıkı tedbirler aldı. Belirli olmayan sebeplere dayanan bir sirküler ile, gazetelerin memleketin umumî menfaatine muhalif hareket ettikleri ileri sürüldü. Bu karar ile, basın'ın ağzı kapatıldı, gazeteleri de icabında kapatmak yetkisini öne sürdü. Bu kararnameye göre, bazı gazete ve mecmualar kapatıldı. "Âli Kararname"ye her yıl yeni ve ağır hükümler eklendi. İhtarlar, gazete ve mecmua kapatmaları birbirini takip etti. Gazete çıkarmak güçleşti. Hatta, bir aralık, siyasî yazı yazmak, resmî bir ilânla yasak edildi.

1909 yılında Mebusan Meclisine basın'a ve basımevlerine ait iki tasarı verildi. Bunların bazı maddeleri değiştirilerek kabul edildi. Yeni kanunda, yayından önce sansür ve idarî ihtarlar kaldırıldı. Yalnız, geçici ve daimî kapatmalar yetkisi kondu.

20 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Teşkilât-ı Esasiye (Anayasa) kanunu yapıldı. Bunun 77. maddesi basın'a aittir ve şöyle demektedir : "Basın, kanun dairesinde serbesttir ve yayınlanmadan önce teftiş ve muayeneye tâbi değildir."

Basın'a kanun dairesinde serbestlik veren 1920 Anayasasından sonra bir "Basın Kanunu"na ihtiyaç görüldü ve 25 Temmuz 1931 de **"Basın Kanunu"** çıkarılarak kabul edildi Kanunun 1. ve 2. maddelerine göre, basın hürriyeti ve basılı eserler yayını bu kanunda yazılı hükümlere bağlıdır.

Her kesin görebileceği veya paralı, parasız girebileceği yerlerde her türlü matbuaların teşhir veya tâlik, tevzi edilmesi, satılması, bunların ilân ve satışa arzolunması neşir sayılır.

Basın suçu, ancak yukarıki fıkra dairesinde yapılan neşriyatta tekevvün edebilir.

Kanunda ihtiyat idarî tedbirler, yayından önce sansür ve idarî ihtarlar yer almamıştır.

Yine kanuna göre, yayından sonra, umumî siyasetimize dokunacak yayından dolayı devlet, idarî tedbirler alabilmektedir.

15.7.1950 tarihinde yeni bir "Basın kanunu" kabul edildi ve 24.7.1950 de yayınlandı. Bu kanun'un 1. maddesinde : "Basın serbesttir" denilmektedir. Fakat bu serbestlik, basılmış eserlerle bunların neşri bu kanunda yazılı hükümlere bağlıdır. Kanuna göre, basın suçu, neşir ile vücut bulmaktadır.

7.6.1956 tarihinde, "Basın kanunu"nun bazı maddeleri değiştirildi ve geçici ek maddeler eklendi. Buna göre, gazete çıkar-

mak, izin'e bağlı değildir, denilmekte ve basın suçları hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Neşriyatı tatil edilen gazete sahip ve veya mesulleri tatil müddeti içerisinde başka bir adla gazete çıkaramazlar, kaydı da bu aradadır.

BASIN MESLEK TEŞEKKÜLLERİ : Basın'da çalışanların meslek birliğini sağlamak, yardımlaşma gibi amaçlarla Basın meslek teşekkülleri meydana geldi. 1946 Yılında Sedat Simavî'nin ön ayak olmasiyle **"İstanbul Gazeteciler Cemiyeti"** kuruldu. Bundan sonra Ankara, İzmir, Bursa, Trabzon, Eskişehir, Adana, İzmit, İskenderun ve Zonguldak'ta da Gazeteciler Cemiyetleri kuruldu.

Sendikalar : Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin düzenlenmesi için sendikalar kurabilmeleri imkân dahiline girince ilk olarak **"İstanbul Gazeteciler Sendikası"** kuruldu. Bunun ardından Ankara, İzmir, Eskişehir ve Bursa'da da sendikalar faaliyete geçti.

Basın mesleğinde iş veren durumunda olan gazete sahipleri de merkezi İstanbulda olmak üzere 1955 yılında **"Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası"**nı kurdular. Bir müddet sonra aralarında çıkan bir anlaşmazlık üzerine altı gazete sahibi 1958 yılında **"Türkiye Siyasî Gazete Sahipleri Sendikası"**nı kurdular.

BASİRET GAZETESİ : Ali efendi, 1869 yılının Ocak ayında **"Basiret"** gazetesini yayınladı. Gazete, Vazirhan'da Tatyos efendi'nin matbaasında basıldı. Orta boyda ve dört sayfa idi. Cuma ve Pazar günlerinden başka her gün çıkıyordu. Yazıları ve haberleri bakımından kendinden öncekilerden daha olgun ve ileri, gazetecilik anlayışına daha yakındı.

"Basiret" gazetesinin yazı kadrosunda Süleyman Âsaf, Mustafa Âsım, Esad efendi, İsmail efendi, Hayreddin (Karski), Hâlet bey, Ayetullah bey bulunuyordu. Bağdat'dan döndükten sonra Ahmet Midhat efendi de çalışmaya başladı. Ali Suavi, bilim ve felsefe üzerine yazılar yazıyordu. Bir müddet sonra "Basiret", önemli bir kronik gazetesi haline geldi.

1870 de Alman-Fransız savaşı sırasında Basiret gazetesi, Almanlar tarafını tuttu. Savaş bitince, bu yayınından ötürü Bismark tarafından Ali efendi Almanya'ya dâvet edildi. Almanya'da Ali efendi'ye bir çok hediyeler ile birlikte matbaa makineleri de verildi. İstanbul'a dönünce, şimdiki Tan matbaasının yerinde

bulunan binaya taşındı. Gazetenin boyu büyüdü. Teknik bakımdan sayfa tertibi daha düzgün bir hale geldi.

Basiret gazetesi, 1878 yılına kadar olgun yazıları, havadisleri ile okunan, aranan bir gazete idi. Fakat, Ali Suavi, beşinci Murad'ı taht'a geçirmek için Çırağan sarayı'na yaptığı baskını, bir gün önce Basiret'te yayınladığı bir mektup ile ilân etmesi ve ertesi günü harekât sırasında öldürülmesi üzerine gazete derhal kapatıldı. Ve Ali efendi sorguya çekildikten sonra Kudüs'e sürgün olarak gönderildi. Ali efendi, 1908 meşrutiyet inkılâbı ilân edilir edilmez İstanbul'a döndü. "Basiret" gazetesini yeniden çıkardı. Fakat, Ali efendi çok ihtiyarlamıştı. Parası da kalmamıştı. Bu yıllarda İstanbul'da pek çok gazete de yayınlanıyordu. Bu gazeteler, Basiret'e rekabet için zorluk çıkarıyorlar, tutunmasını arzu etmiyorlardı. Bu yüzden Ali efendi'nin işleri de zorlaşıyordu. Basiret gazetesi, bir müddet sonra kapanmak zorunda kaldı.

BAŞKUT, Cevat Fehmi (Doğumu : 1904). Edirne'de doğdu. Binbaşı Ömer Fehmi'nin oğludur. Öğrenimini İstanbul Lisesinde yaptı. Genç yaşında gazetecilik hayatına girdi. Yıllardan beri gazeteciliğin çeşitli kollarında çalıştı. Uzun yıllar **"Cumhuriyet"** gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Bugün yine aynı gazetede çalışmaktadır.

Roman ve bilhassa tiyatro alanında bir çok eser vermiştir.

BENİCE, Ethem İzzet (Doğumu : 1903). İstanbulda doğdu. Deniz subayı Mehmet İzzet'in oğludur. Eğitimini, Galatasaray lisesinde, Kabataş lisesinde, Deniz Ticaret okulunda yaptı. Gazeteciliğe daha okulda iken başladı. Sırasiyle **"Tevhid-i Efkâr"**, **"Vatan"**, **"Son Saat"**, **"Milliyet"**, **"Zaman"**, **"Açık Söz"**, **"İkdam"** gazetelelerinde çalıştı, yazı işleri müdürlüğü yaptı. Şimdi, **"Son Telgraf"** ve **"Gece Postası"** gazetelerinin sahip ve baş yazarıdır.

Eserleri : "Yakılacak kitap" (roman), "Istırap çocuğu" (roman), "Beş hasta var" (roman), "Aşk güneşi" (roman), "Göz yaşları" (roman), "Sen de seveceksin" (roman), "Bir cinayet davası" (roman), "Foya" (roman), "Çıldıran kadın" (roman), "Çöl yıldızı" (roman), "On yılın romanı".

BLACQUE, Alexandre (1824-1895). Fransız ihtilâlinde XVI. Louis'nin savunmasını üzerine alan, fakat terreur devrinde Türkiye'ye

gelip yerleşen bir avukatın oğludur. İzmir'de yayınlanan **"Spectateur Oriental"** gazetesinin önce yazarlığını, sonra da sahipliğini yaptı. Gazetede Türklerin politikasını batılı'lara karşı savundu. İzmirdeki Fransız konsolosu, bu yayın dolayısiyle İzmirde bulunan Fransız askerleri tarafından matbaayı basıp tahrip etti. Bunun üzerine Blacque, 1828 yılında haftalık **"Courrier de Smyrne"** gazetesini çıkardı. Yine tek başına Avrupaya karşı Türklerin haklarını savundu. Padişah ikinci Mahmud'dan aldığı bir teklif üzerine İstanbula geldi. Devletçe çıkarılacak bir resmî gazetenin, yani **"Takvim-i Vakayi"** nin Fransızça baskısı olan **"Le Moniteur Ottoman"**ın başına getirildi. Ve bu gazetenin yazarlığını üzerine aldı. Gazeteyi 11.12.1831 yılında yayınlamağa başladı. Burada da Avrupalıların doğu politikasına karşı Türkleri savundu. Yazıları batılılar üzerinde etki yapmakta gecikmedi. Türkiye'de **Blek bey** diye ün alan bu değerli gazeteci, hastalığını tedavi ettirmek için Fransa'ya giderken Malta'da öldü. Ölümü şüpheli görülmüş ve kendisinin Ruslar veya İngilizler tarafından öldürüldüğü ileri sürülmüştür.

C

CERİDE-İ HAVADİS GAZETESİ : 31 Temmuz 1840 tarihinde yayınlandı. Sahibi, William Churchil adında bir İngiliz'di.

Bu gazetenin çıkışı, garip bir tesadüf eseridir. İstanbul'da ne işle meşgul olduğu bilinmeyen Churchil, Kadıköy'de yabancılara yasak olan Kurbalı dere bölgesinde avlanırken bir çocuğu yaralar. Halk, Churchil'i yakalayıp bir hayli döverler ve polis tarafından üç gün nezaret altında tutulur. Kabahatli olmasına rağmen, İngiliz elçiliği işe el koyar; Osmanlı hükûmetine politik yönden baskı yapılır. O sıralarda İngiltere ile münasebetlerimiz dostça olduğundan, Churchil, serbest bırakılır. Üstelik, kendisine her hangi bir arzusu olup olmadığı da sorulur. O da, bir zeytin yağı fabrikası ile bir gazete imtiyazı ister. Bu istekleri kabul edilip yerine getirilir. Churchil, fabrika imtiyazını satarak aldığı para ile gazete çıkarmak için teşebbüse girişir. Fakat, Dahiliye Nâzırı Akif paşa, yapılan muameleyi doğru bulmadığı için Churchil'in çıkarmak istediği gazeteye izin vermez. Ancak, Akif paşa nezaretten çekildikten sonra Churchil, Bahçekapı'daki 4. Vakıf han'ın bulunduğu meydanın köşesinde bir matbaa kurarak **"Ceride-i Havadis gazetesi"**ni çıkarmaya başlar.

Haftada bir gün yayınlanan gazetede, resmî tebliğler, ilânlardan başka, dünya olayları, bilim, ahlâk, edebiyat üzerine yazılar, piyes özetleri vardı. Gazete, devrine göre sade bir dil kullanıyordu.

"Ceride-i Havadis gazetesi", zamanın edebiyatçılarının bir toplantı yeri haline geldi. Daha sonraları da **"Jön Türk"** adını alan gençlere bir yuva oldu.

"Ceride-i Havadis", ilk çıktığı sıralarda hiç ilgi görmedi. Arada bir kaç ay yayınını durdurmak zorunda kaldı. Hükûmetin yaptığı yardım üzerine yeniden yayınlanmaya başladı.

Kırım savaşı, "Ceride-i Havadis"in durumunu düzeltiverdi. Churchil, İngiliz gazetelerinin harp muhabiri olarak Kırım'a gitti. Oradan gönderdiği harp haberleri, "Ceride-i Havadis"te yayınlanmaya başladı. Bu haberler, halk tarafından büyük bir ilgi gör-

dü. Gazete, ekmek gibi kapışılmaya başladı. Churchil, bu sayede bir hayli kazanç sağladı.

"Ceride-i Havadis"te yazı yazanlar ve çalışanlar şunlardı : Hafız Müşfik, Münif efendi (paşa), Mehmet Emin Muhlis, Salih, İbrahim İsmet, Mehmet Nuri, Mehmet Sait ve Ahmet Zarifî...

CUMHURİYET GAZETESİ : Ankara'daki **"Yenigün"** gazetesinden sonra Yunus Nadi, İstanbul'da 7 Mayıs 1924 tarihinde **"Cumhuriyet"** gazetesini çıkardı. Gazetenin ilk sayısında Mustafa Kemâl'in bir konuşması yayınlandı. Gazetenin ilk yazı işleri müdürü Kemâl Salih (Sel) di. Ahmet Rasim, M. Zekeriya (Sertel), Hasan Bedreddin ilk yazarlar arasında idi. Daha sonraları Abidin Dâver, Feridun Osman (Menteşeoğlu), Cevat Fehmi (Başkut) yazı işleri müdürlükleri yaptılar.

Yunus Nadi, Cenevre'de vefat edince (28 Haziran 1945), gazeteyi oğlu Nadir Nadi çıkarmaya başladı.

Cumhuriyet gazetesinin yazı kadrosunda İsmail Habib (Sevük), Hamdi Varoğlu, Doğan Nadi, Burhan Felek değerli yazıları ve fıkralariyle dikkati çektiler.

Ankara'nın politik haberler bakımından önemli bir merkez haline gelmesinden ötürü, ihmal etmemek gerekiyordu. Bu düşünceyle Mekki Sait Esen ve daha sonra Füruzan Husrev Tökin, gazetenin Ankara muhabirliği ile görevlendirildiler. 1954 yılından itibaren de bu görevi Ecvet Güresin yapmaktadır.

Çıktığı günden beri süreli olarak yayın yapan "Cumhuriyet" gazetesi, kültür ve politika alanında batılı bir yön tuttu ve Atatürk ilkelerine, devrimlere bağlı kaldı. Memleketin sosyal meselelerini daima birinci plânda tartışma konusu olarak inceledi. Olgun yayını ile geniş bir okur kitlesine hitap eden gazetenin bugün baş yazarlığını Nadir Nadi, yazı işleri müdürlüğünü Kayhan Sağlamer Yapmaktadır.

Ç

ÇAYLAK GAZETESİ : 1876 yılında Mehmet Tevfik tarafından yayınlandı. Devrin en iyi mizah gazetelerinden biriydi. Zamana göre zarif nükteleriyle ilgi gördü. Mizah ve nükteler, kaba ve bayağı değildi; bir estetik zevk içinde edebiyat değeri de olan vasıfta idi.

ÇAYLAK, Mehmet Tevfik (1843-1892). İstanbulda doğdu. B. Mustafa'nın oğludur. Belirli bir öğretim görmedi. Gazetelerde musahhihlik ve muhabirlik yaptıktan sonra "Muhbir" gazetesinde yazar olarak çalıştı. Bursa'da "Hüdavendigâr" gazetesini çıkardı. İstanbul'a dönünce "Asır" gazetesini, daha sonra da "Terakki" gazetesini yayınladı. 1876 yılında da "Çaylak" gazetesini kurdu. "Basiret" gazetesinde de yazarlık yaptı. Sekiz tane küçük eseri vardır.

D

DİYOJEN GAZETESİ : 24 Kasım 1870 tarihinde Teodor Kasap tarafından yayınlandı. Memleketimizin ilk mizah gazetesi olan "Diyojen"in başlığının altında devrilmiş fıçısının önünde oturan Cynique filozoflardan Sinoplu Diyojen (Diogénes) in büyük İskender ile konuşan bir resmi vardır. Bu resmin altında da Âli bey tarafından yazılmış olan : "Gölge etme başka ihsan istemem" yazısı vardır.

"Diyojen gazetesi", daha önce Fransızça ve Rumca olarak çıkıyordu. Türkçe çıkmaya başlayınca gazete'de Âli bey, Ebüzziya Tevfik ve daha sonra Namık Kemâl çalıştılar.

"Diyojen gazetesi"nde çıkan yazıların çoğu, tatlı bir espri ile yazılmış canlı mizah ifadesinin ilk güzel örnekleridir. Gazete, küçük, nükteli fıkralar ve tenkitler yayınladığı için çok beğeniliyordu. Bu fıkraların çoğunu Âli bey yazıyordu. Gazete, bilhassa sade bir dil ile yazmaya önem veriyordu. Başka gazetelerdeki ağdalı dil ile alay ediyordu. Bu bakımdan her kes tarafından okunan ve sevilen bir gazete idi.

Önceleri, haftada bir kere çıkarken, haftada iki, daha sonra da fahtada üç defa çıkmaya başladı.

Bütün kapalı rejimlerde olduğu gibi, Osmanlı hükûmetleri de mizahdan korkuyor, çekiniyorlardı. Mizah gazete ve dergileri, bu çeşit hükûmetler tarafından iyi karşılanmıyor ve köstekleniyordu. Diyojen gazetesi de bu anlayıştan kurtulamadı ve zaman zaman hükûmet tarafından kapatıldı.

14 Aralık 1870 tarihli 4. sayısında İran Şahı'nın Bağdat'ı ziyareti dolayısiyle yazdığı bir haberde, Şah'ın maiyetindekilerin miktarını mübalâgalı bir şekilde anlatması yüzünden kapatıldı. Fakat, bir müddet sonra tekrar çıkmaya başladı.

6 Nisan 1871 tarihli 14. sayısında "Efendi ile Arap köle" başlıklı yazıda :

"— Reyhan, gündüz o mum'u niye yaktın?

"— Hazineye bakmak için...

"— Ne var?

"— Ne olacak, su çekilmiş; fare dolu."

fıkrası, gazetenin yeniden kapanmasına sebep oldu.

25 Mayıs 1872 tarihli 121. sayısında, Fransa'da sevdiği bir genç ile evlendirilmeyen bir kız'ın, münasebetsiz olduğu söylenen intihar şeklini olduğu gibi yazması, terbiye'ye aykırı sayılarak ve 123. sayısında da "Hükûmete dokunacak alaylı bir yazı ile bir de resim yayınlaması" sebep olarak gösterildi ve hükûmet tarafından kapatıldı.

Tekrar çıkmaya başlayan Diyojen gazetesi'nin 128. sayısında Namık Kemâl'in Sadrıâzam Mahmut Nedim paşayı kedi'ye benzeten bir manzumesi yayınlandı. 132. Sayıda da kedi manzumesine karşılık olarak bir de köpek manzumesi yayınlandı. Bu iki manzume, halk arasında ve resmî çevrelerde büyük bir etki yaptı. Bunun üzerine, "Divan-ı Hümayûn" tercümanı Sadullah bey (paşa), "Diyojen gazetesi"ne şu ihtarda bulundu: "Gazetelerin muhakeme-i vukuatça haiz oldukları mezuniyet, kuyud-u edebiyye ile mukayyed ve meşrû olduğu gibi, matbuatın tarz-ı münazarası terbiye-i umumiyenin nümune-i imtisali olmak lâzımgelirken Diyojen gazetesinin şu aralık kullandığı lisan, hudud-u marufu tecavüz etmiş ve hatta yüz otuz iki no:lu nüshasında derc eylediği manzumede bir takım tâbirat-ı galize istimaline kadar gitmiş olduğundan bu tavr-ı mütecavizat bir daha tekerrür ederse tatil edileceği ihtar olunur."

Bu ihtar'a karşılık, Diyojen gazetesinde şu yazı yayınlandı: "Tâbirat-ı galize ve müstehçene, köpek destanı münderecatı mıdır? anlayamadık. Öyle ise, bir köpek için yazılan manzume'de acaba nasıl tâbirat istimal etmeli idi? Manzumenin derci, dai-i tevbih oluyorsa, köpekler hakkında söz yazan yalnız Diyojen'midir? Dersaadet gazetelerinin kâffesi yazdı, hâlâ da yazıyorlar. Hem yalnız söz yazmak değil, vücudünün dünyadan kaldırılması lüzumunu iddia ve israr ediyorlar da niçin mes'ul olmuyorlar? muradımız, gazeteler köpeklerin mazarratını iddia ettikleri için mes'ul olsun demek değil; çünki, muzırrın def-i mazarratını iddiaya her kesin hakkı olduğu gibi, benim de köpekleri tahkire selâhiyetim vardır. Mademki köpekler meydan buldukça şunu, bunu ısırıyorlar ve ekseriya kudurup halkı azûrde-i dendân ederek bayağı telef-i nefse kadar sebep oluyorlar, öyle bir mahlûka niçin söz söylenmez?. Diyojen, tatilinden o kadar içtinab etmez. Çünki,

istediğini söyleyememekle bütün bütün sükût etmenin bir farkı yoktur. Fakat, muhakemesiz kapanmaktan korkar; o da kendi menfaati için değil, hükûmetin şânı adaletini muhafazaya meyli içindir. Çünki gazete kapandıktan sonra ister muhakeme edilsin, ister edilmesin, gazetecinin menfaatince olan tesiri katiyen değişmez. Gölge etme, başka ihsan istemem".

Volter'in "Mikromega"sı ile A. Duma'nın "Montekristo" çevirilerinin bir kısmı Diyojen'de yayınlandı.

Rusya Çar'ı ile Mısır Hidiv'i İsmail paşa ve Gorçakov ile Ignatiev arasında yazılmış hayalî ve mizahî mektuplar, gazetenin 179, 180 ve 182. sayılarında yayınlandı. Fakat, hükûmet, bu mizahî mahiyetteki mektupları ciddiye aldı. Ve gazeteler vasıtasiyle şu resmî tebliği yayınladı :

"Diyojen gazetesi, mizaha mahsus bir gazete olduğunu bahane ederek âdab-ı umumiye kaide-i hükûmetin gösteremiyeceği bir yolda idare-i lisan etmeyi itiyad etmiş ve tashih-i usul etmesi için defatla ihtar ve tembih ve bir kaç kere tatil dahi edilmiş ise de gene mesleğinde israr ve 179 ve 180 ve 182 numaralarında dahi bazı zevat-ı fihamın şân ve haysiyetine dokunacak isnadatı şâmil imalariyle sahte mektuplar neşretmek faciasına kadar ihtiyar etmiş olduğuna ve bu hali ile devamı asla caiz olamıyacağına binaen 12 Mart 1867 tarihli Kararname mucibince işbu tarihten itibaren külliyen fesih ve ilga edilmiştir."

Diyojen gazetesi, 10 Aralık 1873 tarihli 183. sayısı ile bir daha çıkmamak üzere kapandı.

DÖRDÜNCÜ, Halil Lütfi (Doğumu : 1891). Selânik'te doğdu. Hallaç kiriş'i ticareti yapan B. Süleyman'ın oğludur. Selânik Terakki okulunu, 1912 de Darülfünunu bitirdi. Basın hayatına ilk olarak **"Tanin"** gazetesinde başladı. Sırasiyle, Sapancalı Hakkının çıkardığı günlük **"İstiklâl"** gazetesinde, Celâl Nuri'nin **"İleri"** gazetelerinde çalıştı. "İleri" gazetesinde Millî Mücadeleye ait haberler yazdığı ve Mustafa Kemâl'in resmini gazetede yayınladığı için İngilizler tarafından tevkif edilerek Kürt Mustafa paşanın Divan-ı Harb'ine verildi; sonra serbest bırakıldı. Yine bir yazısından ötürü İngiliz işgal kuvvetleri tarafından sorguya çekildi; az daha Malta'ya sürülüyordu.

Babasının Selânik'den gönderdiği hallaş kirişlerini satarak ve gazetecilikten kazandığı para ile vilâyetin karşısındaki köşede

kurulmuş olan "Hüsn-ü tabiat" matbaasına ortak oldu. "Millî takvim" adı altında bastığı takvimler büyük bir ilgi gördü.

Bundan sonra, Ahmet Rauf (Hotinli) nin çıkardığı **"Yeni Şark"**, Yunus Nadi'nin İstanbulda çıkardığı **"Yenigün"**, Kâzım Nami (Duru) ile Nebioğlu Hamdi'nin çıkardığı günlük **"Türk dünyası"** gazetelerinde çalıştı.

Bir "Muhabir Bürosu" kurarak İstanbul ve Anadolu gazetelerine havadisler verdi.

1930 Yılında, Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp Emeç ve M. Zekeriya Sertel ile birlikte ortaklık kurarak **"Son Posta"** gazetesini çıkardılar. Bir müddet sonra ortaklar arasında çıkan bir anlaşmazlık üzerine Halil Lütfi Dördüncü gazeteden ayrılmak zorunda kaldı.

1934 Yılında **"Tan"** gazetesini kurdu. 1958 Yılında da **"İstanbul Yeni Gazete"**yi yayınladı.

DÖRDÜNCÜ KUVVET : 1867 Yılında çıkan **"Journal de Paris"** nin baş yazarı **Herve**, gazetesinden **"fabrikam"** diye bahsederdi. **"Fakat"** derdi : **"bir ruh taşıyan fabrika."**

Herve'nin bu görüşü, basın'a **"Dördüncü kuvvet"** sıfatını verdirdi. **Basın'a dördüncü kuvvet** demek, onun da ordu, diploması ve kredi gibi bir kuvvet olduğunu belirtmektedir. Basın, bir devlette çeşitli kuvvetlerin arasında ortam vazifesi görür. Demokraside basın'a verilen önem, bundan ötürüdür. Devlet idarelerinde halkın sesini duyurmaya, hükûmeti denetlemeye başladığından beri basın'ın bir kuvvet olarak önemi git gide arttı. Ve toplumda "Dördüncü kuvvet" adını aldı. Basın da halk oylarının devlet idaresinde daha etkili olmasını sağladı. Basın, bu kuvvete dayanarak, demokrasinin doğmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır, hizmeti büyüktür.

İktidarlar basın'a karşı daima endişe duymuşlardır. Bu endişe, basın'ın yayın kuvvetine karşıdır. Basın'ın kuvvet otoritesi, yazar ve kaleminden gelmektedir. Yani, hür düşüncenin sesini duyurması, etkisini göstermesidir. Gazete, sahibinin olmaktan çok, okurlarının malıdır. Ve kuvveti, okurlarının düşüncelerini, istek ve arzularını yayınlanmasından ileri gelmektedir. Demokratik memleketlerde basın'ın kuvveti bir tehlike değil, bir emniyet, bir güvenlik temelidir. Dördüncü kuvvet olan basın'ın kuvvet ve otoritesi umumî efkârın kuvvet ve otoritesidir.

DÜNYA GAZETESİ : 1951 Yılında İstanbulda günlük siyasî sabah gazetesi olarak çıkan "Dünya" gazetesini Falih Rıfkı Atay ile Bedii Faik yönetiyorlardı.

Gazetenin düşünce yönü, Atatürkçü idi. Ve Cumhuriyet Halk Partisinin de düşüncelerini savunuyordu. Ve partiyi destekliyordu.

Gazetenin başyazarlığını Falih Rıfkı Atay, Yazı işleri müdürlüğünü Yekta Ragıp Önen, Muzaffer Aşkın yapıyorlardı. Yazı kadrosunda da Bedii Faik, Hayrı Alpar, İhsan Barlas, Adnan Benk, Behçet Cemal çalışıyorlardı.

"Dünya" gazetesi, yayınına devam etmektedir.

E

EBÜZZİYA TEVFİK (1849-1913). İstanbulda doğdu. Koçhisarlı B. Kâmil'in oğludur. Süreli bir öğretim görmedi. Kendi kendisini yetiştirdi. Bu arada Fransızça da öğrendi. Yazı hayatına ilk defa **"Terakki"** gazetesinde başladı.

Şinasi'nin ölümü üzerine terekesini ve matbaasını Mısırlı Mustafa Fazıl paşa satın aldı. Matbaayı Namık Kemâl ile Ebüzziya Tevfik'e hediye etti. Namık Kemâl, hakkından vaz geçti; matbaa, Ebüzziya Tevfik'e kaldı. O da matbaayı Sultan hamam'da kiraladığı bir yere taşıdı, orada faaliyete geçti.

Ebüzziya Tevfik, **"İbret"** gazetesinde süreli olarak yazılar yazdı; **"Hadika"** gazetesinin baş yazarlığını yaptı. Milleti uyandırmaya, vatanseverlik ışığını yakmaya çalıştı. **"Siraç"** adında bir gazete çıkardı. Bütün bu hizmetlerine karşılık, sürgün olarak Rodos'a gönderildi. Dönüşünde **"Mecmua-i Ebüzziya"**yı yayınladı. Matbaacılık üzerinde çalışmaya başladı. Ve bir çok faydalı eserler meydana getirdi. Yayınları, ucuz kitapları ile halkta okuma sevgisini arttırdı.

Şinasi'nin **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesini yeniden çıkardı. Politik yazılariyle hür düşünceyi, batı kültürünü savundu. Memleketin her alanda ilerlemesi için çalıştı.

Tiyatro, gazetecilik, edebiyat tarihi, biografya gibi alanlarda zamanına göre iyi örnekler verdi.

Ebüzziye Tevfik, İstanbulda vefat etti. Bakırköyde Oğlu Ziyanın yanında gömülüdür.

Eserleri : "Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye", "İbni Sina", "Nef'î", "Süruri-i Müverrih", "Yeni Osmanlılar", "Durub-u emsal-i Osmaniye", "Lûgat-i Ebüzziye", "Ecel-i kaza".

EKREM, Recaizade Mahmut (1846-1913). İstanburda doğdu. Takvimhane nâzırlığında bulunmuş olan B. Recai'nin oğludur. Bayezit Rüştiyesi, Mekteb-i İrfaniye'den sonra Harbiye mektebine girdi.

Buradan alınarak Hariciye nezareti mektubî kalemine verildi. Ekrem, burada Namık Kemâl ile tanıştı. Onun vasıtasiyle Şinasi'yi de tanımış oldu. Ve Tasvir-i Efkâr gazetesine yazı yazmaya başladı.

Bu arada çeşitli yüksek memuriyetlerde de bulundu.

Namık Kemâl, 1868 de Avrupaya kaçarken Şinasi'nin "Tasvir-i Efkâr" gazetesini Ekrem'e bıraktı. Şiir ve edebiyat ile uğraşan Ekrem, gazetenin başına geçince politika ile meşgul olmaya başladı. Şinasi, Avrupadan dönünce Ekrem gazeteden ayrıldı ve Ahmet Mitat'ın "Dağarcık" mecmuasında yazmaya başladı. O, daima politikanın dışında kaldı. 1895 te "Servet-i Fünun"un bir edebiyat dergisi olarak çıkmasını temin etti. "Edebiyat-ı Cedide" hareketinin de toplanmasına o sebep oldu.

Ekrem, devrinin sanatçıları gibi bir çok yönlü yazarlardan biriydi. Gazeteci, tiyatro yazarı, şair, romancı, eleştirmeci olarak zamanının ileri düşünceli aydınları arasındaydı.

İstanbulda vefat etti. Çok sevdiği oğlu Nejat'ın Göksu mezarlığında yanında gömülüdür.

Eserleri : "Nağme-i seher" (şiirler), "Afife Anjelik" (piyes), "Vuslat" (piyes), "Çok bilen çok yanılır" (piyes), "Yadigâr-ı şebâb" (şiirler), Chateaubriand'dan "Atala", Silvio Pellico'dan "Meprizon" çevirileri, "Talim-i Edebiyyat" (eleştiri), "Zemzeme" (şiirler), "Taktir-i Elhân", "Tefekkür", "Kudemadan bir kaç şair" "Muhsin bey" (hikâye), "Araba sevdası" (roman).

EMEÇ, Selim Ragıp (Doğumu : 1899). İstanbulda doğdu. Albay Hüseyin Ragıp'ın oğludur. Öğretimini Sivas Askerî Rüştiyesinde, Galatasaray lisesinde ve Hukuk fakültesinde yaptı. "Vakit", "Tercüman-ı Hakikat", "Son Saat" gazetelerinde çalıştı. "Son Posta" gazetesinin sahip ve baş yazarıdır.

EMİN MUHLİS (Ölümü : 1874). Valiliklerde bulundu. Encümen-i Dâniş'a üye seçildi. Bu görevde iken "Ceride-i Havadis"e yazılar yazdı.

ERTEM, Sadri (1900-1943). İstanbulda doğdu. Darülfünun felsefe kısmını bitirdi. Ankarada **"Yenigün"**, **"Hakimiyet-i Milliye"** gazetelerinin yazı işleri müdürlüklerini yaptı. İstanbulda "Son

Telgraf" gazetesinin baş yazarlığından sonra **"Vakit"** gazetesinde fıkra yazdı. Ankarada **"Ulus"** gazetesinde yazar olarak çalıştı. Çeşitli dergilere de yazılar yazdı. Değerli ve kuvvetli bir görüşe sahip yazarlarımızdandı.

Eserleri : "Çıkrıklar durunca" (roman), "Düşkünler" (roman), "Bir varmış bir yokmuş" (roman), "Korku" (hikâyeler), "Bacayı indir, bacayı kaldır" (hikâyeler), "Silindir şapka giyen köylü" (hikâyeler), "Bay Virgül" (hikâyeler), "Bir şehrin ruhu" (hikâyeler), "Bir vagon penceresinden" (gezi notları), "Türk inkılâbının karakterleri" (tetkik), "Politika felsefesi" (tetkik).

ES, Hikmet Feridun (Doğumu : 1909). İstanbulda doğdu. Süvari subaylarından B. Feridun'un öğludur. Kendi kendisini yetiştirdi. Çeşitli gazetelerde çalıştıktan sonra süreli olarak **"Akşam"** gazetesinde fıkra yazarlığı, **"Yedigün"** mecmuasında röportajlar yaptı. Dış memleketlere yaptığı gezileri **"Hürriyet"** gazetesinde yayınladı. "Hürriyet"den ayrılarak **"Hayat"** mecmuasına geçti. Amerikada, Afrikada ve uzak doğuda geziler yaptı ve bu anılarını yazdı. Mülâkat, fıkra, küçük hikâye ve röportaj alanlarında değerli yazılariyle gazeteciliğimizin en velût yazarları arasındadır.

Eserleri : "Bugün de diyorlar ki"

ESAD (Ölümü : 1900). Çorlu'da doğdu. Kuleli Askerî lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. **"Basiret"** gazetesinde çalıştı. Devrinin iyi gazetecilerindendi. Sürgün edildiği Bitlis'te vefat etti.

Eserleri : "İttihad-ı İslâm", "Hükûmet-i meşrua", "Coğrafya lûgati".

ESMER, Ahmet Şükrü (Doğumu : 1893). Lefkoşe'de doğdu. Kıbrıslı Mehmet Arif'in oğludur. Öğretimini Kıbrıs lisesinde yaptı. Babasının çıkardığı haftalık **"Sünuhat"** adındaki gazetede ilk gazetecilik hayatını yaşadı. Liseden sonra İstanbula geldi. Amerikaya öğrenci yollamak için açılan müsabakayı kazandı. New York'da Colombia Üniversitesinde hukuk ve gazetecilik öğrenimi yaptı. Bu arada, New York'da "Sadayi Vatan" adında haftalık bir gazete çıkardı. 1921 yılında memlekete döndü. Galatasaray lisesinde İngilizce öğretmenliği yaptı. Aynı zamanda **"Vakit"** gazetesinde de çalışmaya başladı. Mudanya ve sonra Lozan konferansına muhabir olarak gitti. Dönüşte **"Vatan"** gazetesine girdi. Bu-

radan **"Milliyet"** gazetesinin yazı işleri müdürlüğüne geçti. Mülkiye mektebinin siyasî tarih öğretmenliği ile Ankaraya gitti. **"Ulus"** gazetesinin dış politika yazarlığını yapmağa başladı. Yıllar boyunca bu alanda yazı yazmaktadır.

Eserleri : "Siyasî tarih"

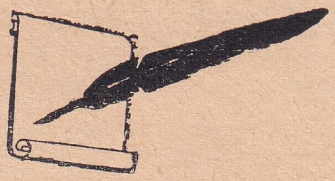

F

FELEK, Burhan (Doğumu : 1889). İstanbulda doğdu. Devlet Şûrası Üyelerinden merhum B. Ziyaeddin'in oğludur. Eğitimini Üsküdar İdadisi, Hukuk fakültesinde yaptı. Öğretmenlik ve avukatlık mesleklerinde bulundu. Gazeteciliğe **"Donanma Mecmuası"**nda başladı. **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesinden sonra, sırasiyle **"Vatan"**, **"Millet"**, **"Yeni Ses"**, **"Milliyet"**, **"Tan"** ve **"Cumhuriyet"** gazetelerinde fıkra yazarlığına devam etti. Bugün "Cumhuriyet" gazetesinin fıkra yazarıdır. **"İstanbul Gazeteciler Cemiyeti"**nin de başkanıdır.

Burhan Felek, fıkralarında hoş ve eğlenceli konuları ele alır, okurun arzu ve isteklerini yerine getirir. Bu bakımdan sevilen ve okunan bir yazardır.

G

GAZETE : En yeni olayları çabuk, muntazam ve doğru olarak kısa zamanda halk efkârına yayan günlük veya haftalık basılı kâğıttır. Gazete, memleket ve dünya olaylarını, haberleri toplu-ma bildirir. Gazete, gizliliği kaldırmıştır.

Gazete, devletin karşısında vatandaşın devlete karşı hukukunu korumakta büyük rol oynamaktadır. Gazete, vatandaş için ikinci bir devlet kapısı olmuştur. Halk efkârının bir aynası olan gazete, vatandaşın sesini duyurmaktadır.

Gazetenin görevi, haber yayınlamak olmasına rağmen, politika, ekonomi, ticaret, maliye gibi konuları içine almakta ve çeşitli makale, fıkra, röportaj, roman, hikâye, anketler de yer almaktadır.

Gazeteler, "Havadis (Information)" ve "Fikir (Opinion)" olarak iki kısma ayrılır. Havadis gazeteleri, günün başlıca olaylarını, haberleri verir. Fikir gazeteleri, polemik yapar, mensup olduğu partinin düşüncelerini yayar ve savunur, veya bir partiyi desdekler. Memleketin politik, ekonomik, sosyal, ticaret ve kültür olaylarını ele alır, tartışır.

İlk gazete ve sonrası : Louvre müzesindeki papirüs'lerden, ilk gazetenin İsa'dan 1750 yıl önce Mısır'da üçüncü Totmes zamanında çıktığını öğreniyoruz. Bu papirüs'lerde, nâzırlardan birinin, bir gazete'de çıkan bazı haberlere itiraz ettiği ve yine bir gazete'nin üçüncü Ramses'in icraatını tenkit ederek hücumlarda bulunduğu görülmektedir.

Tarihçi Heredotus, Mısır'da firavunları hicveden gazeteler hakkında geniş bilgileri verir.

Mısır'dan sonra en eski gazete'yi Çinli'lerde görüyoruz. Fakat, bu gazetenin başlangıç tarihi bilinmiyor.

Çin'de gazete, baskı sanatının gelişmesinden sonra başladı. Bugünkü bilgimize göre, baskı sanatının gerçek kurucusu Çinli'lerdir. British Museum'da muhafaza edilen ve Çinli'lere ait

12 tane belge vardır. Bunların üzerindeki tarih, İsa'dan sonra 868 yılına ait olduğunu göstermektedir.

Nankin'de bir aile, **"K'ai Yüan"** adında bir gazetenin kopuk ve yırtık parçalarını hâlâ sakladıkları, bunu müzeye vermek istemedikleri, ata yadigârı olduğunu ileri sürdükleri araştırıcılar tarafından söylenmektedir.

Bugün Pekin'de yayınlanan **"King-Pau"** gazetesinin dokuz yüz yıllık bir hayatı olduğu, İsa'dan sonra 1101 tarihinde yazılmış bir belge'den anlaşılmaktadır.

Eski Yunanistan'da halk, Agora'da toplanırdı. Agora, site'nin hem ticaret yeri, hem de politik tartışmaların merkezi idi. Orada haberler, halka yüksek sesle bildirilirdi. Halk da böylelikle olayları yakından takip etmek imkânını bulurdu. Atinalılar, pazar yerine çoğunluk, günün haberlerini öğrenmek için giderlerdi. Burada bu haberler ile umumî efkâr vücut bulur, düşünceler ortaya atılır, çeşitli konular ve haberler üzerinde tartışmalar yapılırdı.

Agora'da, politika, spor yarışmaları, tiyatro oyunları, ticaret haberleri, şiir, söz gazetesinin başlıca konuları idi.

Roma'da da haber, Forum'da toplanan halk'a yüksek sesle bildirmek suretiyle yayılırdı. Haberler, diğer taraftan, levhalar ile de yayınlanırdı. Bu levhalar, meydanların çıkış yerlerindeki köşe başlarına asılırdı. Burada günün olayları, adliye haberleri, Senato'da alınan politik kararlar, yarışlar ve oyunların sonuçları, programları yazılı idi.

Asıl gazete, matbaa'nın icadından sonra doğdu ve gelişip olgunlaştı. Avrupa'da ilk gazetenin hangisi olduğu bir çok araştırıcılar arasında tartışma konuşu olmuştur. Araştırıcıların verdikleri bilgilere göre, ilk gazete, Strazburg'da Alman dil'i ile yayınlanmıştır : (1609). Bu, **"Zeitung"** adında haftalık bir gazete idi. Anvers'te 1619 da **"Nieuwe Tijdingen"** gazetesi çıktı, bu da haftalıktı. İngiltere'de ilk gazete, haftalık **"The Weekly News"** çıktı : 1622. Fransa'da ilk gazete, 1631 yılında Paris'te yayınlanan **"Gazette"** dir. İtalya'da 1640 da **"Gazetta Publica"** yayınlandı.

Günlük ilk gazeteler, Almanya'da **"Leipziger Zeitung"** (1660); İngirtere'de **"The Daily Courant"** (1702); Fransa'da **"Journal de Paris"** (1777) dir.

Modern gazete'nin bütün şartlarını kendisinde toplayan ilk gerçek gazete, **Dr. Théophraste Renaudot** tarafından 20 Mayıs 1631 tarihinde Pariste yayınlandı. İlk adı **"Gazette"** idi. Bir müd-

det sonra **"La Gazette de France"** oldu. Gazete'nin ilk sayılarında numara yerine alfabe harfleri konuyordu. Ve haftada bir defa sekiz sayfa olarak çıkıyordu.

Renaudo, gazetesinin ilk sayısında önemli olan bir önsöz yayınlandı. Bu yazı, devrinin anlayışını gösterdiği için önem taşımaktadır. Gazetenin faydalarından bahsederek ditor ki :

"Tarih, olmuş şeylerin hikâyesini anlatır. Gazete ise, havadis verir. Tarih, daima gerçeği söyler. Gazete ise, yalanı önlerse, vazifesini yapmış sayılır."

13. Louis ile Richalieu da gezeteye yazı yazıyor ve yardımda bulunuyorlardı.

Gazete, gördüğü rağbet üzerine ilâveler de vermeye başladı. Devletten de yardım görüyor, çoğalan ilânları maddî menfaatini temin ediyordu.

Gazetenin yabancı memleketlerde de satılmağa başlaması üzerine, bazı hükûmetler, bunu önlemek istediler. Renaudot, bu durum karşısında gazetesini memleketlerine sokmak istemeyen devlet ricaline bu işten vaz geçmelerini ihtar ederek şunları yazdı :

"Gazete, asla yasak edilemeyen bir varlıktır. Bu öyle bir ticarettir ki, karşı konuldukça kabaran seller gibidir; önüne sed çekildikçe daha çok büyür ve genişler."

Fransız ihtilâli, gazetelere geniş bir hürriyet sağladı. **"İnsan hakları beyannamesi"**nin XI. maddesi : **"Fikir ve düşüncelerini bildirmesi, insanın en kıymetli haklarından biridir. Bundan böyle, her yurddaş, söylemek, yazmak ve basmakta serbesttir."** diye basın'a hak tanıyordu.

1789 Fransız inkılâbı ve ondan sonra gazeteler geniş bir şekilde gelişti, olgunlaştı. Fransa'da gazetelere hürriyeti bilginler ve filozoflar kazandırdı.

Convantion üyelerinden ihtilâlci Brissot, 1789 da şunları söyledi : "Gazeteler olmasaydı, Amerika ihtilâli olmazdı. İrlanda'yı İngiliz boyunduruğundan kurtaran ve canlandıran gazeteler olmuştur. İngilteredeki siyasî hürriyeti muhafaza eden yine gazetelerdir."

İlk cumhuriyet parlamentosunun açılışında Mirabeau, kürsüde şöyle konuştu : "İlk yapacağımız kanun, basın hürriyetini hudutsuz bir şekilde kuvvetlendiren, sağlamlaştıran bir kanun olmalıdır. Öyle bir basın hürriyeti ki, sınırsız, her türlü tecavüzden korunsun. O basın hürriyeti ki, o olmadan diğer hürriyetler asla kazanılamaz."

Fransada hürriyete kavuşan gazetelerin ömrü uzun olmadı. Napolyon, birinci Consul olunca, gazetelere karşı şiddet gösterdi. Bir çok gazetelerin yayınına son verdi. İmperator olduktan sonra şunları söyledi : "Gazetecilerin kulaklarını bükünüz ve onlara bütün gazeteleri kapatarak yalnız bir tanesini ortada bırakacağımı anlatınız."

Gazetelere sansür kondu, hükûmetin kontrolü altına girdi. Napolyon, Talleyrand'a şunları emretti : "Bütün gazeteciler, resmî hükûmet organı olan **"Moniteur"** gazetesini okusunlar ve baş yazılarını oradan kopye etsinler."

İmperator Napolyon, Elbe adasına sürgün giderken bütün gazeteler, onu taşa tuttu.

Napolyon, Elbe adasından kaçarak tekrar Fransa taht'ına oturunca gazetelere karşı liberal davranmak zorunda kaldı. Benjamin Constant'a şöyle dedi : "Politika tartışmaları, serbest seçim, mesul bakanlar, basın hürriyeti; bunların hepsini isterim. Bilhassa basın hürriyeti, bunu boğmak, mânâsız bir hareket olur."

Böylece gazeteler hürriyetten tam bir şekilde faydalanmış oldular. Yayınlanan bir kanun maddesinde şöyle deniyordu : "Her vatandaşın istediğini önceden sansüre göstermeden, kanun mesuliyetini üzerine almak şartı ile basmaya ve yaymaya hakkı vardır."

1848 Yılında siyasî partilerin ve onlarla birlikte parti gazetelerinin de doğduğunu görüyoruz. Gazete, artık bir şahsın değil, bir siyasî kurul'un ifadesi olmaya başladı.

Yüz yılın sonlarına doğru endüstride ve gazete tekniğinde atılan ileri adımlar, gazeteyi büyük bir olgunluğa eriştirdi.

İtalya'da gazete'nin gelişmesi, 1848 ihtilâlinden sonra başladı. Gerçek gazete, İtalyan birliği'nin kurulmasından sonra doğdu. Liberal rejimin devamı boyunca gelişti. Fakat, Faşizm devrinde sıkı bir kontrol altına alındı. Gazeteler, haber vasıtası olmaktan çıktı, birer parti organı haline geldi. Faşist idare yıkıldıktan sonra, İtalyan gazeteciliği yeniden serbestliğe kavuştu. Bugün İtalya'da siyasî partilerin organları olan gazetelerden başka, haber gazeteleri de hür bir hava içinde yayın yapmaktadırlar.

Almanya'da gazete, 1848 yılından itibaren önem kazanmaya başladı. Haber gazetelerinin yanında siyasî partilerin organı olan ga-

zeteler başlıca yeri aldı. O tarihten itibaren gazeteler, gelişip olgunlaştı. Fakat, 1933 den sonra Nazi idaresi altında gazeteler sıkı bir kantrol altına girdi. Basın hürriyetine her hangi bir hak tanınmadı.

Savaştan sonra ikiye ayrılan Almanya'da yeniden bir çok gazeteler yayınlanmaya ve memleketin kalkınmasına yardım etmeye başladılar.

Sovyet Rusya'da gazete, 1910 yılına kadar gelişme kaydetti. 1917 yılına kadar da bazen serbest, bazen de Çarların baskısı altında kaldı. Bolşevik ihtilâlinden sonra komunist rejim, basına el koydu. Gazeteciler, birer devlet memuru oldular. Bugün, Sovyet Rusya'da hür bir basın yoktur.

Amerika Birleşik Devletlerinde gazete, telgraf'ın icadından sonra süratle gelişti. Amerika'da ilk günlük gazete, 1784 yılında yayınlandı. Amerikanın hâlâ yayınlanmakta olan en eski gazetesi, 1801 yılında kurulmuş olan **"The New York Morning Post"**dur. Diğer taraftan, 1830 yılında kurulan **"Boston Evening Transcript"** gazetesi, çıktığı tarihten bu yana bir gün bile aksamadan yayınına devam etmektedir.

İlk zamanlarda gazeteler, zabıta vakalarını, dedikoduları, halk arasında ilgi çekici haberleri yayınlamak suretiyle sürüm yoluna gitmişti. 1880 yılından sonra gazetelerin ekonomik şartları değişti. Ticaret müesseselerinin gazetelere geniş mikyasta ilân vermesi ile gazetelerin hacimleri büyüdü, gazetecilik de büyük bir sanayi halini aldı. Ve grup gazeteleri meydana geldi.

İngiltere'de gazete, pul, kâğıt ve ilân vergilerine tâbi idi. 1712 de konulan bu vergiler, sonradan o kadar yükseldi ki, gazeteler ancak satın alma gücü yeten zengin sınıflar için mevcut sayılırdı. XIX. yüzyıl'ın ikinci yarısındaki liberal hareketler bu durumu değiştirdi. 1861 e kadar bütün vergiler kaldırıldı ve bir daha konulmadı. İngiltere'de günlük gazetelerin yanı sıra haftalık, aylık gazeteler, pazar ve akşam gazeteleri de gelişmekte idi.

Londra'dan başka şehirlerde 1800 den önce kurulan ve hâlâ devam eden 60 kadar gazete vardır. Bunların çoğu haftalık gazetelerdir. Bu şehirler, kendi günlük gazetelerine sahip oldular. 30 Haziran 1855 de pul kanunu kaldırıldıktan sonra gazete, yük-

sek sınıfların değil, yığın'ın malı oldu. Bir müddet sonra gazeteler şirket haline geldiler ve ticarî bir müessese olarak yatırım yaptılar. Bundan sonra gazete, önemli bir endüstri olarak gelişmeye başladı. 1900 den sonra gazeteler, siyasî partilerin, işçi sendikalarının düşüncelerini aksettirmeğe başladı. Popüler gazeteler zenginleşti.

Bütün dünya memleketleri arasında, şahıs başına en fazla gazete satın alan halk İngiliz halkıdır. Bugün İngilterede 150 günlük gazete ve 1250 kadar mahallî gazete yayınlanmaktadır.

İngiltere'de basın hürriyeti, diğer esas hürriyetlerde olduğu gibi belirli bir hakkın tanınmasına değil de, umumî adalet prensiplerinin hâkimiyetine dayanır. Basının özel imtiyazları yoktur; fakat tıpkı şahıslar gibi, kanuna aykırı olmadıkça istediğini yazmakta ve söylemekte serbesttir. Özel bir basın kanunu yoktur. Basın da şahıslar gibi hakaret, iftira, küfür, isyana tahrik ve müstehçen olma kanunlarına tâbidir. 1695 de "Ruhsat Kanunu" nun sona ermesinden beri sansür yoktur. Hükûmet, her hangi bir şekilde basını kontrol yetkisine sahip değildir.

İngiltere'de gazete, İngiliz kömürü, İngiliz donanması ve İngiltere bankası kadar kuvvetlidir.

GERÇEK, Selim Nüzhet (1891-1945). İstanbulda doğdu, İlk edebiyat dergilerimizden biri olan **"Hazine-i Evrak"** kurucularından B. Mahmut Celâleddin'in oğludur. Öğrenimini Galatasaray ve Cenevre Üniversite'sinde yaptı. Yazarlığa 1922 yılında **"İleri"** gazetesinde başladı. Yıllarca çeşitli gazete ve dergilerde değerli tetkik yazıları yayınladı. Bilhassa Türkiyedeki basın ve basım konuları üzerindeki araştırmaları büyük bir değer taşımakta ve araştırma yapanlara bir kaynak olmaktadır.

Eserleri : "Türk matbaacılığı", "Türk gazeteciliği", "Türk taş basmacılığı", "Türk temaşası", "Tiyatro bilgisi".

GÜLER, Cemal Nadir (1902-1947). Bursa'da doğdu. Kendi anlatımına göre, babası "basit bi rmemurdu", fakat "ruhen sanatkârdı". Öğrenimini Bursa'da ve Bilecikte yaptı. Aile durumu iyi olmadığı için : "Hayat Üniversitesine girmek mecburiyetini duydum." diyor. Bir kasnakçının yanında çıraklık yaptı. Sihati iyi olmadığı için ayrıldı, bu sefer bir makinist'in yanına çırak olarak girdi. Fakat, geceleri kör zeytinyağı kandili altında sabaha ka-

dar resim yapıyordu. Bir ara, bir tabelâ atelyesi açtı. İşi iyi gitmedi; Maarif Vekâleti, ilk okulların gezici resim öğretmenliğini verdi.

İlk resmi, Sedat Simavî'nin çıkardığı **"Diken"** adındaki mizah gazetesinde yayınlandı. Bundan sonra "Akbaba" mecmuasına çizgi halinde karikatürler yolladı, onlar da beğenilip yayınlandı. Bu arada **"Akşam"** gazetesine de bir kaç karikatür yolladı. "Akşam gazetesinden aldığı teklif üzerine İstanbula geldi (1929). Gazete, Güler'in hayatının gidişini tanzim etti ve her gün bir karikatür çizdi ve yayınlandı. "Akşam"daki çalışması yıllar boyu devam etti. Buradan "Cumhuriyet" gazetesine geçti (1943). Ölümüne kadar bu gazetede çalıştı. Bu arada, "Akbaba", "Karikatür" ve "Yücel" mecmualarında eserlerini yayınladı. **"Amca bey"** adında bir mizah gazetesi çıkardı.

Cemal Nadir Güler, karikatürlerinde tamamiyle yerli tipleri canlandırırdı. O, karikatür'ü, gerek sosyal ve politik hayatımızın, gerekse dünya hâdiselerinin nükteli bir ifadesi halinde anlıyor ve öyle çiziyordu. Cemal Nadir Güler'in ün'ü hudutlarımızı aşarak Avrupaya ve Amerikaya kadar ulaştı. Karikatürleri yabancı gazeteler tarafından iktibas edildi. Karikatürleri kitap ve albüm halinde bir araya toplanarak yayınlandı.

GÖVSA, İbrahim Alaeddin (1889-1950). İstanbulda doğdu. B. Mustafa Asım'ın oğludur. Eğitimini Hukuk Fakültesinde yaptı. Genç yaşında "Fecr-i Âti" adındaki edebiyat topluluğuna katıldı. Şiirleriyle yayın hayatına başladı. Hükûmet tarafından İsviçre'ye gönderildi. Burada Psikoloji öğrenimi yaptı. Memlekete dönüşünde bir çok okullarda psikoloji öğretmenliği görevinde bulundu.

Çeşitli gazete ve dergilere çeşitli konularda yazılar yazdı. Yazılariyle ve değerli eserleriyle ün aldı. Yazmış olduğu eserleri ve çevirileri pek çoktur. Çok çalışkan, araştırıcı bir yazardı. Sedat Simavi'nin çıkarmış olduğu "Yedigün" mecmuasında çok faydalı ve değerli yazıları okurlar için aranan ve sevilen nitelikte idi.

Eserleri arasında örneğin, "Türk Meşhurları Ansiklopedisi" ile "Resimli Yeni Lûgat ve Ansiklopedi" üstün bir değer taşımaktadır.

H

HAFIZ MÜŞFİK (1806-1877). İstanbulda doğdu. Divan-ı Hümayûn ve Sadaret Mektupça kaleminde vazife gördü. **"Ceride-i Havadis"** gazetesinde yazarlık yaptı. Zamanına göre kuvvetli ve ileri görüşleri olan iyi bir yazardı.

Son zamanlarında İstanbulda avare bir hayat sürdüğü ve Medine'ye giderek orada öldüğü rivayet edilir.

"Müşfiknâme" adında bir eseri vardır.

HÂLET, İbrahim (1837-1878). İstanbulda doğdu. Maliye Nâzırı B. Mehmet Halit'in oğludur. Hariciye Mektupçu kalemine girdi.

Uzun zaman **"Ruzname-i Ceride-i Havadis"**te çalıştı. Devrinin ileri görüşlü aydınlarından biriydi. Halep'te Mektupçu bulunduğu sırada **"Fırat"** gazetesini çıkardı. **"Dolap"** adındaki gazetede de yazılar yazdı.

Eserleri : "Fihrist-i Vilâyet-i Halep", "Âl-i Osman", "Hâlet-üs Şebab", "Sefine-tül inşa". Bunlardan başka, biografya ve edebiyata dair bazı eserleri daha vardır. Bir kaç tiyatro eseri de vardır, fakat yayınlanmamıştır.

HÂMİD VEHBİ (Ölümü : 1904). İstanbulda doğdu. Adapazarlı B. Mehmet Hilmi'nin oğludur. Öğrenimini Medrese'de yaptı. **"Ruzname-i Ceride-i Havadis"**te çalıştı. Daha sonra **"Tarik"** gazetesinin baş yazarlığını yaptı. **"Medrese-i Fünûn"** adında bir dergi yayınladı.

Eserleri : "Meşahir-i İslâm", "Yemen tarihi".

HASAN BEDREDDİN (1870-1926). Grit'te Kandiye şehrinde doğdu. Leriyos kaymakamı Rauf'un oğludur. İstanbulda bir çok gazetelerde çalıştı. Yazı işleri müdürlüğü yaptı. Farsça, Arapça, Yunanca, Fransızça, Almanca, İngilizce ve İtalyanca bilirdi. Günlük gazetelerde çeşitli konularda makaleler, hikâyeler, romanlar

ve çeviriler yayınladı. Yazıları, okurlar arasında ilgi ile takip edilirdi. Basın âleminde kendisine "Beybaba" denirdi.

Çeşitli konularda telif ve çeviri küçüklü büyüklü bir çok eserleri vardır.

HASAN FEHMİ (Ölümü : 1909). 1908 İnkılâbından sonra siyasî tenkitleriyle tanındı. İttihad ve Terakki aleyhindeki yazıları o çevrelerde iyi karşılanmıyordu. **"Serbestî"** gazetesindeki baş yazılarında sert bir muhalefet yapıyordu. 1909 Yılının nisan ayında İttihadçılar tarafından köprü üstünde öldürüldü.

HÂKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİ : "Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti" Heyet-i Temsiliyesi ,27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gidince, bu heyet adına Ankara'da Mustafa Kemâl tarafından **"Hâkimiyet-i Milliye gazetesi"** kurularak yayınlanmaya başladı : 10 Ocak 1920.

Gazete'nin başlığının altında : "Mesleği, millet'in iradesini hâkim kılmaktır." yazısı bulunuyordu. Gazete, Ankara vilâyet matbaasında basıldı. Haftada iki gün dört sahife olarak çıkıyordu, sonraları haftada üç ve her gün çıkmaya başladı.

Gazete,nin bütün yazı ve haberleri, Mustafa Kemâl (Atatürk) tarafından gözden geçiriliyordu. Yazıların çoğunu Mustafa Kemâl, not ettirerek yazdırıyordu. Birinci sayıda çıkan "Hâkimiyet-i Milliye" adındaki baş yazı Mustafa Kemâl tarafından yazıldı. Bu yazı, Atatürk'ün düşüncelerini ve inkılâbın anlamını belirtmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu yazıda : "Dünyanın her tarafında demokrasilere dayanan inkılâplar olduğu ve milletlerin terekkiyat-ı medeniyenin istinat ettiği mânevî hâkimiyetlerden bile müşteki olduğu bir zamanda, bahusus Meşrutiyet'i getiren inkılâbdan sonra böyle mücahedeye ihtiyaç görünmesi biraz garib telâkki olunabilir; fakat, Hâkimiyet-i Milliye, Meşrutiyet demek değildir. Meşrutiyet, ancak onun bir vasıtası olabilir."

Meşrutiyet inkılâbından sonraki devirde "milletin hâkimiyetini gasbedenler", mütarekenin hemen ferdasında mevkii iktidara gelen hükûmetler, ilk darbe ile yıktıkları Hâkimiyet-i Milliye'nin aksi tesiratından korkarak milleti mezbaha-i tarihe gözü kapalı sevketmek için düşman kuvvetlerine istinad ederek şenaatler ir-

tikâb edince, bu millet, dünyanın hiç bir milletinde bulunmayan büyük ve metîn bir ulûvvücenab ile hâkimiyetine sahib olduğunu göstermek ıstırarında kaldı. İşte Kuvvayi Milliye, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk teşkilâtı bu ıstırarın mevlûdudur. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi de bu ıstırardan doğuyor." denilmektedir.

Mustafa Kemâl, Millî Kurtuluş hareketinin ana düşüncelerini yayın yolu ile anlatmak amacında idi. Cephe harekâtı ile birlikte düşüncelerin de yan yana savaşması gerekiyordu. Bu mücadelede gazetenin büyük bir kuvvet olduğuna öylesine emindi ki; O'nun için, gazetesiz ve fikirsiz bir ihtilâl nasıl yürürdü? düşüncelerin savunulmasında gazete en yararlı bir kuvvetti.

"Hâkimiyet-i Milliye", vilâyet matbaasının köhne makinesinde basılıyordu. Bir çok zorluklar ile karşı karşıya idiler. Gün geçmezdi ki makine bozulmasın. Bu arada, kâğıt yoktu, mürekkep yoktu; hepsinden önemlisi, para yoktu. Fakat, bütün bu zorluklara, güçlüklere rağmen gazeteyi yayınlamak Mustafa Kemâl'i öylesine sarmıştı ki, gazetenin dağıtım ve abone işleriyle doğrudan doğruya ilgileniyordu.

Ayaklanan Çerkez Edhem'in kuvvetleri dağıtıldıktan sonra, onun emrinde Eskişehir'de bulunan ve Arif Oruç tarafından çıkarılan **"Yeni Dünya"** gazetesinin matbaası derhal Ankara'ya nakledildi. Matbaa, Taşhan karşısında bulunan Velihan'a kuruldu. (Sümer Bank'ın karşısında bulunan Koç hanın olduğu yer)

O zamana göre, yeni ve modern olan bu makine, mükemmel baskı yapıyordu. Mürettiphane ve makine dairesinin üstünde iki oda'dan biri gazetenin yazı işleri, diğeri de "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin merkezi idi. Mustafa Kemâl, her gün matbaaya geliyor, çıkacak olan gazeteyi kontrol ediyor, hazırlıklarını gözden geçiriyordu.

"Hakimiyet-i Milliye" gazetesi, 6 Şubat 1921 sabahından itibaren günlük olarak çıkmaya başladı. Mustafa Kemâl'in sevincine son yoktu; öylesine mesuttu...

İstanbuldan kaçıp Ankaraya gelen genç gazeteci Ziya Gevher (Etili), gazetenin yazı işleri müdürlüğünü üzerine aldı. Gazetenin tek muhabiri İzzet Ulvi (Aykurt) idi. Recep Zühtü, harp muhabirliği yapıyordu.

"Hakimiyet-i Milliye", bir aralık, Fransız ihtilâlinin insan hakları beyannamesini ilâve olarak verdi. Gazetede, haberlerin dışında, cephe tebliğleri ve B.M.M. hükûmetinin kararları ile Tür-

kiye'nin geleceği hakkında yazılar, gazetede yer almaktaydı. Memleketin karışık durumunda Meclis tartışmalarına karşı sert yazılar gazetede yayınlanıyor ve mebusların itidalle hareket etmeleri tavsiye ediliyordu.

Bazı gerici mebuslar, matbaaya gelerek tehditler savuruyorlardı. Ama, gazetenin yazı işleri odasında yazarların ve mürettiplerin hepsinde tabanca ve bıçak vardı. Gazetedeki yayınlardan dolayı tehdide gelenleri ilk önce masaların ve harf kasalarının üzerinde duran tabanca ve bıçaklar karşılıyordu. İşte "Hakimiyet-i Milliye gazetesi", bu şartlar altında hazırlanıyor ve yayınlanıyordu.

"Hakimiyet-i Milliye"nin yayını, gerek memlekette, gerekse dışarıda büyük yankılar uyandırıyordu. Bilhassa İstanbulda gizli gizli kapışılıyor, Millî Mücadeleye aleyhtar olanlara bir tokat tesiri yapıyordu.

Mustafa Kemâl, bu gazete ile düşünce ve hareketi beraber yürüttü.

HÜRRİYET GAZETESİ : "Yeni Osmanlılar Cemiyeti"nin düşüncelerini yaymak üzere, Mustafa Fazıl paşa'nın para yardımiyle Namık Kemâl ile Ziya bey, 29 Haziran 1868 tarihinde Londra'da **"Hürriyet Gazetesi"**ni çıkardılar.

Gazete, haftada bir defa yayınlanıyordu. Gazetenin ilk sayılarında mesul müdür olarak Reşat (Kayazade), 63. üncü sayıya kadar Kemâl ve 100. sayıya kadar da Ârif imzaları vardı. Gazetenin üzerinde şu kayıt bulunuyordu : "Yeni Osmanlılar Cemiyeti tarafından işbu gazete haftada bir kere neşredilir. Havi olduğu bahisler, millet ve Osmanlı devletinin selâmet ve menfaatine bağlı hususlar olmakla şark memleketleri halkına parasız verilir, yalnız posta ücreti alınır".

İlk sayısının başyazısı : "Vatan sevgisi iymandandır" başlığını taşımaktadır. "Hürriyet" gazetesinin bütün yazılarını Namık Kemâl ile Ziya bey hazırlıyorlardı. Bu yazılarda, hâkimiyetin halka ait olduğu ve halkın hürriyetinin tanınması prensipleri üzerinde duruyor, Türkiyede Anayasanın ilânı, Millet Meclisi açılması, Millet Meclisinin hükûmet işlerini murakabe etmesi düşünceleri üzerinde duruluyordu. Kapitolasyonların Babıâli tarafından gittikçe genişletilmesi, yabancılara Türkiyede emlâk edinme hakkının verilmesi gibi meselelerin memlekete yapacağı zararlar belirtiliyor, yabancı devletlerin zoru ile Babıâlinin aldığı islâhat tedbirlerinin çürüklüğü tenkit ediliyordu.

Gazete, gizli ellerle memlekete sokuluyor, gizli gizli okunuyor, elden ele dolaşıyordu.

Babıâli, bir kaç kere Londra hükûmetine "Hürriyet" gazetesinin kapatılması için müracaatta bulundu. İnsan haklarının ve hürriyetlerinin en geniş ölçüde tanındığı bir memleket olduğunu ileri süren İngiliz hükûmeti, bu dâvâ için çalışan bir gazeteyi kapatamıyacağını bildirdi. Fakat, gazetenin 20.12.1869 tarihli 78. sayısında Ali Suavi'nin Paris'ten gönderdiği bir yazıda, Âli paşa'nın katli lâzımdır, yolundaki ifadesi üzerine Babıâli, İngiliz hükûmetine yeni bir teşebbüste bulundu. İngiliz kanunlarına göre, yayınlarda katle teşvik ağır suçu gerektirdiği için bu müracaat etki yaptı. Ve "Hürriyet" gazetesi kapatıldı.

Namık Kemâl ile Ziya bey de İngiltereden kaçmak zorunda kaldılar. Namık Kemâl, Brüksel'e, Ziya bey de Cenevre'ye gittiler.

Ziya bey, "Hürriyet" gazetesini 3 Nisan 1870 tarihinden itibaren Cenevre'de litograf ile çıkarmaya devam etti. Gazetedeki yazılar, baştan aşağı Ziya bey tarafından yazıldı. Bütün yazılarda, Sadrıâzam Âli paşanın ve Babıâlinin güttüğü siyaset çok sert bir şekilde tenkit ediliyordu.

Âli paşanın ölümü üzerine Mahmut Nedim paşa Sadrıâzam olunca siyasî mücrimlerin affına dair bir kararname çıktı. Ziya bey de gazetenin 100. ve son sayısını da çıkardıktan sonra İstanbula döndü.

Bu vesile ile Namık Kemal de İstanbula geldi. "Hürriyet" gazetesi de böylece son buldu.

HÜRRİYET GAZETESİ : 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından kuruldu. İstanbulda günlük mustakil siyasî gazete olarak çıkan **"Hürriyet"**, halk'ın dâvâlarını benimseyerek taraf tutmaksızın memleket meselelerini daima ön plâna aldı. Bilhassa anavatan'ın bir parçası olan "Kıbrıs"ın, on iki ada'nın Türkiye'ye ilhakı için geniş bir yayın yaptı. Kıbrıs dâvasındaki hassasiyeti politik alana da intikal etti, memlekette ve dünyada bu konu büyük bir etki yarattı. İdeal olarak benimsenen ve kabul edilen ilkelerinden hareket ederek yaptığı yayından ötürü "Hürriyet" gazetesi, en çok sevilen ve okunan bir gazete halinde geldi. "Hürriyet" gazetesi bugün memleketimizin en büyük tirajlı gazetelerinden biridir.

Gazetenin yazı işleri müdürlüğünü Samih Tiryakioğlu yaptı. Daha sonra da Ahmet İhsan, Selçuk Çandarlı yazı işleri mü-

dürlüklerinde bulundular. Yazı kadrosunda ise, Hikmet Feridun Es, Hasan Bedreddin, Tahsin Öztin, Refik Halid Karay. Cevad Nizami, Rakım Çalapala, Rahmi Karaca, Hikmet Bil, Adnan Akın, Vahdet Gültekin çalıştılar.

Kuvvetli bir yazı kadrosuna sahip olan "Hürriyet" gazetesini, Sedat Simavi, vefat etikten sonra oğulları Erol Simavi ile Haldun Simavi çıkartmakta devam ediyorlar.

HÜR VATAN GAZETESİ : Ahmet Emin Yalman, **"Vatan"** gazetesindeki ortakları ile aralarında çıkan anlaşmazlık üzerine, gazeteden ayrıldı. Ve 3 Mart 1961 tarihinde **"Hür Vatan"** gazetesini kurdu. Mustakil siyasî sabah gazetesi olarak İstanbulda yayınlanmaya başlayan gazetenin başyazarı Ahmet Emin Yalman, yazı işleri müdürü Ömer Yalçın. Bir müddet sonra yazı işleri müdürlüğünü Orhan Birgit üzerine aldı. Yazı kadrosunda Özcan Ergüder, Rezzan Yalman, Prof. Reşat Kaynar çalıştılar. Gazete yayınına Kasım 1962 de son verdi.

İ

İBRAHİM İSMET (Ölümü : 1916). Balıkesir'de doğdu. İlk ve orta öğretiminden sonra İstanbul geldi; Hukuk fakültesini bitirdi. Arapça, Farsça ve Fransızça öğrendi. Çeşitli gazetelerde çalıştı. Şair İsmet, diye ün aldı. İkinci Abdülhamid tarafından Midilliye sürüldü. Sonra İzmir'de yaşamasına izin verildi. 1908 den sonra İstanbula geldi. Bir yandan avukatlık yaptı, bir yandan da gazetelere şiir ve edebiyat üzerine yazılar yazdı.

Eserleri : "Teran" (şiirler), "Destân-ı Zafer" (şiirler), "Şükûfe-çin" (edebiyat ve tarih araştırmaları), "Faruk-u Elfaz". Hayyam'ın rübailerini de ilk defa dilimize çevirdi.

İBRAHİM SÂRIM (1801-1853). İstanbulda doğdu. Ayasofya türbedarlarından Hafız Mustafa'nın oğludur. Divan-ı Hümayûn Kâleminde yetişti. **"Takvim-i Vakayi"** gazetesi yazalığı ile görevlendirildi. Gazetenin iç haberlerini yazıyordu. İstanbulda ve memleket içindeki olayları, havadisleri her kesin anlayabileceği bir dil ile yazmaktaydı. Devrinin ileri düşünceli aydın kişilerinden olan **İbrahim Sârım, Türk basını'nın ilk gazetecisi addedilebilir.**

Londra ve Tahran elçiliği yaptı. Ticaret Nâzırlığında ve Sadaret müsteşarlığında bulundu. Mustafa Reşit paşa'dan sonra Sadrıâzam oldu. Bursa ve Trabzon valiliklerinde vazife gördü. İstanbulda vefat etti.

İBRAHİM ŞİNASİ (1826-1871). İstanbulda doğdu. Topçu yüzbaşısı Taşköprülü B. Mehmet'in oğludur. İlk okuldan sonra Tophane kalemine girdi. Bilgili bir öğretmenden özel eğitim gördü. Arapça ve Farsça'dan sonra topçu öğretmeni Chateauneuf (sonradan Müslüman olan Reşat bey) den de Fransızça öğrendi. 1849 Yılında Paris'e gönderildi; maliye öğrenimi yaptı. 1853 de İstanbula döndü. Maarif Meclisi üyeliğine, bir müddet sonra da Encümen-i Dânış'a girdi. Sakalını traş ettirdiği için Âli paşa tarafından işinden çıkarıldı. Reşit paşa Sadrıâzam olunca tekrar eski görevine alındı.

1860 Yılında Agâh efendi ile birlikte ilk özel Türk gazetesi olan **"Tercüman-ı Ahval"**i çıkardı. Gazetenin yazı işleri sorumlu-

luğu Şinasi'nin üzerinde idi. Şinasi'ye göre, gazete, önce bir âmme hukuku meselesi olarak ele alındı. Devlete karşı bir çok görevler altına sokulmuş olan millet, buna karşılık, "yazı" ve "söz" ile kendi menfaatleri hakkındaki düşüncelerini de bildirmek hakkına sahiptir. Vatandaşları aydınlatmak görevini yapabilmek için onlara anlayabilecekleri bir dil hitap etmek zorunluğu vardı. Bu zorunluk, Şinasi'yi yazı dilimizi yeniden kurmak için bütün imkânlariyle çalışmaya sevketti. Bu düşünce iledir ki, gazetedeki yazıların "umum halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede" bir dil ile ele alınması gerektiğini ileri sürdü.

Şinasi, bir müddet sonra Agâh efendi ile aralarında çıkan anlaşmazlıklar üzerine "Tercüman-ı Ahval"den ayrıldı. Ve ikinci Türk gazetesi olan **"Tasvir-i Efkâr"**ı çıkardı : 1862.

Şinasi'nin gazetecilik alanında asıl çalışmaları, "Tasvir-i Efkâr" ile başlar. Gazete ve gazeteciliği iyice benimseyen Şinasi, okurları kendi eliyle yetiştirmek istedi. Halk'a kendi menfaatlerini, kendi meselelerini düşünmeyi, üzerinde durmayı öğretti, toplumdaki yerini gösterdi. Toplumun kalkınmasının zorunlu olduğuna inanıyordu; gazetenin bu hususdaki önemli rolünü, bütün topluluğa hitap ve etki bakımından taşıdığı tartışma kabul etmez gücünü yakından biliyordu. Şinasi'ye göre : "halk, kendisini ilgilendiren bütün meseleler hakkındaki düşüncelerini gazeteler vasıtasiyle bildirir. Bu itibarla, gazeteler, her medenî millet için elzemdir ve sayılarını arttırmak icab eder." Şinasi'nin politik anlayışı, gazetenin adında bile kendini belli eder. Ona göre : Bir milletin idaresinde, devlet kadar halkın da düşüncesi ve dileği esastır.

Şinasi, memleketin politik ve sosyal terbiyesi üzerinde yazılariyle önemli bir rol oynadı. O, toplumu fikir bakımından bir sistem ve disipline dayanarak kalkındırmak istiyordu.

Şinasi, 1865 yılı başlarında "Tasvir-i Efkâr"ı Namık Kemal'e bırakarak Paris'e gitti. Yazmak istediği bir "Sözlük" için orada belgeler toplamaya başladı. Şinasi, Pariste iken gazete 1866 yılında kapandı. Kendisi de 1869 yılı sonbaharında İstanbula döndü. Fakat gazetesini tekrar çıkarmaya teşebbüs etmedi. Bir takım kırgınlıklar, küskünlükler ve içe kapanış, Şinasi'yi toplumdan ve arkadaşlarından uzaklaştırdı. Babıâli yokuşundaki matbaasının bir odasına çekildi. Ve matbaacılıkta büyük bir gelişmeye yol açan harf sayılarını eksiltme işiyle uğraştı. Beş yüz'e varan harf sayısını 112 ye indirdi. Bu suretle basım işinde kolaylık ve sürat sağladı. Türkçe ile ilgisi olan yabancı dillere ait Lâtin harf-

leri getirtti. Ortaya çıkardığı yeni harf sistemiyle yayım yapmaya başladı.

Süreli çalışması, kendi sağlığı ile ilgilenmemesi, yokluk, mânevî istıraplar, Şinasi'nin hayatını tehdit etmeye başladı. Ensesinde çıkan bir ur, günden güne tehlikeli bir hal aldı. Sağlığı bozuldu. Hem matbaa, hem de ev olarak kullandığı yerden ayrılmak istemiyordu. Hastalığı birden bire arttı ve 13 Eylül 1871 de hayata gözlerini kapadı.

Bazı araştırıcılar, Şinasi'nin matbaasındaki odasında, bazıları da Cihangir'deki evinde vefat ettiğini yazmaktadırlar.

Şinasi, basın hayatımızın ilk gerçek gazetecisidir.

Şinasi, akıl ve mantık esasına dayanan hendesî bir düşünceye sahipti. O, bir sanat adamı olmaktan çok, bir idealist idi. Sanatını sosyal faydalar için bir vasıta olarak kullanıyordu. Bütün çalışmaları, batı anlamında bir düşünce hayatı yaratmaktı. Memlekette gazete, tenkit, tiyatro gibi yenilikleriyle geniş bir kültür sınıfı hazırladı. Politik ve sosyal idealler terennüm eden bir hayat görüşü getirdi ve yeni bir aksion felsefesi aşıladı.

Gazete, Şinasi'nin gittiği yolu aydınlatan bir meşale idi. Şinasi, Türk gazeteciliğinin babasıdır.

Eserleri : "Şair evlenmesi", "Tercüme-i manzume", "Müntehebât-ı Eş'ar", "Durûb-u Emsâl-i Osmaniye".

İBRET GAZETESİ : 1871 tarihinde küçük boyda çıktı. Sahibi, İskender efendi idi. Gazete, 13 Haziran 1872 tarihinde Namık Kemâl'in idaresi altında daha derli toplu bir hale geldi, boyu büyüdü. "İbret", bir havadis gazetesinden çok bir fikir gazetesi oldu. Gazete, sistemli bir şekilde halk'a hürriyet telkinleri yaptı. Hükûmeti tenkit etti. Namık Kemâl, Sadrıâzam Mahmut Nedim paşaya karşı cephe aldı, onun bütün icraatına muhalefet etti.

"İbret" gazetesinde Namık Kemâl ile beraber Reşat (Kayazade), Mustafa Nuri, Ebüzziye Tevfik ve Mahir yazı kadrosunda idiler.

"İbret" gazetesinin ilk sayısında programlarını bildiren şu yazıyı yayınladılar :

"Zaten kitabet mesleğinden yetişmiş olduğumuz gibi elimizden geldiği mertebe vatana hizmet etmeği ve taaşşümüzü dahi bu yolda aramayı arzu eylediğimizden ve matbuatı memleketi-

mizce bu maksatları istihsal için en büyük vasıta gördüğümüzden bir gazete neşrine karar verdik. Ve yeni bir gazete tesisiyle memleketimizde matbuatın terakkisine hizmet ibrazına dahi muvaffak olamadığımız için bir müddet-i muayyene zarfında İbretin idare-i tahririyesini deruhte eyledik. İtikadımızca burada gazetelerin en büyük vazifesi, halkımızı kavâid-i siyasiye ve terakkiyat-ı medeniyeye müteallik malûmat vermektir. Binaenaleyh, elimizde olan iktidar-ı âcizaneyi esasen bu hizmete sarf edeceğiz. Mamafih, havadis itasında dahi kusur etmiyeceğiz. En mukaddes bildiğimiz bir vazife dahi matbuat nizamnamesinin müsait olduğu derecede doğru söylemektir."

"İbret" gazetesi, uyanış ve aydınlanma devrinin yolsuzluklarını hiç bir zaman affetmeyen bir mücadeleye girişti. Memlekteki sosyal, politik ve ahlâk buhranı, idaresizlik, aydın kişilerden halk'a kadar her kesi üzüyordu.

"İbret" gazetesi, 19. sayısında Namık Kemâl'in "Garaz, maraz'dır" adındaki yazısı üzerine dört ay müddetle kapatıldı. Mahmut Nedim paşa, sadaretten düşüp, yerine Midhat paşa Sadrıâzam olunca, gazete, ceza müddetini doldurmadan yeniden çıkmaya başladı.

Gelibolu'ya sürülmüş olan Namık Kemal, İstanbula döndü. Ve tekrar "İbret" gazetesinin başına geçti. Mücadelesine devam etti. Başta "İbret" gazetesi olmak üzere, İsanbul basın'ı hükûmetin idaresizliğini, padişah Abdülaziz'in kararsızlığını, günlük keyfî emirlerle hareket edildiğini yazıyorlar ve bir basın kanunu'nun çıkarılmasını istiyorlardı. Eski "Matbuat Nizamnamesi" ve "Âli Kararname" ile gazetelerin kapatılması, bazı kitapların toplattırılması basın'da ve umumî efkârda iyi karşılanmıyordu. Beri yanda, bu yayınlar, hükûmet ve saray'ı kuşkulandırmaktan geri kalmıyordu.

"İbret" gazetesi, 30. sayısında Namık Kemal'in "Reji" adındaki yazısından ötürü, devlet, gazete, aleyhine dâvâ açtı.

"Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu"nda 1 Nisan 1873 tarihinde Namık Kemal'in "Vatan-yahut-Silistre" piyesi oynandı. Bu temsil dolayısiyle halk, büyük bir gösteri yaptı, sokaklarda hürriyet şarkıları süyleyerek "İbret" gazetesinin önüne geldiler. Ve gazetede yayınlanmak üzere bir teşekkür mektubu bıraktılar. Bu mektup, ertesi gün "İbret"te yayınlandı. Fakat, hükûmet, olaylardan ve mektubun yayınlanmasından sonra kuşkuya düştü.

5 Nisan 1873 tarihinde "İbret" gazetesi, bir daha çıkmamak üzere kapatıldı. Yazarları tevkif edildi. Namık Kemal, Magosa'ya; Ebüzziye Tevfik, ile Ahmet Midhat, Rodos'a; Mustafa Nuri, Akkâ'ya sürgün edildiler.

132 Sayı çıkan "İbret" gazetesi, bu devrin en iyi bir opinyon gazetesi idi. Sistemli bir şekilde yaptığı hürriyet mücadelesi, uyarıcı bir etki yarattı.

"İbret" gazetesindeki yazılariyle, her an çökme tehlikesi içinde yaşayan, politik birliği, sosyal ve ekonomik düzeni bozulmuş bir toplumun çocuğu olan Namık Kemal, yaşadığı toplumu değiştirmek, onu felâketten kurtarmak istiyordu. Ama, ne yazık ki, Magosa'ya sürülmesiyle gazetecilik devri kapanmış oldu.

İLERİ GAZETESİ : 1918 yılında Celâl Nuri tarafından çıkarılan "İleri" gazetesi, devrinin politik kargaşalıkları içinde önemli bir yer aldı. Yayını ile millî menfaatleri, memleketin bütünlüğünü savundu. İktidardan çekilip yurd dışına kaçan İttihadçılar hakkında sert yazılar yazdı. İstanbulun işgal yıllarında hiç çekinmeden İtilâf devletlerine rağmen vatan sevgisinin kutsallığı üzerine yayın yaptı. Anadoludaki Millî Mücadele hareketini bütün gücü ile desdekledi. Tehditlerden, kapanma tehlikesinden yılmadı. Mustafa Kema'lin giriştiği büyük mücadeleyi umumî efkâra telkin ederek bunun kutsallığını belirtmeye çalıştı.

İKDAM GAZETESİ : 1894 Yılında Ahmet Cevdet tarafından yayınlandı. **"İkdam"** gazetesinin yayını, kültürümüze büyük hizmetler etmiştir. Bu arada, gazetenin bütün yazılarında saf Türkçe'ye önem verildi. Halk tarafından sevilen ve okunan bir gazete haline geldi. 1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra İttihad ve Terakki'ye muhalefet ettiği için 31 mart vak'asından sonra Ahmet Cevdet, İsviçre'ye kaçtı. Baş yazılarını oradan gazetesine yolladı. Türk basınında önemli bir yer almış olan "İkdam" gazetesinde Hüseyin Rahmi'nin de büyük bir ilgi gören romanları tefrika ediliyor ve merakla takip ediliyordu. Gazete, "Hürriyet ve İtilâf Fırkası"nı desdekledi. Bir aralık Ali Kemal, "İkdam"ın başına geçti. Fakat, 1914 de "Peyam Sabah" gazetesini kurunca, "İkdam" ile ilgisini kesti.

Mütareke yıllarında "İkdam" gazetesi Millî Mücadeleyi desdekledi. İtilâf devletlerine ve Nemrut Mustafa'nın Divan-ı Harb'ine rağmen heyecanlı ve vatan sevgisi dolu yayını ile halkı uya-

rıyordu. Bu sıralarda gazeteyi Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yönetiyordu. Anadolu harekâtını öven yazıları yüzünden Divan-ı Harb'e verildi.

"İkdam" gezetesi, 1928 yılında yayınına son verdi.

İRADE-İ MİLLİYE GAZETESİ : Mustafa Kemâl, Millî Kurtuluş Hareketini organize ederken, millî irade'ye dayanan bir hükûmet kurulmasını ilk çalışma amacı olarak gösterdi. Ve bu yolda ilk kuvvetli adımlar, millî kongreler tarafından atıldı. Erzurum kongresinde, İstiklâl savaşının programı olarak "Misak-ı Millî"nin esasları ortaya konuldu. Sivas kongresi, Millî Mücadelenin hazırlanmasında ikinci merhale oldu. İdeolojik bakımdan Türk inkılâbı, Sivas kongresi ile başladı. "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti", memleketi kavrayacak bir teşkilât haline getirildi. Bu suretle teşkilâtlanan millet, yeni bir idarenin kurulması yolunda çalışmaya başladı.

Mustafa Kemâl, yapılan ve yapılacak olan memleket işlerinin ata yurduna ve dünyaya duyurulması gerçeğinden hareket ederek, bunu basın yolu ile de anlatmak istedi. Basın'ın yapıcı, uyarıca ve tesir edici kuvvetinden faydalanmak için bir gazeteye ihtiyaç vardı. Girişilen mücadelenin düşüncelerini yaymak gerekiyordu. Mustafa Kemâl, bu düşünceden hareket ederek, bir gazete çıkarmaya karar verdi.

4 Eylül 1919 da Sivas kongresi'nin açılışından sonra, 14 Eylül 1919 da "Heyet-i Temsiliye" adına **"İrade-i Milliye"** gazetesi yayınlandı. Gazete Sivas vilâyet matbaasında basıldı. Matbaanın teşkilât ve tesisatı çok müsaitti. Anbarında yığınla iyi cins kâğıtlar vardı. Bütün bunlardan gereği gibi faydalanıldı. Hazırlanmış bir klişe olmadığı için, başlık yazısı, 36 punto harflerle dizildi. Gazete, 30×40 ebadında ve dört sayfa olarak çıktı.

Gazeteye, sahibi olarak Öğretmen Demircioğlu Selâhaddin (Ulusalerk), yazı işleri müdürü Mazhar Müfid görevlendirildiler.

Beş bin adet basılan "İrade-i Milliye" gazetesi, memleketin her tarafından telgraf, mektup ve haberlerle isteniyor, abone kaydı için müracaatler oluyordu. Bilhassa İstanbuldan gelen istekler çok fazla idi. Yayın, memleketin her tarafında müspet etkiler yaptı. Basılan miktarın az olduğu, bu istekler karşısında anlaşılmış oldu.

"İrade-i Milliye" gazetesinin baş yazılarını Mustafa Kemâl, not ettiriyordu.

Haftada bir gün çıkan "İrade-i Milliye" gazetesini Mustafa Kemâl, "Heyet-i Temsiliye" ile beraber Ankaraya götürmek istedi. Fakat, Sivaslılar, gazetenin bir hatıra olarak kalmasını istediler. Böylece, "İrade-i Milliye gazetesi, sonraları haftada iki defa, daha sonra da günlük olarak yayınlanmaya başladı. Ve 1922 yılının sonuna kadar devam etti. Matbaanın yanması üzerine elde kalan koleksiyonlar ve perakende sayıları da matbaa ile beraber kül oldu.

İSKİT, Server Rıfat (Doğumu : 1894). Yüzbaşı B. Rıfat'ın oğludur. Babasının askerliği dolayısiyle memleketin çeşitli bölgelerinde dolaştı. Henüz orta okulda iken gazetelere yazılar yazmağa başladı. Çeşitli gazetelerde çalıştı. Bir aralık Ankarada bir gazete de yayınladı. Uzun yıllar "Ulus" gazetesinde yazdı. Basın ve Yayın genel müdürlüğünde vazife aldı. Ve İç Yayın dairesi müdürü oldu. Sonra İstanbul bölge müdürlüğüne atandı. Bu arada yine yazıları çeşitli gazete ve dergilerde yayınlandı. 1944 yılında **"Aylık Ansiklopedi"**yi çıkarmaya başladı. Bugün, kurmuş olduğu "İskit yayınevi"nin sahibidir. Yazıları ve yayınları ile memleket kültürüne faydalı eserler kazandırmıştır. Bilhassa Türk basın'ı üezrindeki araştırmaları, bu alanda müracaat edilecek tek kaynak kitaplardır.

Eserleri : "Birinci Basın Kongresi", "Hususî ilk Türkçe gazetemiz Tercüman-ı Ahval ve Agâh efendi", "Türkiyede neşriyat hareketleri tarihine bir bakış", "Türkiyede matbuat rejimleri", "Türkiyede matbuat idareleri ve politikaları".

İSTANBUL EKSPRES GAZETESİ : 1951 Yılında İstanbulda Midhat Perin tarafından günlük akşam gazetesi olarak yayınlandı. Yazı işleri müdürlüğünü Abdi İpekçi, daha sonra da Gökşin Sipahioğlu yaptı. Yazı işlerinde Cevdet Perin, İsmet Yenisey, Füruzan Husrev Tökin, Şermi Öz, Özdemir Tuncer çalıştılar. "İstanbul Ekspres", çok okunan iyi bir haber gazetesiydi. Ve demokrasinin memlekette yerleşmesi için mücadele ediyordu.

K

KADRO MECMUASI : Ankara'da 1932 yılı Ocak ayında yayınlandı. Aylık **Kadro** mecmuasını çıkaranlar : Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, İsmail Husrev Tökin, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf (Belge) idi. Ayrıca, Şevki Yazman da yazılariyle mecmuaya katıldı.

"Kadro" mecmuası, Millî kurtuluş hareketlerinin ideolojisini yapmak, Türk inkılâbı"nın dünya görüşünü kurmak amacını güdüyordu.

Mecmua'yı çıkaranlar, şu esaslardan hareket etmişlerdir :

Sömürge ve yarı sömürge milletlerin kurtuluş mücadeleleri, çağımızın tarihine etki yapan en büyük faktör'dür. Batı'da endüstri memleketlerindeki sınıf kavgalarının birinci dünya savaşından sonra bu memleketlerin sosyal yapılarını yıkacak derecede şiddetlenmesi, sömürge ve yarı sömürge milletlerin kurtuluş mücadelelerinin bir sonucudur. Dış pazarların kapanması, milletlerin uyanarak ekonomik ve politik bağımsızlıklarına kavuşmaya başlamaları, batıda endüstri memleketlerini pazarsız bırakmakta, sınıf mücadelelerinin şiddetlenmesine etki yapmaktadır. Modern çağda, tarihin gidişine sınıf kavgaları değil, aksine olarak, sınıf kavgalarına ve tarihe millî îkurtuluş hareketleri istikamet vermektedir. Sosyalizm, tarihin hareket ettirici faktörünü sınıf kavgasında görmekte ve millî kurtuluş hareketlerini bu kavgada bir ihtiyat kuvvet, bir tâbi unsur telâkki etmektedir. Halbuki, mahiyeti ve doğuş sebepleri bakımından millî kurtuluş hareketleri hiç bir suretle şu veya bu sistemin tâbi'i ve ihtiyatî unsuru olamaz. O, tamamen müstakil bir hüviyete sahiptir. Millî kurtuluş hareketleri, dünya üzerindeki büyük bir tezad'dan doğmuş ve bu tezadın tasfiyesini kendisine gaye edinmiştir. Bundan böyle, millî kurtuluş hareketi, sadece Türkiye'ye mahsus bir olay değildir. Bağımsızlık savaşında en olgun başarıyı Türk milleti göstermiş olduğundan onun tecrübelerinden çıkarılacak ilkeler, millî kurtuluş hareketlerinin ideolojisi olacaktır. Fakat millî kurtuluş hareketleri sadece dünya içindeki bir tezad'ın mahsulü de değildir. Bu hareketler, aynı zamanda sömürge ve yarı sömürge memleket-

lerdeki iç tezadları, orta çağın bütün köhne sosyal ve kültürel kurullarını tasfiye etmek amacını da kendi yapısında taşıyan bir inkılâp hareketidir. Sömürge ve yarı sömürge milletler, sömürülmüş olmaktan dolayı millî sermaye biriktirememişlerdir. Bu milletler bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra ekonomik bütünlüklerini veya bağımsızlıklarını ancak plânlı, kontrollü bir devlet ekonomisi içinde tahakkuk ettirebilirler. Kapitalizmin yaratmış olduğu çeşitli iç tezadları, düzensizlikleri, sınıf hâkimiyetlerini tekrarlamaksızın bir ekonomik sistem kurmak, ancak plânlı bir devlet ekonomisi ile mümkündür. Sosyal bakımdan ise, sömürgecilerin işine yaramış ve milletleri geri bırakmış olan köhne kurulların da tasfiye edilmesi lâzımdır. İleri bir tekniğe, plânlı bir ekonomiye sahip ve bütün köhne kurullardan yıkanmış tezadsız bir millet yaratmak, millî kurtuluş hareketlerinin gayesini teşkil etmelidir. Bu düşünce bakımından **"Kadro"** mecmuası, Sosyalizm'e, plânlı bir sömürgecilik olan Faşizm'e, Nasyonal-Sosyalizm'e karşı tamamen millî bir hürriyet ve bağımsızlık sistemini temsil etti. **"Kadro"** mecmuası, millî inkılâbın düşüncelerini benimsemiş bir kadro'nun da yaratılmasını ve memleketi böyle yetişkin bir kadro'nun idare etmesini savundu. **"Kadro"** mecmuasının düşünceleri, devletçilik ilkeleri, o zamanın iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin programına girecek kadar etkili oldu ve memleketin politik hayatında yankılar uyandırdı. Atatürk, **"Kadro"** mecmuasına olan sempatisini, mecmuaya gönderdiği bir mektupla açıkladı. Bu mektup, mecmuada da çıktı. İsmet İnönü, devletçilik hakkındaki düşüncelerini "Kadro" mecmuasında yayınladı.

"Kadro" mecmuası, 1934 yılı sonunda kapandı.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (Doğumu : 1888). Kahire'de doğdu. Manisa'nın Kara Osman oğulları ailesinden B. Abdülkadir'in oğludur. Eğitimini Manisa'da, İzmir idadîsinde ve Kahire'de Fransız Frér'ler okulunda yaptı. 1908 Yılında İstanbula geldi. **"Servet-i Fünûn"** mecmuasında edebiyat üzerine yazıları yayınlanmaya başladı. **"Dergâh"** mecmuasına da yazdı. Bunlardan başka çeşitli gazetelerde de yazıları yayınlandı.

Mütareke yıllarında **"İkdam"** gazetesinin baş yazarlığını yaptı. Ve Anadoluda girişilen Millî Mücadele hareketini yazılariyle desdekledi; okurlarına bu acı günlerde birer umut ışığı verdi.

İkinci Büyük Millet Meclisine önce Mardin'den sonra da Manisa'dan millet vekili seçildi. Çeşitli memleketlerde elçilik yap-

tı. Emekliye ayrıldıktan sonra **"Ulus"** gazetesinde yazmaya başladı. Diğer gazetelere de politik yazılar yazdı. Şimdi, yine **"Ulus"** gazetesinde yazmaktadır.

Yakup Kadri, Türk edebiyatında romanlariyle ve yazılariyle önemli bir yer almıştır. Gazetecilik alanında bilgili, geniş kültürlü ve olayları tahlil bakımından anlayışlı bir yazar olarak değer kazanmıştır.

Eserleri : "Erenlerin bağından", "Okun ucundan", "Bir serencam", "Nur baba", "Ergenekon", "Kiralık konak", "Hüküm gecesi", "Sodom ve Gomore", "Yaban", "Ankara", "Bir sürgün", "Alp dağlarından", "Ahmet Haşim", "Atatürk".

KARAY, Refik Halid (Doğumu : 1888). İstanbulda doğdu. Maliye baş veznedarı B. Mehmet Halit'in oğludur. Eğitimini Şems-ül Maarif'de, Galatasaray'da, Hukuk fakültesinde yaptı. 1908 den itibaren gazeteciliğe başladı. **"Servet-i Fünûn"** mecmuasında çeviriler yaptı. **"Tercüman-ı Hakikat"** gazetesinde çalıştı. **"Son Havadıs"** adında günlük akşam gazetesini çıkardı. Bir müddet **"Sada-i Millet"** gazetesinde yazdı. **"Kalem"** ve **"Cem"** adındaki mizah gazetelerinde yazdığı mizah yazıları ile tanındı. Bu yazılarından ötürü, İttihad ve Terakki hükûmeti tarafından Sinob'a sürüldü. Sürgünden dönüşte **"Yeni Mecmua"**da yazdı. Mütareke yıllarında politik yazılariyle yön değiştirdi. **"Sabah"** gazetesinin baş yazarlığında bulundu. Ali Kemal'in baş yazarlığını yaptığı **"Peyam-Sabah"**da mizahî-satirik yazılar yayınladı. **"Aydede"** adında haftalık bir mizah gazetesi çıkardı.

Millî Mücadele hareketini küçük düşürücü ve baltalayıcı siyasî-mizahî yazılarından ötürü, Büyük Millet Meclisi Hükûmeti tarafından "Yüzellikler" listesine girdi ve memleket dışına çıkarıldı. 1938 Yılında çıkarılan genel af'dan faydalanarak memlekete döndü. **"Tan"** gazetesinde çalışmaya başladı. Sonra **"Akşam"** gazetesine geçti. Bir çok gazetelerde ve dergilerde yazı yazdı.

Eserleri : "Kirpinin dedikleri", "Memleket hikâyeleri", "Guguklu saat", "Ago paşanın hatıratı", "Bir avuç saçma", "Deli", "İstanbulun iç yüzü", "Ay peşinde", "Sakın aldanma, inanma, kanma", "Anahtar", "Gurbet hikâyeleri", "Sürgün", "İlk adım", "Çete", "Yezidin kızı", "Üç nesil, üç hayat", "Makyajlı kadın", "Tanrıya şikâyet", "Günler geçerken", "Tanıdıklarım".

KAYGILI, Osman Cemal (1890-1945). İstanbulda doğdu. Bakkal Mehmet Mustafa'nın oğludur. Eğitimini mahalle mektebinde ve

Menşe-i Küttab-ı Askerîye'de yaptı. Askerî hizmetlerde kâtiplik yaptı; 1918 de emekliye ayrıldı. Ondan sonra **"Karagöz"**, **"Aydede"** ve **"Akbaba"** mizah mecmualarına yazdığı yazılarla gazeteciliğe başladı. Orta okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı.

Fıkra ve hikâyelerinde çoğunluk, İstanbulun kenar mahallelerinin hayatını canlandırırdı. İstanbul folklorunu iyi bilen değerli bir yazardı.

Eserleri : "İstanbul Revüsü" (operet), "Çingeneler" (roman), "Aygır Fatma" (roman), "Sandalım geliyor" (roman), "Bekri Mustafa" (roman), "Üfürükçü" (piyes), "Meydan şairleri" (etüt), "Semaî kahveleri" (etüt).

KISAKÜREK, Necip Fazıl (Doğumu : 1904). İstanbulda doğdu. B. Abdülbaki Fazıl'ın oğludur. Eğitimini, Heybeli ada Deniz okulu, İstanbul Üniversitesi ve Paris'te Sorbonne'da yaptı. Osmanlı, Hollanda ve Ziraat bankalarında çalıştı. Ankara Devlet Konservatuarında ve İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde öğretmenlik görevlerinde bulundu. Gündelik gazetelere fıkralar yazdı. **"Ağaç"** ve **"Büyük Doğu"** mecmualarını çıkardı. Şimdi, **"Son Posta"** gazetesinde yine fıkralar yazmaktadır.

Eserleri : "Örümcek ağı" (şiirler), "Kaldırımlar" (şiirler), "Bir kaç hikâye, bir kaç tahlil" (hikâye ve nesirler), "Ben ve ötesi" (şiirler), "Tohum" (piyes), "Bir adam yaratmak" (piyes), "Künye" (piyes), "Sabır taşı" (piyes), "Çerçeve" (fıkralar), "Para" (piyes), "Namık Kemal" (tetkik), "Halkadan pırıltılar" (mutassavvıfların hayatları), "Altın zincir" (mutassavvıfların hayatları).

KUVVET GAZETESİ : 1947 Yılında Ankarada günlük siyasî sabah gazetesi olarak yayınlandı. Sahipleri Hamdi Arpağ ve Ali Rıza Baskan, yazı işleri müdürü de Nizam Payzın'dı. Baş yazıları Hikmet Bayur yazıyordu.

C.H.P. iktidarı, Ankarada "Ulus" gazetesinden başka bir gazetenin çıkmasına izin vermiyordu. Memlekette siyasî partilerin kurulmaya başlaması ile beraber demokrasi mücadelesine katılan gazeteler ve partiler, Ankarada da gazete çıkarmak teşebbüsüne giriştiler. "Demokrat parti"nin düşüncelerini savunmak üzere "Kuvvet" gazetesinin çıkmasına izin verildi. Gazete, muhalefet saflarının büyük fedaisi oldu. Tek parti rejimine karşı sert çıkış-

lar yaptı. Tenkitleri ve hücumları, halk arasında adeta şaşkınlık yarattı. Bir "Tabu" gibi kabul edilen "Şef"e karşı ve tek parti sistemine dair yazılar halkı uyarmaya başladı. "Kuvvet" gazetesi bir müddet sonra kapatıldı. Bu sefer, aynı kadro, **"Kudret"** gazetesini çıkardı.

KUDRET GAZETESİ : "Kuvvet" gazetesi kapatıldıktan sonra, aynı isme benzeyen "Kudret" gazetesi, aynı kadro ile yayına başladı. Demokrasi mücadelesinde en kuvvetli muhalefet gazetelerinden biri oldu. Önceleri "Demokrat parti"yi tutan gazete, sonradan "Millet partisi"nin organı oldu. Ve bu partinin düşüncelerini savundu.

L

LÜTFİ (1815-1907). İstanbul'da doğdu. Nalıncı Mehmet'in oğludur. Medresede okudu. Tıbbiye'nin Türkçe öğretmenliği, Maarif Meclisi üyeliği görevlerinde bulundu. **"Takvim-i Vakayi"** gazetesinin tarih yazarlığını yaptı. Devrinin tarih olaylarını ve tarih'e ait bilgileri yazardı. Bir aralık Matbuat Nâzırlığında bulundu. Rumeli Kadıaskerliğine atandı. Devletin vakanüvisliğini (tarih yazıcılığı) yapıyordu.

Eserleri : "Tarih-i Lütfi" (1825-1867 yılları arasındaki olayları anlatır. 12 Cilttir, 8 cildi basılıdır), Gazali'nin "Talim-ül Müteallim" adındaki eserini "Tefhim-ül Muallim" adı ile dilimize çevirdi. Dört yıllık **Takvim-i Vakayi** özetlerinden bir eser meydana getirdi; bir çok da şiirleri vardır.

LÜTFİ FİKRİ (1872-1934). Gümüşhane'de doğdu. Kosova valisi Hüseyin Fikri paşanın oğludur. Eğitimini Mülkiye mektebinde, Paris Hukuk fakültesinde yaptı. Memlekette meşrutiyet idaresinin kurulması için çalıştı. Bu yüzden 14 ay hapse mahkûm edildi. Avrupaya kaçtı. 1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra İstanbula döndü. Mebusan Meclisine seçildi. "İttihad ve Terakki" istibdadına karşı sert tenkitlerde bulundu. 1910 Yılında "Mutedil Hürriyetperver Fırkası"nı kurdu. **"Tanzimat"** adında bir gazete çıkardı. Yazılarında "İttihad ve Terakki" ye muhalefet ettiğinden ötürü gazetesi kapatıldı. Muhalefetten geri durmadı. Bu defa **"Teşkilât"**ı çıkardı; o da kapatılınca, **"Taktirat"**ı yayınladı. Gazeteleri sert tenkitleri yüzünden kapandıkça, aynı isme yakın bir yenisini çıkarıyordu. Bunlardan sonra **"Tenbihat"** ve **"Tesisat"** gazetelerini çıkardı. Kapandıkça biribiri ardına çıkardığı gazetelerinde iktidarı tenkitleri ve sert muhalefeti ile İttihad ve Terakkinin başında bulunanları süreli olarak rahatsız etti.

Cumhuriyet devrinde de meşrutiyet taraftarlığı yaptığı için, iki defa İstiklâl mahkemesine verildi.

M

MAHMUT SADIK (Ölümü : 1930). İstanbulda doğdu. İlk ve orta öğreniminden sonra Mülkiye'de okudu. Ziraat öğrenimi için Almanya'ya gönderildi. 1885 de memlekete döndükten sonra **"Rusname-i Ceride-i Havadis"** gazetesinde yazılar yazmaya başladı. Daha sonraları sırasiyle **"Tarik", "Sabah", "İkdam", "Tercüman-ı Hakikat"** gazetelerinde çalıştı. Cumhuriyet devrinde de bir çok gazetelere yazdı. Çoğunluk, sosyal ve politik konular üzerine yazardı. Kültürlü bir gazeteci ve kuvvetli bir edebiyatçı idi. Bunlardan başka, çeşitli konularda çeviriler yapardı. Basın âlemimizin değerli yazarlarından biri olan Mahmut Sadık, "Matbuat Cemiyeti"nin de ilk başkanı oldu.

Eserleri : "Rüşvet" (roman), "Sevda" (roman), "Kalb-i Şeyda" (roman), "Tekâmül" (roman), "Takvimden bir yaprak" (gazetelerde çıkan yazıları).

MAHMUT YESARİ (1895-1945). İstanbulda doğdu. Albay Fahreddin'in oğludur. İstanbul Lisesinde ve Güzel Sanatlar Akademisinde okudu. Gazeteciliğe 1910 yılında **"Diken"** adındaki mizah gazetesine karikatür yapmakla başladı. Sonra, zamanında büyük ilgi gören **"Kelebek"** adındaki edebiyat ve mizah gazetesini çıkardı. Kendisini tamamen yazarlığa verdi. Geçimini çeşitli gazete ve dergilere yazdığı fıkra, hikâye, roman, mizah yazılarından temin etmeye başladı. Ölümüne kadar yazı yazmaktan yorulmadı, onun yazısı çıkmayan gazete ve dergi yok gibidir. Okurları tarafından sevilen, aranan okunan bir yazardı. Yakalandığı hastalıktan kurtulamıyarak Yakacık sanatoryumunda vefat etti.

Eserleri : "Geceleyin sokaklar" (roman), "Has bahçe" (roman), "Çoban yıldızı" (roman), "Çulluk" (roman), "Pervin abla" (roman), "Bağrı yanık Ömer" (roman), "Kalbimin suçu" (roman), "Ak saçlı genç kız" (roman), "Bahçemde bir gül açtı" (roman), "Tipi dindi" (roman), "Dağ rüzgârı" (roman), "Su sinekleri" (roman). "Sürtük" (telif piyes), "Merhametten maraz" (adapte piyes), "Yalı uşağı" (adapte piyes).

MEHMED ESAD (1785-1847). İstanbulda doğdu. Sahaflar şeyhi Hacı Ahmet'in oğludur. Eğitimini Medrese'de yaptı. Müderris (profesör) oldu. **"Takvim-i Vakayi"** gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü ve yazarlığını yaptı. Sonra, İstanbul Kadı'sı, İran elçisi, Karantina nâzırı, Rumeli Kadıaskeri ve Maarif Nâzırı oldu. Ayasofya'daki "Esad efendi kitaplığı" onun eseridir. Hâlâ bu kitaplıktan faydalanılmaktadır.

Eserleri : "Üssü Zafer", "Terceme-i Mustazraf", "Teşrifat", "Şerh-i tecvid".

MEHMET NURİ (Ölümü : 1905). Gazeteciliğimizin eski emektarlarındandır. **"Ceride-i Havadis"** gazetesinde çalıştı. İkinci Abdülhamid'e verilen bir jurnal ile gazete kapatılınca, **"Saadet"** adında bir gazete çıkardı. Bütün ömrünü yazı yazmakla geçirdi. Devrinin en eski gazetecisi olarak vefat etti.

MEHMET NÜZHED (1828-1877). Sivas'da doğdu. İlk okuldan sonra Harbiyede okudu. Maliye Mektubî odasına atandı. Mülkiye'de edebiyat öğretmenliği yaptı. **"Takvim-i Vakayi"** yazarlığında bulundu. Daha sonra **"Ceride-i Havadis"**te çeşitli konularda, bilhassa edebiyat üzerine yazılar yazdı. Matbuat Müdürlüğüne görevli olarak atandı. Akıl hastalığına tutularak Sivas'a gitti, orada vefat etti.

Eserleri : "Terkib-i bend-i na'tâmiz", "Muhtasar inşa", "Kirli çıkın", Çevirileri : Mağn-ül küttab, Muadil-ül imlâ, Mükemmem-ül inşa, Menşeet-i Türkiye, İzah-ül hak.

MEHMET SAİT (Ölümü : 1914). Erzurumda doğdu. Tahran Maslahatgüzar'lığında bulunmuş olan Ankaralı Seyyid zade Ali Namık'ın oğludur. Öğrenimini Erzurumda yaptı. İstanbul'a gelince Meclis-i Vâlâ Mazbata Odasına girdi. **"Takvim-i Vakayi"** gazetesinin müdürlüğü ile yazarlığına getirildi. Tahrir-i Emlâk Müdürü, Ticaret ve Sadaret Mektupçu'su oldu. 1861 Yılında **"Ceride-i Havadis"** gazetesine yazılar yazmaya başladı. Türk basını'nın ilk değerli yazarlarından biri olan Mehmet Sait'in gazetecilik hayatı fırtınalı geçti. Gazeteciliği sırasında, başlıca önemli olay, **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesi sahibi ve yazarı İbrahim Şinasi ile aralarında geçen tartışmadır. Tartışma, **Mesele-i Mebhuset-ül anha** teriminden çıktı. Bu, efendice ve terbiyeli tartışma, şahsiyata dökülme-

den devam etti. Ve ilgi ile takip edildi. Şinasi, kendisiyle tartışanın kim olduğunu bildiği halde bunu açıklamadı. Bir aralık, yabancı gazetelerde Mehmet Sait hakkında da yazılar çıktı. Kendisinin gazetecilikten yetişmiş olmasının istihfafla karşılanması üzerine : "Gazetecilik, kaabil-i istihfaf bir meslek değildir." diye cevap verdi.

1877 Yılında vezir, 1879 Yılında da ilk Başvekil oldu.

1903 Yılında Sadaretten çekilirken gönderdiği istifasına sinirlenen padişah Abdülhamid : "Yazdığı şeyler, gazeteci lisanı" demesi üzerine, Sait paşa da şu cevabı verdi : "Lâyiha denen tezkere'nin lisanı, gazete lisanı değildir. Mamafih, her ne olursa olsun, benim sebk-ü ifadem o'dur. Bildiğime göre, siyaset lisanı, tarih lisanı da öyledir. Başka yolda yazılan mâruzât, maiyyet kâtiplerinin eserleridir."

Mehmet Sait paşa, 1908 den sonra üç defa Sadrıâzam oldu.

1911 Yılında **"Gazeteci lisanı"** adı ile bir kitabı yayınlandı. Mesleğimiz icabı, faydalı olur düşüncesiyle bazı kısımlarını özetliyerek vermekte fayda vardır.

Gazeteci Başvekil diyor ki : "Bildiğimiz gazete dil'i, eksiklikten soyunmuş, çinkinliğe değil, beğenilmeğe yakışır. Zira, edebiyat dil'i, siyaset dil'i, tarih dil'i ile gazete dil'i arasında pek çok yakınlık vardır. Olagan dil de, gazete dil'idir. Çünki tabiat, konuşmalarımızda terimlerle değil, açık deyimler kullanmamızı istiyor. Söz söylemekte, tabiat kanunu bu olursa, yazmakta başka usül aramak neden lâzım olsun?" (Sahife : 8).

"Türkçe yazı, aslında kesik kesik cümlelerle idi. Nitekim, dünya üzerinde ne kadar millet varsa, şimdiki resmî Osmanlı yazısı müstesna olmak üzere, hepsinin yazı şekli böyledir. Yani, cümleler kesiktir." (Sahife : 80).

"Bir ressamın fırçası tabiatı taklite nasıl mecbur ise, bir yazarın temsile o surette mecburiyet vardır." (Sahife : 84).

Mehmet Sait paşa, kudretli bir yazardı. Gazete makaleleri, hatıraları, araştırmaları değerli niteliktedir.

Eseri : "Gazeteci lisanı".

MEHMET SAİT (1848-1921). İstanbulda doğdu. Ahmet Kemal paşanın oğludur. Küçük yaşta Arapça ve Farsça öğrendi. Babasının Berlin elçisi olması üzerine onunla beraber Almanyaya gitti.

Orada Almanca ve Fransızça da öğrendi. Memlekete dönünce **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesinde çalışmaya başladı. Bundan sonra, **"Hakayik-ul Vakayi"**, **"Vakit"** ve **"Tarik"** gazetelerinde baş yazarlık yaptı. **"Şark"** adında bir gazete çıkardı. 1875 Yılında Matbuat Müdürü oldu. Yine gazetelere çeşitli konularda yazılar yazdı. Politik yazıları kadar edebiyat ve fikir yazıları da kuvvetli ve değerli olan Mehmet Sait, atak bir mizaca sahipti. Bir çok kıymetli eserleri vardır.

MİLLİYET GAZETESİ : 1949 Yılında İstanbulda günlük mustakil siyasî gazete olarak Ali Naci Karacan tarafından kuruldu. Baş yazarlığını A. N. Karacan, yazı işleri müdürlüğünü Faruk Demirtaş yapıyordu. Yazı kadrosunda, İsmail Hami Danışman, Tarık Buğra, Orhan Özkırım, Bedirhan Çınar, Ümid Deniz, bulunmakta idi. Daha sonra Peyami Safa, Refi Cevad Ulunay, Çetin Altan yazı kadrosuna katıldılar. Yazı işleri müdürlüğüne de bir müddet sonra Abdi İpekçi geldi.

"Milliyet" gazetesi, Atatürk ilkelerine bağlı, demokrasiyi ve millî birlik idealini savunan tarafsız bir gazete olarak yayın yapmaktadır.

MURAT, Mehmet (1853-1914). Tiflis'te doğdu. Yüksek öğretimini Rusya'da yaptı. İstanbula geldi. Mülkiye mektebinde tarih öğretmenliği yaptı. **"Mizan"** gazetesini çıkardı. Osmanlı imperatorluğundaki bütün aksaklıkların, devlet işlerinin bozukluğundan ileri geldiğini, 1876 Kanun-u Esasi muhteviyatından daha geniş olarak meşrutiyet idaresinin kurulmasını yazdı. Bunun üzerine gazete, 44. sayısında kapatıldı. Murat bey de önce Mısır'a kaçtı. **"Mizan"**ı Kahire'de çıkardı. Oradan Paris'e geçti. Budefa **"Mizan"**ı Pariste yayınladı. Avrupadaki "Jön Türk"ler, gazetenin etrafında toplandılar. 1908 İnkılâbından sonra Murat bey, İstanbula geldi. **"Mizan"** gazetesini yeniden çıkarmaya başladı. Gazetede İttihadçılar aleyhine yazdığı yazılarda, meşrutiyet inkılâbının tam olmadığını ileri sürdü. 31 Mart vakasından sonra "Mizan" kapatıldı. Kendisi de Teflis'e sürüldü. Sonraları tekrar İstanbula döndü. Anadolu hisarına çekilerek tarih üzerine eserler yazdı.

MUSTAFA REFİK (1842-1865). Türkiyede gazeteciliğin kurulmasına ve gelişmesine hizmet etmiş değerli yazarlarımızdan bi-

ridir. Gazeteciliği bir meslek olarak seçti ve geçimini bu yoldan temin etti. O hayatını gazeteciliğe bağlayan ilk çileli yazardır. **"Tercüman-ı Ahval"** gazetesinde Şinasi ile beraber çalışıyordu. Devrinin aydın ve uyanık düşünceli gençlerindendi. Namık Kemal'in hürriyet fikirlerini ilk benimseyen, onun ışığında aydınlanan Mustafa Refik, Fikir hürriyetini ilk defa savunan ve bu düşüncenin öncülüğünü yapanların ilki idi. Gazetecilikte basın, yayın ve fikir hürriyeti anlayışı onunla başladı ve devam etti. **"Tercümanı Ahval"**da çalışırken, bir yandan da **"Mir'at"** adındaki ilk resimli mecmuayı çıkardı. Burada yazdığı yazılar, devrinin çok üstünde bir seviyede idi. Mutaassıp, dindar ve muahafazâk bir toplumda sırtını doğu'ya çevirerek, batı kültürünün memlekette yerleşmesine çalıştı. Batı'nın büyük düşünce adamlarının kitaplarından çeviriler yaptı. Montesquieu'nun "De L'Esprit des Lois" adındaki eserinin bir kısmını "Mir'at" mecmuasında yayınladı. Bir ara, **"Mir'at"** ile **"Mecmua-i Fünûn"** arasında açılan bir tartışma, okurlar arasında büyük bir ilgi gördü. Bu tartışmadan ötürü, "Mecmua-i Fünûn"a bir tarziye vermek zorunda bıraktırılan Mustafa Refik, bunu bir haysiyet meselesi yaptı; haklı olduğu bir dâvâda özür dilemeği lüzumsuz buldu ve özür"ü "Mir'at"ta yayınlamadı. Ve mecmuayı kapatmayı daha faydalı buldu. Bir takım küçüklüklere düşmeyecek kadar karakter sahibi olan Mustafa Refik, bütün gücünü tekrar "Tercüman-ı Ahval"e verdi.

Bir müddet sonra Şinasi, Agâh efendi ile bir anlaşmazlıktan ötürü gazeteden ayrılınca, "Tercüman-ı Ahval"in bütün yazı işleri sorumluluğu Mustafa Refik'in üzerine kaldı. Ve gazeteyi Hasan Suphi ile beraber çıkarmaya başladılar. Agâh efendi, "Tercüman-ı Ahval"in sadece sahibi durumunda idi. Devlet memuriyetindeki işleri, yazı yazmasına, gazete ile meşgul olmasına engel oluyordu. Namık Kemal de gazeteye ara sıra yazı yardımı yapıyordu.

"Tercüman-ı Ahval"in 1862, 1863 ve 1865 yıllarındaki sayılarında çıkmış olan baş yazılar, tamamen Mustafa Refik'e aittir. Hürriyet düşünceleriyle dopdolu olan Mustafa Refik, aynı zamanda "Yeni Osmanlılar Cemiyeti"nin de ilk kurucuları arasında idi.

Henüz 23 yaşında iken koleradan öldü.

MUHBİR GAZETESİ : 1 Ocak 1867 tarihinde, Diyarbakırlı Filip Şahinoğlu tarafından çıkarıldı. Gazetenin yayın işlerini Ali Suavi idare ediyordu. Gazete, 32×23 boyunda dört sayfa olarak haftada üç defa yayın yapıyordu. Bazen de ardı ardına çıktığı günler de oluyordu.

"Muhbir" gazetesinin ilk sayısında Ali Suavi, her insanın saadet'i aradığını, medeniyetin bunu temine çalıştığını, insanın çalışma ile bir çok ihtiyaçları temin ettiğini, insan medeniyette ilerledikçe ihtiyaçlarının da çoğaldığını, gazetenin bu ihtiyaçlardan biri olduğunu, Muhbir'in de memlekete faydalı olmak için çıktığını yazıyordu; bu arada, bilgi ve kültürün kaynağı ilk okullar olduğuna göre, bu okullarda gazete okutulmasına önem verilmesi gerektiğini tavsiye ediyordu.

Gazetede, "Hülâsa-i Politika" başlığı altında yabancı memleketlere ait başlıca politika meselelerine temas ediliyor, başka bir sütunda da Alfabe sırasiyle bazı politik terimlerin açıklamaları yapılıyordu. Bunlar arasında, Ahali, Aristokrasi, Ahlâk, Beyanname, İhtilâl, İstiklâl, İştirak, Usul-ü muvazene-i politika, İçtimaî devlet, İktisat, İlân-ı harp, Adliyede adalet, terimleri göze çarpıyordu.

"Muhbir"in 3. sayısında, Homiros'dan başlıyarak büyük adamların hayatlarından bahsediliyor; batıda Homiros, doğuda İbni Sina gibi büyük adamların şimdi neden yetişmediği meselesi inceleniyor ve bunun sebeplerinin Medrese öğretimindeki gerilikte olduğu ileri sürülüyordu.

Gazete, Türkiyedeki iç meseleler hakkında halkı aydınlatıyordu. Bunların başlıcaları, Türkiyedeki azınlıklar lehine islâhat yapmak için yabancı devletlerin Babıâli'yi zorlamaları, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kurulmasına dair haber, memlekette bir Millet Meclisi toplanması hakkındaki tartışmalar, Girit Hıristiyanları tarafından ağır tecavüzlere uğrayan Müslümanlara para yardımı yapılması, Belgrat kalesinin Sırplara verilmesi meseleleri ile halka aydınlatıcı bilgi ve haberler veriliyordu.

"Muhbir" gazetesi vasıtasiyle Girit Müslümanlarına yardım için toplanan parayı gazetenin sahibi Filip Şahinoğlu, Girit'e giderek dağıttı. Ve paranın dağıtılış şeklini bir röportaj halinde yayınladı.

31. Sayıda, Belgrat kalesinin Sırplara teslim edilmesi münasebetiyle Ali Suavi, bu kalenin vaktiyle Türkler tarafından ne büyük fedakârlıklarla ele geçirildiğini uzun bir yazı ile anlatmakta ve kaleyi Sırplara kolayca teslim eden Babıâli'nin bu hareketini beğenmediğini yazmaktadır.

"Muhbir" gazetesinin 10 Mart 1867 tarihli 32. sayısında Ziya bey (paşa), memlekette bir Millet Meclisi açılması için yapılan teşebbüslere temasla şunları yazdı : "Vakıa, bir devletin otuz-

maktansa bir kaç yüz kişiden mürekkep ve azası her sınıf topkırk milyon halkının hayatı ve ölümü üç dört kimsenin elinde olluluğun ileri gelenlerinden kurulmuş bir heyetin elinde olması daha öncelikle akla uygundur. Zira, üç dört kişinin garaz içinde kötü idareleri ve bundan memlekete ve millete türlü zararlar isabet etmesi tabiî bir emir olmasına karşılık, bir kaç yüz kişinin ise hataya düşmeyeceği meydandadır." yazının altında : "Arkası sonra" denilmektedir. Fakat, hükûmet, yazının arkasının çıkmasına izin vermedi. "Muhbir" gazetesi, bir ay müddetle kapatıldı. Ali Suavi de Kastamoni'ye sürgün olarak gönderildi.

Gazete, 25 Nisan 1867 de tekrar çıkmaya başladı.

"Muhbir" gazetesinde hükûmete muhalefet eden yazılarından ötürü Ziya bey (paşa), Kıbrıs Mutasarrıflığı ile İstanbuldan uzaklaştırılmak istendi.

"Yeni Osmanlılar Cemiyeti"ni Avrupada faaliyete geçirmek için Ziya bey ile Namık Kemal, 17 Mayıs 1867 de gizlice İstanbuldan kaçtılar. Diğer taraftan Ali Suavi de Kastamoni'deki sürgün hayatına son vererek o da 22 Mayıs 1867 de Avrupaya kaçtı.

"Muhbir" gazetesi, 27 Mayıs 1867 tarihli 55. sayısından itibaren "Karaname-i Âli"nin hükmüne göre, bir daha çıkmamak üzere hükûmet tarafından kapatıldı.

Ali Suavi, 31 Ağustos 1867 de Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına Londrada "Muhbir" gazetesini çıkarmaya başladı. İlk sayısının başına : "Muhbir, doğru söylemek için ve yasak olmayan bir memleket bulur, yine çıkar." sözünü yazdı. "Muhbir" gazetesi, Londra'da bir kaç sayı çıktıktan sonra kapandı. Gazetenin kapanmasının sebebi olarak, matbaada çalışan Rum mürettibin harfleri ve âletleri alıp gitmiş olduğu ileri sürülmektedir. Ali Suavi'nin Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyeleri ile arası açılmıştı. Onlarla düşünce bakımından anlaşamıyordu.

N

NAMIK KEMAL (1840-1888). Tekirdağ'da doğdu. Babası Müneccim başı Asım'dır. İlk öğrenimine İstanbulda başladı. Daha sonra özel ders aldı. Vali olan dedesi ile Kars'a ve Sofya'ya gitti. Dönüşünde Babıâli Tercüme odasına memur oldu.

1862 Yılında Şinasi ile tanıştı. Şinasi, ona yep yeni bir ufuk açtı. İlk edebiyat kültürü ile doğu'ya bağlı olan Namık Kemal, batı'ya yöneldi. Bu kültür değişmesiyle sosyal olayları yakından işlemeye başladı. Ve sosyal meselelerde bir dâvâ adamı oldu, belli bir sosyal açıdan hayata ve topluma bakar oldu.

"Tasvir-i Efkâr"da yazmaya başlayınca, şiir'i bir tarafa bıraktı. Kendini yazı hayatına verdi. Edebiyattan politikaya kadar çeşitli konulardaki atak yazıları ile kısa bir zamanda büyük bir ün kazandı.

Şinasi, 1864 de Paris'e giderken gazeteyi Namık Kemal'e bıraktı. "Şark meselesin dair bir lâyihadır" başlığı altındaki yazısında, Giritte çıkan ihtilâl dolayısiyle şark meselesinin yeniden alevlendiğini, devletler hukukuna göre müstakil devletlerin iç işlerine müdahale edilemiyeceğini, Avrupa devletlerinin güttüğü politikanın Osmanlı devletinin iç işlerine karışmaya kadar gittiğini ve devletin buna karşılık kayıtsız kaldığını, Girit isyanını donanmanın bastırmaya muvaffak olamadığını, bunun bütün zararlarının padişaha ait olduğunu, Girit'e Hıristiyan bir valinin devlet tarafından tayininin doğru olmadığını yazmasından ötürü hükûmet tarafından, yazı yazması yasak edildi.

Namık Kemal, 1865 yılında İstanbulda kurulmuş olan "Yeni Osmanlılar Cemiyeti"ne girdi. Cemiyetin faaliyetinden haberdar olan hükûmet, mensupları olduğu cemiyet üyelerinin bir kısmını İstanbuldan uzaklaştırmaya karar verdi. Namık Kemal'de Ziya bey ile birlikte Paris'e kaçtı. Hükûmet ile arası açılan Mustafa Fazıl paşa, onlara para yardımı yaptı. Padişah Abdülaziz'in Paris sergisini görmeye gitmesi üzerine, Namık Kemal ve arkadaşları, Fransız hükûmeti tarafından Paris'i terk etmeye dâvet edildiler. Ve Londra'ya gittiler. Orada Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına 22 Haziran 1868 tarihinde "Hürriyet" gazetesini çıkarmaya başladı-

lar. Namık Kemal, hükûmet aleyhine "Hürriyet" gazetesinde çok sert yazılar yayınladı. Cemiyet üyeleri arasında çıkan bir anlaşmazlık üzerine Namık Kemal, 1870 tarihinde İstanbula döndü. Ve 1872 de **"İbret"** gazetesinde çalışmaya başladı. Onun en geniş bir şekilde faaliyet gösterdiği "İbret" gazetesidir Gazeteye istikamet veren, hareketlendiren ve canlandıran Namık Kemal olmuştur. Yazdığı baş yazılarda, Sadarette bulunan Mahmut Nedim paşa aleyhinde sistemli ve süreli olarak yayın yaptı. Devrinin yolsuzluklarından hiç birini affetmeyen ve aynı zamanda düşünceleri aydınlatmak ve uyandırmakta devam eden bir mücadeleye girdi. Fakat, hükûmet tarafından Gelibolu Mutasarrıflığı ile İstanbuldan uzaklaştırıldı. Ama, oradan da "İbret"e, Ebüzziye Tevfik'in çıkardığı **"Hadika"** gazetesine yazmakta devam etti. Bu iki gazetede yazdığı yazılarda Namık Kemal, yaşadığı toplumu değiştirmek, her an çökme tehlikesi içinde bulunan, politik birliği, ekonomik düzeni bozulmuş imperatorluğun kurtarılması için sosyal görüş açısından bu çöküşü durdurmak çarelerini araştırıyordu.

Namık Kemal, bir müddet sonra İstanbula döndü ve yeniden "İbret" gazetesinde çalışmaya başladı. O, bir **umumî efkâr** adamı olarak okurlarının karşısına çıkmaktadır. Gazeteci faaliyet ve etkisi, sadece meşrutiyete ve devlet idaresinde bir değişme düşüncesi etrafında kalmaz; o, bu ana düşüncenin yanı başında toplumun yapısı ile de meşgul oldu. Topluma yeni bir yaşama düzeninin kapılarını açtı ve gösterdi. Türk insanını batılı hayata çağırdı.

1873 Yılında "Vatan-yahut-Silistre" piyesinin Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosunda oynanması üzerine vatan duygularını tahrik edici mahiyette görülmesi üzerine Namık Kemal, Kıbrıs'ta Magosa'ya sürgün olarak gönderildi. Bu sürgün ile onun hayatında gazetecilik devri kapanmış oldu. Ve artık düşüncelerini serbes olarak yazmak fırsat ve imkânını bulamadı. Abdülaziz'in taht'dan indirilmesi üzerine 1876 da İstanbula döndü. Abdülhamid, kendisini Ziya paşa ile birlikte "Kanun-u Esasi" üzerinde çalışmaları için görevlendirdi. Aynı zamanda Şûra-i Devlet'e de üye seçildi. Mebusan Meclisi Abdülhamid tarafından kapatılınca hürriyet ve meşrutiyet düşünceleriyle memleketin huzurunu bozanlar başta Midhat paşa olmak üzere sürgüne gönderildi. Namık Kemal de Midilli'de ikamete memur edildi. Memuriyeti Rodos'a oradan Sakız adasına nakledildi. Ve 2 aralık 1888 de burada vefat etti. Ve cesedi Bolayır'a nakledildi.

Namık Kemal, şiir, edebiyat, tenkit, politika, roman, tiyatro gibi çeşitli yazı alanlarındaki bilgili çalışmalariyle kültür ha-

yatımızda büyük bir etki yaptı. Büyük bir mücadele adamı, idealist ve medenî cesaret sahibi olan Namık Kemal ile memleketimize fazilet ve düşünce yiğitliğinin "Humanist" anlayışı girdi.

Eserleri : -Tiyatroları- "Vatan yahut Silistre", "Zavallı çocuk", "Akif bey", "Gülnihat", "Celâleddin Hârzemşah", "Karabelâ". Romanları - "İntibah", "Cezmi".

Tarih ve biografi - "Evrak-ı Perişan", "Kanije muhasarası", "Emîr Nevruz", "Osmanlı tarihi", "Me prizon muahazenamesi", "Renan müdafaası", "Makalâtı siyasiye ve içtimaîye".

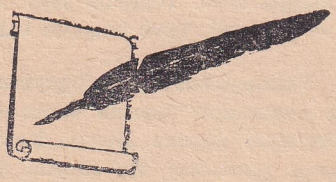

ORHON, Orhan Seyfi (Doğumu : 1890). İstanbulda doğdu. Albay Emin'in oğludur. Eğitimini Beylerbeyi Rüştiyesinde, Mercan İdadisinde ve Hukuk Fakültesinde yaptı. Bir müddet çeşitli okullarda edebiyat öğretmenliğinde bulundu. Onbeş günde bir çıkan **"Hiyabân"** mecmuasını çıkardı. Yusuf Ziya Ortaç ile beraber 1923 yılında İstnbulda haftalık **"Akbaba"** adındaki mizah mecmuasını kurdular. Bundan sonra, kendi başına **"Papağan"** mizah gazetesini, aylık **"Güneş"** mecmuasını, haftalık **"Edebiyat"** gazetesini çıkardı. 1935 Yılında aylık **"Aydabir"** ve 1941 de haftalık **"Çınaraltı"** mecmualarını yayınladı.

Orhan Seyfi, edebiyat, mizah ve hiciv yazılariyle sevildi ve ün aldı. Çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı. Şimdi de **"Son Havadis"** gazetesine her gün fıkralar yazmaktadır.

Eserleri : "Gönülden sesler" (Şiirler), "Fırtına ve kar", "Fiskeler" (Mizah yazıları), "Asrî Kerem" (Mizahî destan), "Çocuk adam" (Roman).

ORTAÇ, Yusuf Ziya (Doğumu : 1896). İstanbulda doğdu. Mühendis Süleyman Sami'nin oğludur. Eğitimini Alyans İzrailit ve Vefa İdadisinde yaptı. Galatasaray lisesinde bir müddet edebiyat öğretmenliğinde bulundu. Çeşitli gazete ve dergilere yazılar yazdı. 1923 yılında Orhan Seyfi ile beraber **"Akbaba"** mecmuasını çıkardılar. O günden bugüne **"Akbaba"**da yazmaktadır. Şairlikten sonra mizah edebiyatı üzerinde değerli örnekler vermektedir.

Eserleri : "Akından akına" (Şiirler), "Cenk ufukları" (Şiirler), "Şairin duası" (Şiirler), "Âşıklar yolu" (Şiirler), "Yanardağ" (Şiirler), "Bir selvi gölgesi" (Şiirler), "Nikâhta keramet" (Munzam hikâyeler), "Binnaz" (Manzum trajedi), "Eski mektup" (Manzum komedi), "Kördüğüm" (Piyes), "Kuş cıvıltıları" (Çocuk şiirleri), "Kürkçü dükkânı" (Büyük hikâye), "Şeker Osman" (Büyük hikâye), "Beşik" (Fıkralar), "Göç" (Roman), "Halk edebiyatı antolojisi", "Nedim divanı antolojisi", "Mezad" (Piyes), "Bir rüzgâr esti" (Şiirler).

OSMANLI GAZETESİ : 1877 yılında İstanbulda yayınlandı. **"Vakit"** matbaasında basılan gazete, salı ve cumartesi günleri çıkıyordu. Sahibi Tevfik, yazarı da Ahmet Midhat'dı. Gazete, ertesi yıl şeklini değiştirdi. Havadislerden başka çeşitli bilgiler de vermeye başladı. Fakat bir müddet sonra yayınını tatil etti.

Abdülhamid'in ilk defa açtığı Mebusan Meclisi'ni sonradan kapatması ve istibdadını arttırması üzerine bir kısım aydınlar Avrupaya kaçtılar ve istibdat idaresi aleyhinde yayın yapmaya başladılar. "Jön-Türk"lerin kurduğu "İttihad ve Terakki", "Osmanlı İttihad ve İnkılâp" cemiyetlerinin organı olarak Abdullah Cevdet, İshak Sükûti ve Ahmet Nuri Cenevre'de 1897 yılında **"Osmanlı"** gazetesini kurdular. Bir müddet sonra İstanbula döndüler ve 1904 yılında "Osmanlı" gazetesini İstanbulda çıkardılar. 136. sayıdan sonra gazeteyi tekrar Cenevre'ye naklettiler. Bu defa gazeteyi Edhem Ruhi idare etti. Bir müddet sonra memlekete dönünce de yayınını tatil etti.

1908 Yılında **"Osmanlı"** gazetesini Süleyman Nazif çıkarmaya başladı. Bu defa gazete, prens Sabahaddin'in kurmuş olduğu "Ahrar Fırkası"nın düşüncelerini savundu. Sabahaddin de "Osmanlı" gazetesinde yazıları ile Ademi Merkeziyet düşüncesinin Türkiyeye yerleşmesi gerektiğini ileri sürdü.

Ö

ÖĞÜT GAZETESİ : 1919 Yılında Konya'da günlük olarak çıktı. Sahibi, Selânikli Abdülgani efendi idi. Gazete, Yunanlıların Anadoluya ayak basması üzerine İngiltere aleyhinde yayın yapıyordu. Millî Mücadeleyi de bütün gücü ile destekliyordu. **"Öğüt"** gazetesi, memleketin her tarafına dağılıyor, İstanbula kadar ulaşıyordu. İşgal kuvvetleri gazeteyi okudukça telâşa kapılıyorlar ve Konyada bulunan İtalyan işgal kuvveti kumandanına gazeteyi kapatması için telgrafla emirler veriliyordu. "Öğüt" matbaası, İtalyan askerleri tarafından basıldı. Fakat, önceden alınan haber üzerine matbaa, şehir dışına kaçırıldı. O gün Konyada yapılan bir miting'de aydın ve ileri düşünceli bir Müderris olan ve "Öğüt" gazetesi yazarlarından Sivaslı Ali Kemalî, şunları söyledi : "Gazete demek, bir milletin dil'i demektir. General Milen, dilimizi kesti. Bizi susturamazlar; dönersek kahpeyiz millet yolunda bir azimetten. Bugün "Öğüt"ü kapamışlarsa, yarın başka "Öğüt" çıkacaktır."

Gerçekten de "Öğüt" gazetesi, ertesi gün Konya halkının elinde idi. Yine gizli ellerle İstanbula kadar götürüldü.

Anadolu'da bir isyan hareketi başlamıştı. Padişahın, Mustafa Kemal aleyhine kışkırttığı bir takım kimseler Delibaş adında birinin etrafına toplanmışlar, hilâfet namına Mustafa Kemal'e yardım edenleri asıp kesiyorlardı. Bu arada, "Öğüt" gazetesi de, Mustafa Kemal'e karşı isyan edenleri suçlandırmaktan geri kalmıyordu. Konya içine giren Delibaş ve adamları, ilk olarak "Öğüt" matbaasını bastılar. Müderris ve yazar Ali Kemalî'yi yakalayıp: "Kuvvayi Milliyeci hoca seni ha..." diyerek vücudünü parça parça ettiler. Abdülgani efendiyi de bayıltıncaya kadar dövdüler. Matbaayı tahrip ettiler.

Hilâfetçi Delibaş isyanı bastırıldıktan sonra "Öğüt" gazetesi, Kuvvayi Milliye'nin zaferini haykırmaya başladı.

Ankarada matbaa sıkıntısı çeken B.M.M. hükûmeti, "Öğüt" matbaasının bir kısım harf ve makinelerini satın aldı. Ve "Öğüt" gazetesi, 1921 yılından itibaren hem Ankarada ve hem de Konya-

da yayınına devam etti. Böylece memleketimizde iki şehirde birden aynı zamanda çıkan ilk gazete oldu.

ÖRİK, Nahid Sırrı (1895-1960). İstanbulda doğdu. Hasan Sırrı'nın oğludur. Eğitimini Paris'te ve çeşitli Avrupa şehirlerinde yaptı. Millî Eğitim Bakanlığında çalıştı. Yıllar boyunca çeşitli gazete ve dergilerde hikâye, fıkra, hatıralar, tarih tetkikleri, roman, tiyatro, çeviriler yayınladı. Çok çalışan, değerli bir yazardı.

Eserleri : "Colére de Sultan" (Fransızça büyük hikâye), "Kırmızı ve Siyah" (büyük hikâye), "Edebiyat ve Sanat bahisleri" (inceleme), "Sanatkârlar" (hikâyeler), "Eski resimler" (hikâyeler), "Roman ve hikâye hakkında bir kalem denemesi", "Sönmeyen ateş" (piyes), "Tarihî çehreler etrafında", "Eve düşen yıldırım" (roman), "Muharrir" (piyes), "Anadoluda" (yol notları), "Bir Edirne seyyahatnamesi" (gezi notları), "Hayat ile Kitaplar" (tetkik), "Kıskanmak" (roman), '150 Yılın Türk meşhurları ansiklopedisi", "Kayseri, Kırşehir, Kastamoni" (gezi notları), "Sultan Hâmid düşerken" (roman), "Eski zaman kadınları arasında" (hatıralar), "Oyuncular" (piyes). Çeşitli gazetelerde yayınlanmış fakat kitap halinde çıkmamış eserleri de vardır. Fransızçadan da bir çok eserleri dilimize çevirmiştir.

ÖZDEMİR, Mesut (1932-1961). Bitlis'te doğdu. Eğitimini Gaziantep lisesi ve İstanbul Hukuk fakâltesinde yaptı. 1952 Yılında **"Son Posta"** gazetesine girdi. Daha sonra **"Vatan"** gazetesinde istihbarat şefliği ve yazı işleri müdürlüğü görevlerinde bulundu. Halil Lütfi'nin çıkardığı **"Yeni Gazete"**de çalıştı. Ölümünden önce **"Şehir"** gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapmaktaydı.

Mesut Özdemir, iyi bir gazeteci idi; röportajları ve başarılı çalışmalariyle az zamanda kendisini tanıttı. Bilhassa Fikir İşçileri konusunda mesleğine karşı çok yararlı hizmetlerde bulundu. Sendika idare heyetlerinde çeşitli görevler aldı. Gazetecilik mesleğine sağlanan sosyal hakların temini konusunda unutulmaz hizmetler etti. Fikir işçileri kanununun çıkışındaki büyük rolü meslekdaşlarının unutamıyacakları en büyük hizmetlerinden biridir.

P

PEYÂM-I SABAH GAZETESİ : 1914 Yılında İstanbulda yayınlandı. Gazetenin başında Ali Kemal bulunuyordu. **"Peyam-ı Sabah"** gazetesi Mütareke yıllarında Anadolu'da girişilen Millî Kurtuluş Hareketini bir ayaklanma olarak gösterdi. Millî Mücadeleyi desdekleyen gazeteler ile arasında sert çatışmalar oldu. Bu gazete, umud kırıcı yayını ile halkı şüphe ve tereddüde düşürdü. Süreli olarak Ankara hükûmetine çattı. Ali Kemal, gazetede şöyle yazıyordu : "Bu milletin saf uzuvları, padişahımızın ve hükûmetimizin etrafında toplanmaya ezelden müheyyadırlar.", "Teşkilât-ı milliye sergerdeleri", "zorbalar", "riyâ ve nifak kisvesiyle hareket eden bu gibilerin başları yılan başı gibi ezilsin, ocakları söndürülsün", "Vicdan ve iz'an düşkünleri"nin bu hareketleri "bir cinnet"tir.

Ali Kemal'in "sergerdelerin başı", "zorba" dediği, Millî Mücadeleyi yapanlar ve Mustafa Kemal'di.

Bu, umumî efkârı bozucu yayın üzerine B.M.M. hükûmeti İstanbula bir İstiklâl mahkemesi göndermek zorunda kaldı. Ali Kemal de yargılanmak üzere Ankaraya götürülürken İzmitte halk tarafından linç edildi.

PEYAMİ SAFA (1899-1961). İstanbulda doğdu. Şair İsmail Safa'nın oğludur. Eğitim ve öğretimini kend ikendine yaptı ve kendini yetiştirdi. Batılıların "Otodidakt" dedikleri çeşitten bir aydın kişi idi. Bir müdet öğremenlik yaptı. Ağabeyi İlhami Safa ile beraber **"Yirminci Asır"** adında bir akşam gazetesi çıkardı. Böylece basın hayatına girdi. 1921 de **"Son Telgraf"** gazetesinde, daha sonra **"Tercüman-ı Hakikat"** gazetesinde yazar, mütercim, yazı işleri müdürü olarak çalıştı. 1927 de **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesine girdi. Buradan **"Cumhuriyet"** gazetesine geçerek yıllarca bu gazetede yazdı. Bir müddet de **"Tan"** gazetesinde bulundu. 1934 yılında **"Hafta"** mecmuasını, 1936 da Ağabeyi İlhami Safa ile beraber **"Kültür Haftası"** mecmuasını çıkardı. Çeşitli gazete ve dergilerde makale, fıkra, çeviri, hikâye ve romanlar yazdı. Son yıllarında **"Milliyet"** gazetesinde çalıştı; oradan, Kasım Gülek'in çı-

kardığı **"Tanin"** 'gazetesine geçti. "Türk Düşüncesi" adında aylık bir dergi yayınladı.

Peyami Safa,, velût bir yazardı. Türk basınında onun kadar çok yazı yazmış insan pek azdır. Gazete yazıları, hikâyeleri, romanları ile edebiyat ve düşünce hayatımıza değer katmış, bilgisi, geniş kültürü sayesinde Türk basınında bir kıymet olarak yer almıştır.

Eserleri : "Sözde kızlar" (roman), "Mahşer" (roman), "Cânan" (roman), "Şimşek" (roman), "Bir akşamdı" (roman), "Attila" (roman), "Dokuzuncu hariciye koğuşu" (roman), "Fatih-Harbiye" (roman), "Bir tereddüdün romanı" (roman), "Cumbadan Rumbaya" (roman), "Sinema delisi kız" (roman), "Sabahsız geceler" (roman), "Biz insanlar" (roman), "Noralyanın koltuğu" (roman). "Ateş böcekleri" (hikâyeler), "Siyah-Beyaz" (hikâyeler), "Gençliğimiz" (hikâyeler), "Aşk oyunları" (hikâyeler), "Süngülerin gölgesinde" (hikâyeler). "Gün doğuyor" (piyes), "Türk İnkılâbına Bakışlar" (deneme), "Millet ve insan" (denemeler), "Büyük Avrupa anketi" (deneme), "Felsefî buhran" (deneme).

Ayrıca Fransızçadan yaptığı bir çok çevirileri ile "Server Bedii" imzası altında yine bir çok polis romanları vardır.

R

RADO, Şevket (Doğumu : 1913). Üsküb'ün Radovişte ilçesinde doğdu. Üsküb'ün ileri gelenlerinden B. Hıfzı'nın oğludur. Selânik'te **"Zaman"**, **"Rumeli"** ve **"Âyine"** gazetelerini çıkarmış olan ve Birinci Meclis-i Mebusan'da Selânik mebusu Radovişteli B. Mustafa'nın da torunudur. Balkan harbinde bütün aile anavatana göç ettiler. Şevket Rado, eğitim ve öğrenimini İstanbulda Pertevniyal lisesinde ve Ankara Hukuk fakâltesinde yaptı. Gazeteciliğe daha lise öğrencisi iken başladı. **"Akşam"** gazetesine girdi; rahmetli Necmeddin Sadak'ın öğretmenliği altında yetişti. 20 Yıl gazetede fıkra yazdı, röportajlar yaptı. Bir aralık, gazetenin Ankara muhabirliğinde bulundu. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nün ilk öğretmenlerindendir. 1945 Yılında "Doğan Kardeş" matbaasının kuruluşu ile matbaacılığa, 1947 yılında da **"Aile"** mecmuası ile mecmuacılığa başladı. 1953 yılında Türkiyede ilk defa Tifdruk matbaasının kuruluşunu gerçekleştirdi. 1956 yılında **"Hayat"** mecmuasını çıkardı. Hâlen, **"Hayat"** ve **"Ses"** mecmualariyle **"Hayat Ansiklopedisi"**nin başında bulunmaktadır. Matbaacılık ve gazetecilik üzerine araştırmalar yapmak için Avrupa memleketlerine ve Amerikaya seyyahatler yaptı. "İnternational Pres İnstitu" de ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nde üyedir. Basın hayatına güzel ve olgun şiirleriyle başlayan Rado, bugün değerli fıkra yazarlarımız arasındadır. Bilhassa radyo sohbetleri büyük bir ilgi görmektedir.

Eserleri : "Eşref saat", "Hayat böyledir".

RESMÎ GAZETE : 11/12/1831 Tarihinde yayınlanan **"Takvim-i Vakayi"**, devletin resmî gazetesi idi. Devlete ait tebliğlerin, kanunların, kararların yayınından başka, havadis ve resmî olmayan yazılara ait konular da gazetede yer alıyordu. Gazete, 1877 yılında kapandı, 1889 yılında tekrar çıktı. 1890 yılında gene kapandı, 1908 de yine çıktı. Bu yayın, İstanbul hükûmetinin dağılmasına kadar sürdü. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, gazeteyi **"Resmî Ceride"** adı altında yayınlamaya başladı. Bir müddet sonra Hakkı Tarık Us'un teklifi ile gazetenin adı değiştirildi ve

"Resmî Gazete" oldu. "Resmî Gazete", süreli olarak yayınına devam etmektedir. Gazetede sadece kanunlar, tebliğler, kararlar, tâyinler ve ilânlar yayınlanmaktadır.

RUZNAME-İ CERİDE-İ HAVADİS GAZETESİ : 1864 Yılında **"Tercüman-ı Ahval"** gazetesine rekabet ve onun satışına engel olmak üzere William Churchil ve oğlu tarafından yayınlandı. Bu durum, gazetecilik tarihimizde ilk rekabet olayıdır. Ve iki gazete arasında çatışmalar hiç eksik olmadı.

Gazetede, Münif paşa tarafından yazılan bir yazı, iki gazete arasında sürüp giden anlaşmazlığın başlangıcı oldu. Bu yazıda, Şinasi'nin "Tercüman-ı Ahval"de yayınlanan "Şair evlenmesi" komedisi için küçük düşürücü bir şekilde alay ediliyordu. "Tercüman-ı Ahval"de de buna karşılık bir cevap yayınlandı. Tartışmalar böylece sürüp gitti.

"Ruzname-i Ceride-i Havadis" gazetesinin yazı kadrosunda önemli olarak, İbrahim Hâlet, Hâmid Vehbi, Mehmet Sait, Münif efendi (paşa) çalışıyorlardı.

Gazetede havadis'den başka çeşitli konulara ait yazılar vardı. Bir müddet sonra "Ceride-i Havadis" ile birleşerek gündelik çıkmaya başladı.

S

SABAH GAZETESİ : 1875 Yılında yayınlandı. Baş yazarlığını Şemseddin Sami yapıyordu. Gazete, önceleri küçük, sonraları büyük boyda çıkmaya başladı.

"Sabah" gazetesi, 1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra, bağımsız görünmesine rağmen İttihad ve Terakki'ye karşı muhalefet yapmaya başladı. Ve devrin politik tartışmalarına katıldı. Zamanının önemli gazetelerinden biri haline geldi.

SADAK, Necmeddin (1890-1953). Isparta'da doğdu. Savcı Şahabeddin Sadık'ın oğludur. Eğitimini, İzmir Rüştiyesinde, Galatasarayda ve Fransa'da Lyon Üniversitesinde yaptı. Gazeteciliğe Lyon'da çıkmakta olan **"Progrés"** gazetesinde Türkiye'ye ait yazılariyle başladı : 1914.

İstanbula döndükten sonra, Maarif Nezareti telif ve tercüme heyetinde çalıştı. Sonra, İstanbul Üniversitesinde Ziya Gökalp'in sosyoloji asistanı oldu. Gökalp, vefat edince, onun yerine sosyoloji profesörü olarak atandı. Bir yandan da **"Vakit"** gazetesine sosyoloji üzerine yazılar yazıyordu. 1918 yılında Kâzım Şinasi Dersan, Ali Naci Karacan ile ortak olarak **"Akşam"** gazetesini çıkardılar. Gazetenin baş yazılarını yazmaya başladı. Atatürk, Millî Mücadeleye giriştiği zaman kendisini basında ilk desdekleyen gazeteciler arasında idi. 1923 te Büyük Millet Meclisine Sivastan millet vekili seçildi. 1947 Yılında Dış İşleri bakanı oldu. Bu arada Milletler Cemiyeti daimî delegesi olarak görev aldı.

1950 Yılında C.H.P. seçimleri kaybettiği zaman tekrar gazetesinin başına geçti ve muhalefete başladı. Ama, bu muhalefet, yazılarında ve fıkralarındaki ağır başlılığı, samimiyetiyle demokrasi hayatımızda örnek teşkil edecek bir nitelikte idi.

Necmeddin Sadak, memleketimizin az yetiştirdiği değerlerden biri idi. Bilim, politika ve gazetecilik hayatında geniş ve ileri görüşleri, derin bilgisi ve tam anlamiyle "Üstad"lığı ile sevilmiş, okunmuştu.

Eserleri : "Sosyoloji", Carré ve Liquir'den çevirdiği "Çocuk terbiyesi ilmi".

SALÂHADDİN ENİS (1892-1942). Antalyada doğdu. Jandarma Albayı Ahmet Enis'in oğludur. Eğitimini Hukuk fakâltesinde yaptıktan sonra bir müddet memurluk yaptı. Çeşitli günlük gazetelerde çalıştı. En son **"Son Posta"** gazetesinde yazmaktaydı. Yazıları, hikâyeleri ve romanları çok realist idi.

Eserleri : "Neriman" (roman), "Zâniyeler" (roman), "Sara" (roman), "Cehennem yolcuları" (roman).

SARACOĞLU, Cemaleddin (Doğumu : 1893). İstanbulda doğdu. Rüsumat Vezne müdürü Ali Rıza'nın oğludur. Eğitimini Şems-ül mekâtip ve Moda Fransız lisesinde yaptı. Gazeteciliğe 1918 yılında **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesinde başladı. Bundan sonra, **"İkdam"**, **"Tercüman-ı Hakikat"** ve **"İleri"** gazetelerinde çalıştı. İzmir'de **"Anadolu"** gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. **"Resimli Yurd"** ve **"Resimli Cuma"** mecmualarını çıkardı. 1938 Yılında da **"Yeni Sabah"** gazetesini kurdu. Politika ve araştırma yazılariyle basınımızın değerli yazarlarından biridir.

SANSÜR : İktidarı elinde tutan hâkim kuvvet, insanlara hükmetmek, onları korkutarak inzibat altında tutmak ister. Vatandaşların kendileri gibi düşünmeleri gerektiğini ileri sürer. Korumakla zorunlu bildiği politik, sosyal ve ahlâk kaidelerini baltalayacağını vehmettiği basın, yayın, söz ve düşünceye karşı **"Sansür"** denilen baskı politikasını yöneltir. Bilhassa basılmış yazının çığ'ından korktukları içindir ki, "Sansür" tehdidiyle kalemleri ve düşünceleri ayarlamak isterler.

Voltaire : "Elimde bir hükümdar Âsâ'sı yoksa ne önemi var? ama, benim bir kalem'im vardır". demişti. Bir hükümdar âsü'sından daha yetkili ve etkili olan bu kalem'i, bir çok hükümdarlar kırmak istemişlerdir. Kalem ve yazılı kâğıt, devlet başında bulunanları daima korkutmuş, murakabeden kaçmak için onlara karşı daima şiddet göstermişlerdir. Bir tahakkümün, bir zulmün şekli ve cinsi ne olursa olsun, sebebi korkudur. Onun şiddeti, darağaçlarını diken veya insanların yakıldıkları yere taze odun kütükleri atanların, düşünen kafayı zindanlarda çürütenlerin hissettikleri korkunun derecesini gösterir.

Çinli filozof **Lin-Yu-Tang** der ki : "Ben sansürlerden ve düşüncelerimizi kontrol etmeğe çalışan hükûmetlerden nefret ederim. Böyle bir sansür, bu çeşit bir hükümdar, insan zekâsını tahkir etmektedir. Bu dünya üzerinde düşünce hürriyetimizi çalan kimseden daha büyük bir hırsız tasavvur edemiyorum."

Birinci dünya savaşından sonra batı'da beliren sosyal, ekonomik ve politik buhranlar sonunda basın, yayın ve söz hürriyet işiddetli baskılara uğradı. Devlet otoritesi, basın yayın ve düşünce hürriyetini kaldırdı. Gazeteler, devletin kontrolü altına girdi. Basın, düşünen adam, devletin koyduğu ilkelere ve ölçülere göre yazacak, düşünecek ve kalıp şekiller içinde yayın yapacaktı. Devletin görüş ve anlayışından ayrı düşünenler, ayrı görüş ve anlayışta olanlar düşman addedildi. Bu yüzden bir çok insanlar, ya kamplarda çürüdüler veya yabancı memleketlere kaçmak zozunda kaldılar.

Basın'ı baskı altına almak, düşünceleri ayarlamak, disiplin altında tutmak isteyenler, daima kendi çöküşlerinin tohumunu ekmişlerdir.

"Sansür"ün tatbik alanı, çoğunluk, basılmış yazı, yani, gazeteler ve kitaplar'dı. Bilindiği gibi, gazete, diğer yazılı yayın, umumî efkârı hazırlar ve geliştirir. Bu, onun fonksiyonudur. Gazete, telkin araçlarının başında ekonomik, politik, sosyal hayatın içinde en faal görevi almıştır. Ve öyle çalışır. Bundan ötürü, **sansür'**ü tatbik edenler, etkili telkin aracı olan gazete üzerinde durmaktadırlar. Ve onunla savaşırlar. **Sansür'**ü bir tehdit politikası olarak kullanırlar. Sansür, iktidarda bulunan hâkim kuvvetin kendi anlayışına göre, suç bildiği fiilin vukuundan sonra failin cezalandırılması, suç materyelinin imhası şeklinde tatbik edilir. Diğeri de, önleyici sansür'dür; yayından önce basılı olan gazete veya kitap, kontrol edilir, doğru bulunmadığı taktirde yok edilir.

TÜRKİYE'DE SANSÜR : 1857 Yılında her çeşit basım'ı ele alan bir **"Matbualar nizamnamesi"**, 1864'de de bir **"Matbuat nizamnamesi"** yayınlandı. Basın, üç yıl bu nizamname ile sansür altında idare edildi. Türk basını'nın ilk sansür kurbanı **"Tercüman-ı Ahval"** gazetesi oldu. Bu gazetede yayınlanan ve hükûmetin Maarif politikasını tenkit eden sert bir yazı yüzünden keyfî bir hareketle gazete bir hafta müddetle kapatıldı. Bu durum, hükûmet arafından ilk gazete kapatma olayıdır.

Sadrıâzam Mahmut Nedim paşa, : "Milletin zaâfını millete söylemek bir vatanperverlik değildir." diyerek 11 Mayıs 1867 ta-

rihinde İstanbul ve Anadolu gazetelerinin basılmadan önce tetkiki için bir Vekiller Heyeti kararı aldı. Basın tarihimizin ilk sansür'ü budur.

İkinci Abdülhamid, Mebusan Meclisini kapattıktan sonra, basın'ı keyfine göre idare etmeye başladı. 1878 de bir **sansür heyeti** kurdu ve bunu Matbuat Müdürlüğüne bağladı. Türkçe olarak ve memlekette konuşulan azınlıkların dil'i ile yayınlanan yerli basın'ın sansür'ü de Dahiliye Nezaretine bağlı olan bu müdürlük tarafından yapılmaya başladı. Her gün Yıldız'dan verilen emri gazete sahipleri Matbuat Müdürlüğü eliyle alır, ona göre hareket ederlerdi. Bu dirketifler içinde yazılan yazı ve haberlerin basılmış sütunları Matbuat Müdürlüğüne gönderilir, sansür heyeti tetkik eder, çizer, çıkarır, değiştirir ve sonra imzalayarak gazete idarehanelerine gönderirdi.

Bazı kelimelerin kullanılmaması için ilgililere bir liste verilmişti. Bunlar arasında : grev ,suikast, ihtilâl, anarşi, sosyalizm, dinamit, infilâk, kargaşalık, taht'dan indirme, kıtal, kanun-u Esasi, hürriyet, vatan, müsavat, Bosna, Hersek, Mekadonya, Girit, Kıbrıs, burun, Yıldız kelimeleri katiyen kullanılmayacaktı.

"Mecmua-i Fünûn"da **Yıldız böceği** adındaki bir çeviri hikâyeden ötürü mecmua, sansür heyeti tarafından derhal kapatıldı.

Sansür, yıldan yıla şiddetini arttırdı. Devletin resmî gazetesi olan "Takvim-i Vakayi" bile iki defa kapatıldı.

Bu durum, 1908 Meşrutiyet ilânına kadar sürdü. 1909 da yeni bir "Matbuat kanunu" çıkarıldı. Bu devirde de sansür vardı. Böylece sansür , kondu kaldırıldı, kondu kaldırıldı. Nihayet 7 Ekim 1923 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti kararıyle tamamen kaldırıldı.

"Tek şef-tek parti" devrinde basın'a karşı sert tedbirler alındı. Devlet, bütün yayın vasıtalarına el koydu. Basın, memleketin sükûn ve rahatını bozmakla tehdit edildi. Gerçi, bir sansür heyeti yoktu ama, C.H.P., ve Matbuat Müdürlüğü basın üzerine yaptığı baskı ile sansür kadar rol oynuyordu. Bu devirde de bazı yazı konuları ve kelimelerin kullanılması yasak edildi.

Demokrasi devrinde basın'a karşı hükûmet tarafından sıkı baskı tedbirler ialındı. Basın kanununa yeni hükümler kondu. Polisler, gazetelerin matbaalarını basarak ertesi gün çıkacak olan gazetelerdeki haberleri sansür ettiler. Sansür edilen gazetelerin bazı sütunları bembeyaz çıktı. Türk basını'na sansür kondu.

7 Mart 1962 tarihinde Resmî gazete'de yayınlanan **Tedbirler Kanunu,** basın hürriyetini kısıtlayan maddeleri ihtiva ediyordu. Bu durum karşısında basın teşekkülleri umumî efkâr'a bildiri yayınladılar.

Sansür, basın'a baskı yapan, basın hürriyetini kısıtlayan bir tehdit politikasıdır. Ama, basın'ın tepkisinin dehşetine iktidarda bulunan hiç bir hâkim kuvvet dayanamamıştır.

SEDAT SİMAVİ (1896-1953). İstanbul'da doğdu. Çeşitli vilâyetlerde Mutasarrıflık görevinde bulunmuş olan B. Hamdi'nin oğludur. Eğitimini, Samsun'da ve babasının sürgün bulunduğu yerlerde yaptıktan sonra İstanbula döndü, Kadıköy'de Saint Joseph ve Galatasaray liselerinde okudu. Bir müddet sonra Galatasaray lisesinde tarih öğretmenliği yaptı. Bu arada çeşitli gazete ve dergilere yazdığı ateşli, vatan hisleriyle dolu yazılariyle dikkati çekti. 1919 Yılında basın hayatına atılmış olan Sedat Simavi, **"Resimli Dersaadet"** adında günlük, siyasî olmayan resimli bir gazete çıkardı. Daha ilk teşebbüsünde Babıâli'nin tecrübeli kafalarını yep yeni düşünce ve buluşlariyle hayretler içinde bıraktı. Aynı yıllarda, Millî Kurtuluş hareketinin en ateşli taraftarlarından biri oldu. Bu defa, **"Güleryüz"** adında siyasî mizah gazetesiyle, işgal altında inleyen İstanbulda Mustafa Kemal'i ve Millî Mücadeleyi pervasızça desdekledi ve savundu. Bu tarihte İstanbuldaki işgal kuvvetlerinin korkunç baskısı altında böyle bir mücadeleye girişen ilk gazete O'nun gazetesidir.

Sedat Simavi, gazeteciliği ve yazarlığı ile olduğu kadar, çizdiği karikatürleri ile de dikkati çekti.

Zaman zaman çıkardığı mecmualardan ötürü sık sık takiblere uğradı, uyandırdığı büyük ilgi ve heyecan yüzünden bazıları kapatıldı. Fakat O, yılmadı her defasında daha gelişmiş, daha yeniliklerle mücadelesine devam etti.

Harf İnkılâbından sonra 1933 yılında **"Yedigün"** ve **"Karikatür"** mecmualarını çıkardı. Kısa zamanda bunları Türkiye'nin en çok okunan mecmuaları haline getirdi. Bilhassa **"Yedigün"** mecmuasının tertip, yazı ve ansiklopedik bilgi bakımından okurlar üzerinde yaptığı etkiye bugün hâlâ hiç bir mecmua erişemedi.

Sedat Simavı, uzun emek ve tecrübelerin verdiği itimatla 1 Mayıs 1948 tarihinde **"Hürriyet"** gazetesini kurdu. Halkın dâvalarını benimseyerek taraf tutmaksızın prensiplerini savunmaya

devam ederek kısa zamanda gazetesini en çok sevilen ve okunan bir gazete haline getirdi.

Sedat Simavi, memleket meselelerinde daima büyük bir hassasiyetle durdu ve ne pahasına olursa olsun idealinden vaz geçmedi. O, milyonlarca Türk'ün kalbinin Ana Vatan'ın bölünmez bir parçası olan **"On iki ada"** ve **"Kıbrıs"** için çarptığını bütün dünyaya haykırdı. 22 Mayıs 1953 tarihli **"Hürriyet"** gazetesinde çıkan baş yazısında inandığı davanın önemini bildirerek şöyle yazdı : "Ben On İki Ada ve Kıbrıs'ın Türklüğünü iddia etmekten asla vaz geçmem. Bu dâvayı ömrüm boyunca müdafaa edeceğim. Tâ ki Yeşil Kıbrıs ve On İki Adalarımıza şanlı Türk bayrağı dikilinceye kadar. Bu dâva, benim çocuklarıma bırakacağım en kıymetli mirasımdır. Onların bununla övüneceklerinden hiç şüphem yok."

Gerçekten bu büyük insan ölünceye kadar dâvasından vaz geçmedi ve son nefesinde yanındakilerden Kıbrıs'a ait haberleri okumalarını istedi. Havadislerin okunması bittikten sonra : "Kıbrıs'ta bir Türk Bankası açılacaktı... Müsaade etmişler di?" diye sordu. Gazeteyi okuyan şahıs, bir tereddüt ân'ı geçirdi, fakat hastanın umutlu bakışlarına daha fazla dayanamadı ve : "Evet... Müsaade edilmiş, Kıbrıs'ta bir Türk Bankası açılıyor..." dedi. Bu cevaptan sonra istıraptan sararmış yüzünde mes'ut bir tebessüm belirdi ve başı sükûnetle yastığa gömüldü. 11 Aralık 1953 gecesi hastalıktan kurtulamıyarak 58 yaşında, Kanlıca'daki evinde gözlerini hayata yuman usta gazetecinin son sözleri **"Kıbrıs"** oldu.

SEDES, Selâmi İzzet (Doğumu : 1896). İstanbulda doğdu. Hariciye memurlarından Yusuf İzzet'in oğludur. Eğitimini Galatasaray lisesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yaptı. Bir çok gazetelerde telif, çeviri olarak bir çok hikâye, roman yazarak çalıştı. Edebiyat ve tiyatro üzerine tenkitler yazdı. Bugün, değerli yazarlarımız arasındadır.

Eserleri : "Aşkım günahımdır", "Gönül avcısı", "Okşanmayan kadın", "Kül kedisi evlendi", "Küçük hanımın kısmeti", "Tiyatro konuşmaları".

SERBESTÎ GAZETESİ : Mevlâna zade Rıfat, 1908 yılında **"Serbestî"** gazetesini çıkardı. Hükûmeti murakabesi altına almış olan İttihad ve Terakki Cemiyetine karşı muhalefete geçti. Daha önce çıkarmış olduğu **"Hukuk-u Umumiye"** gazetesi, sert tenkitlerin-

den ötürü Ittıhadçılar tarafından kapatılmıştı. Bu defa ,**"Serbestî"** gazetesinde İttihadçıların memleketi idare şekilleri gazetede yine sert bir tenkide uğruyordu. **"Serbestî"**nin yayını, memleketi diktatörce idare edenleri kızdırmaya başlamıştı. Muhalefete ve tenkide tahammül edemiyen İttihadçılar, bu yazıların en başlıca sebebi olan **"Serbestî"** gazetesinin baş yazarı Hasan Fehmi'yi köprü üzerinde öldürdüler. Hasan Fehmi ve **"Serbestî"** gazetesi, kötü politikacıların kurbanı oldu.

SERTEL, M. Zekeriya (Doğumu : 1890). Selânik'de doğdu. B. Halim'in oğludur. Eğitimini, İstanbul Hukuk Fakültesinde, Paris Sorbonne Üniversitesinde, Amerika Colombia Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünde yaptı. Amerikadan dönünce Matbuat Umum Müdürü oldu : 1923... Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanmakta olan **"Ayın Tarihi"**ni Sertel kurdu. Memurluktan çekilerek gazeteciliğe başladı. **"Resimli Ay"** mecmuasını çıkardı. Ve bu mecmua'nın etrafında bir çok faydalı yayın yaptı. 1930 Yılında **"Son Posta"** gazetesini kuranların arasına katıldı. Bu gazetede çeşitli konularda yazılar yazdı. Diğer taraftan, **"Hayat Ansiklopedisi"** ve **"Çocuk Ansiklopedisi"**ni yayınladı. 1934 Yılında Halil Lütfi Dördüncü ile beraber **"Tan"** gazetesini çıkardı ve gazetenin baş yazarlığını yaptı.

SERVET-İ FÜNÛN MECMUASI : Ahmet İhsan (Tokgöz) tarafından 1889 yılında haftalık olarak çıkan mecmua, 1908 de günlük olarak yayına başladı. Devrin aydınlarını ve sanatçılarını etrafına topladı. Yeni bir anlayışla yaptıkları yayınları ile edebiyatımızda bir çığır açtılar. Batı düşünceli bir çok sanatçılarımız, bu mecmuada yetiştiler. Ve devirlerine kendi damgalarını vurdular. Memleketimizin en eski ve emektar mecmuası 1942 yılında kapandı.

SİYAVUŞGİL, Sabri Esat (Doğumu : 1907). İstanbulda doğdu. B. Ahmet Esat'ın oğludur. Eğitimini, Antalyada, İstanbul İstiklâl lisesinde, Hukuk fakültesinde, Fransa'da Dijon ve Lyon Üniversitelerinde yaptı. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi genel psikoloji doçenti, 1942 de de profesör oldu. Basın hayatına önce şiirler yayınlamakla başladı. **"Yedi Meşale"** mecmuasını çıkaranlardan biridir. Çeşitli gazetelerde ve dergilerde yazıları yayınlandı. Şimdi, **"Yeni Sabah"** gazetesinin fıkra yazarıdır.

Eserleri : "Odalar ve Sofalar" (şiirler), Edmond Rostand'ın "Cyrano de Bergerac" adındaki eserini manzum olarak çevirdi.

SON POSTA GAZETESİ : 1930 Yılında, Halil Lütfi Dördüncü, Ekrem Uşaklıgil, M. Zekeriya Sertel ve Selim Ragıp Emeç, **"Son Posta"** gazetesini kurdular. Gazete, yeni kurulmuş olan "Serbest Cumhuriyet Fırkası"nı desdekledi. "Cumhuriyet Halk Partisi"ne karşı muhalefete geçti. Atak bir gazete olarak tanındı. Bundan ötürü de sık sık mahkemeye düştü; kısa aralıklarla da bir kaç defa kapandı ve sonra gene çıktı. Yazarları sert tenkitleri yüzünden mahkemeye ve hapishaneye girip çıktılar. Gazete, kuvvetli bir bayi teşkilâtı kurdu ve Anadolu'da en çok satan İstanbul gazetesi oldu.

SON HAVADİS GAZETESİ : 1953 Yılında Ankara'da günlük siyasî akşam gazetesi olarak Cemil Sait Barlas tarafından kuruldu. Başyazarı Cemil Sait Barlas, yazı işleri müdürü Kemal Deniz idi. Yazı kadrosunda Füruzan Husrev Tökin, Baki Kurtuluş, Nurullah Ataç bulunuyordu.

Cemil Sait Barlas, **"Son Havadis"** gazetesini 1960 yılında İstanbula nakletti. Ve günlük siyasî sabah gazetesi olarak çıkmaya başladı. Gazete, Atatürk ilkelerine bağlı idi. Bilhassa sosyal meseleler üzerindeki eleştiri, tartışma ve memleketin sosyal düzeni konularını birinci plânda ele alırdı.

Bir müddet sonra Cemil Sait Barlas, "Son Havadis" gazetesini sattı. Ve gazete başka ellere geçti. Ve muhalefet yapmaya başladı. Gazete içinde beliren gruplaşmalar ve ayrı düşünceler yüzünden başlarında Gökhan Evliyaoğlu olduğu halde gazeteden ayrıldılar ve "Yeni İstanbul" gazetesine geçtiler. Bundan sonra gazeteyi Mehmet Ali Yalçın yönetmeye başladı. Gazete, bu gün Adalet Partisinin düşüncelerini savunmakta ve bu partiyi desdeklemektedir. Başyazarlığını Mümtaz Faik Fenik yapmaktadır.

SÜLEYMAN NAZİF (1870-1927). Diyarbakır'da doğdu, Devrinin tanınmış edebiyatçı ve tarihçilerinden Diyarbakırlı Sait paşa'nın oğludur. Eğitim ve öğrenimini özel olarak yaptı. Bu arada Farsça, Arapça ve Fransızça öğrendi. Diyarbakır Vilâyet matbaası müdürlüğüne ve vilâyet gazetesinin de baş yazarlığına atandı : 1893. Bir müddet sonra İstanbula gitti, 1897 de Avrupaya kaçtı. Ahmet Rıza bey'in çıkardığı **"Meşveret"** gazetesinde istibdat aleyhinde

yazılar yazdı. İstanbula döndüğünde, vilâyet mektupçuluğu ile Bursada ikamete memur edildi. 1908 de İstanbula gelerek Gazeteciliğe başladı. Ebüzziya Tevfik ile birlikte **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesini çıkardılar. Bir aralık, valilik görevlerinde bulundu. İdare işlerini karakterine uygun bulmadı ve serbest hayata atıldı. İstanbula dönerek "Halk" gazetesinin baş yazarlığını üzerine aldı. Hayatını kalemiyle kazanmayı tercih etti. İstanbulun işgal edildiği, topların şehire çevrildiği gün, Süleyman Nazif, **"Hâdisat"** gazetesinde siyah bir çerçeve içinde "Kara bir gün" adındaki yazısını yayınladı : 23 Kasım 1918. Büyük bir medenî cesaretle düşman işgalini protesto eden bu yazı üzerine Fransız işgal kumandanı, Süleyman Nazif'in kurşuna dizilmesini emretti. Fakat bu sonra geri alındı. 23 Ocak 1920 de İstanbul Üniversitesi konferans salonunda sözde Türk dostu Pierre Loti'yi anma vesilesiyle yapılan, gerçekte işgal kuvvetlerini hırpalamak amacını güden bu toplantıda Süleyman Nazif'in yaptığı konuşma, dinleyenleri heyecana getirdi ve derin yankılar uyandırdı. Bu konuşmadan ötürü hatip, İngilizler tarafından Malta adasına sürüldü. Millî Mücadelenin kazanılması üzerine 1922 yılında İstanbula dönen Süleyman Nazif, yazı hayatına yeniden başladı ve bir çok gazete ve dergilerde yazıları yayınlandı. Ölümüne kadar bu yazı hayatı devam etti.

Türk edebiyatı ve gazeteciliği bakımından memleketimizin değerli bir yazarı olan Süleyman Nazif, yazılariyle geniş yankılar uyandırmış bir şahsiyetti. Kalemini çok zaman bir âsâ gibi kullanırdı. Memleketin sosyal ve politik meseleleri ile yakından ilgilenirdi. Vatan davalarında ateşli yazılariyle büyük bir celâdet gösterirdi. Derin bilgi ve düşünceyle yuğrulmuş yazılarında, memleket geleneklerinin, tarihin, bütün değerlerin, millî hayatımızın şuurlu bir koruyucusu idi.

Ne yazık ki, öldüğü zaman cebinden sadece elli kuruş çıktı. Ve cenazesi, Türk Hava Kurumu ve Belediyenin yardımı ile kaldırıldı.

Eserleri : "Malûmu ilâm", "Namık Kemal", "Gizli figanlar", "El-Cezire mektupları", "Victor Hugo'nun bir mektubu", "Boş herif", "İki ittifakın tarihçesi", "Süleyman paşa", "Batarya ile Ateş", "Asitân-ı tarihte", "Firaak-ı Irak", "Çal çoban çal", "Tarihin yılan hikâyesi", "Nâsiriüddin Şah ve Bâbîler", "Malta geceleri", "Hazret-i İsa'ya açık mektup", "Çalınmış ülke", "Mehmet Akif", "Külliyyât-ı Ziya paşa", "İki dost", "Fuzulî", "Kâfir hakikat", "Yıkılan müessese"; Pierre Benoit'dan "Lübnan kasrının sahibesi".

Ş

ŞEMSEDDİN SAMİ (1850-1904). Yanya'nın Fraşeri ilçesinde doğdu. Yanya beylerinden Halit'in oğludur. Eğitimini memleketinde yaptı, ayrıca özel dersler aldı ve Eski Yunanca, Fransızça, İtalyanca, Arapça ve Farsça öğrendi. 1871 Yılında İstanbula geldi. **"Hadika"** gazetesinde çalıştı. Yazıları ve piyesleri yüzünden Trablusgarb'a sürüldü. Affedilip İstanbula dönünce, **"Sabah"** gazetesinin baş yazarlığını yaptı ve gazeteyi bir yıl kendi çıkardı. Bir aralık Yanya'ya gitti. 1877 de İstanbula döndü. Mihran efendinin çıkardığı **"Tercüman-ı Şark"** gazetesinde çalıştı. Gazete kapandıktan sonra "Cep kütüphanesi" adı ile küçük faydalı kitaplar yayınladı. **"Hafta"** ve **"Aile"** adında iki mecmua çıkardı. Bunların bütün yazılarını kendi hazırlıyordu. Bir müddet devlet memuriyetlerinde bulundu.

Türk dil ve kültürüne büyük hizmetlerde bulunan Şemseddin Sami, güçlü bir çalışmayla çok faydalı ve büyük eserler meydana getirdi.

Eserleri : "Medeniyet-i İslâmiye", "Kaamûs-ı Fransevî" (Fransızça - Türkçe sözlük), "Kaamûs-ül a'lâm" (Ansiklopedi), "Kaamûs-ı Türkî" (Türkçe sözlük), "Târifât-ı Arabiye" (Arapça gramer), "Hurdeçin" (Farsça şiirler), "Taaşşuk-u Tal'at ve Fitnat" (Roman), "Besa" (piyes), "Seydi Yahya" (piyes), "Gâve" (piyes), "İhtiyar onbaşı" (piyes), "Ahde vefa" (piyes), "Müntehebat-ı Divan-ı Bâkî", "Müntehebat-ı Divan-ı İmam Ali"; Victor Hugo'dan "Sefiller".

T

TAKVİM-İ VAKAYİ GAZETESİ : İkinci Mahmud devri, Türkiye tarihinde bir dönüm noktasıdır. Mahmud : "Biz batı medeniyetine mensubuz!" diyerek, memlekette kıyafetten devlet kurullarına kadar değişiklik yaptı. Bunun yanında kafaların içini de değiştirmek için eğitim'e ve kültür'e önem verdi. Taassubun ve geriliğin amansız düşmanı oldu. Batı kültürünü, batı tekniğini, batı sanatını memlekete aşılamaya çalıştı. Din ve mezhep ayrılıklarına son vermek için : "Müslüman-ı Cami'de, Hıristiyan'ı Kilise'de, Musevi'yi Havra'da tanıyorum; mâbetlerin dışında hepsi insanlık haklarına sahip, bu vatanın evlâdıdır." dedi.

Osmanlı imperatorluğu, ikinci Mahmud'un zamanında, içeriden ve dışarıdan ciddî tehlikelerle karşı karşıya idi. 1808 ve 1839 devri, buhranlar içinde başladı, buhranlar içinde gelişti. İsyanlar ve harplere rağmen, ikinci Mahmud, memlekette yenilik hareketlerine girişti ve Osmanlı toplumunu batıya yaklaştırmaya uğraştı. Batı devletleri ile diplomatik münasebetler yeniden ele alındı ve geliştirildi. Avrupa memleketlerine gönderilen elçiler, bulundukları memleketin politika, sosyal ve ekonomik kurulları hakkında edindikleri bilgileri, görgülerini ve düşüncelerini padişah'a bildirmeye başladılar.

Bu arada, ikinci Mahmud, Bilhassa Mustafa Reşit paşa'nın tasarılarında, **umumî efkâr** denilen ve **basın** vasıtasiyle ifade edilen bir kuvvetin varlığını öğrendi. Basın'ın önemini taktir ederek devletçe yapılmakta olan icraatın memleket içinde ve dışında doğru olarak bilinmesi gerektiği üzerinde durdu. Hükûmetin yaptığı işleri vasıtasız olarak halk'a ulaştırmak amacı ile **gazete** denilen bu kuvvete ihtiyaç olduğunu kavradı. Dışarıya karşı Türk menfaatlerini savunacak bir gazete çıkarmanın devlete büyük faydalar sağlıyacağını düşündü. Esasen, İzmir'de Fransızça olarak çıkan gazetelerin Türk menfaatlerini savunmaları ve onların dışarıdaki yankıları ve etkileri ikinci Mahmud tarafından biliniyordu.

İkinci Mahmud, Alexandre Blaque'i İstanbula çağırdı. Kendisine düşüncelerini bildirdi. Anlaşmaya vardılar. Ve bir gazete çıkarmak için faaliyete geçildi. "Takvimhane-i Âmire" matbaası

kuruldu. Bir Hatt-ı hümayûn yayınlandı. Bunda ikinci Mahmud, bir gazetenin çıkarılması zorunluğunu şöyle açıklıyordu :

"Bu işin düzenlenmesi, çok zamandan beri emelimdi. Ancak, vakit ve mevsimi henüz gelmemiş olduğundan geciktirerek susmakta idim. İşte Tanrı'ya şükür olsun, mevsim ve sırası geldi; din'in kutsal kurallarına ve nizam'a asla dokunur yeri olmadığından, memlekete çok faydaları dokunacağı da her kes tarafından beğenilip kabul edileceği göz önüne alınarak bu işe bakmak için, Esad efendi, Sârım efendi ile Sait bey memur ve tâyin kılınsın".

11/12/1831 Tarihinde Fransızça **"Le Moniteur Ottoman"** ile beraber bunun Türkçesi olan **"Takvim-i Vakayi"** gazetesi kuruldu.

"Takvim-i Vakayi", önceleri, üçüncü Selim tarafından Üsküdar'da kurulmuş olan "Darültıbaat-ül Âmire" matbaasında basıldı. Sonra ikinci Mahmud'un emriyle, kaptan İbrahim paşa camiinin yanında bulunan Kapıcıbaşılardan Musa ağanın konağı satın alınarak matbaa oraya nakledildi. Ve "Takvimhane" adı ile faaliyete geçti. **"Takvim-i Vakayi"** gazetesi de burada basılmaya başladı.

"Takvim-i Vakayi", Türkiye'de yayınlanan ilk Türkçe gazetedir. Bu gazete, devletin bir organı idi. İçinde tebliğler, kararnâmeler, devletin ilânları vardı. Bundan başka, resmî olmayan haberler de çıkıyordu. İçeride ve dışarıdaki olaylar, havadisler, sanat, teknik, tarih, ticaret, bayındırlık, askerlik konuları da gazetede yer almaktaydı.

Adı, ikinci Mahmud tarafından konulan **"Takvim-i Vakayi"** nin ilk sayısında : **"Osmanlı matbuatı'nın temel taşını teşkil eden"** bir **"mütalâanemenin ehemmiyeti"**nden bahsediliyor ve deniyor ki : **"Havadis ve vakıayı her gün yazarak halk'a yaymaktaki güçlük meydandadır", "Havadis ve vakıaların yayımının faydası her kesçe bilindiğinden bunların açık bir dil ile yazılmaları ve basılmaları gerekmektedir".**

"Takvim-i Vakayi" gazetesi haftada bir çıkıyor ve beş bin adet basılıyordu. Seneliği 120 kuruştu. Bir müddet sonra tatil günleri dışında her gün çıkmaya başladı.

"Takvim-i Vakayi", Türkçe'den başka Fransızça, Ermenice, Rumca, Arapça ve Farsça da yayın yapıyordu.

Türkçe "Takvim-i Vakayi"nin yazı işleri kadrosunda Mehmet Esat, İbrahim Sârım, Mehmet Sait, Lütfi efendi, Mehmet Nüzhet ve Faik Reşat çalışıyorlardı.

İkinci Mahmud'un memleket içinde yaptığı bir geziyi röportaj olarak yazan'a ikinci Mahmud, yazıyı okuduktan sonra şunları söyledi :

"Olay, pek güzel ve sanat değerine göre yazılmış; bunun gibi, her kesin anlaması lâzım gelen yazıların, onların anlayacağı şekilde olması daha iyidir. Yazının içindeki Arap ve Acem kelimelerinden bazılarının Türkçe olarak düzeltilmesi gerekir".

Gazetenin başında zamanın genç ve aydın kişilerinin bulunmasına rağmen, yazılar ve havadisler açık bir dil ile yazılmıyordu. Halkın anlayacağı şekilde değildi. Çoğunluk, Arapça ve Farsça, hatta Fransızça terimler kullanılıyordu. İkinci Mahmud'un uyarması üzerine bunlar yavaş yavaş saf Türkçe ile yazılmaya başladı.

"Takvim-i Vakayi", 1877 yılında kapandı. Dahiliye nezaretinin emriyle 15 Mart 1889 yılında tekrar çıktı.

15 Nisan 1890 tarihinde tekrar kapandı. Bu seferki kapanışa bir mürettip hatası sebep oldu.

O zaman henüz 12 yaşında bir çocuk olan Felemenk kraliçesine nışan itâ edildiğine (verildiğine) dair son dakikada gelen bir haber, acele olarak dizilip gazetenin bir tarafına sıkıştırılır. Arap harfleriyle **itâ** kelimesi, ortada birleşen **"h"** ile **"ihta"** şeklinde yazılırdı; fakat, baskı sırasında **"i"** harfi düşerek **"hatâ"** şeklinde çıkar. Kastamoni valisi, verdiği bir jurnal'de : "12 yaşında bir çocuğa nışan itâ edilmekle hata edildiğinin" Takvim-i Vakayi'de yayınlandığını padişaha bildirdi. İşte bu jurnal üzerine gazete kapandı ve Dahiliye Müsteşarı Reşit bey (Mustafa Reşit Mümtaz paşa) görevinden alındı.

"Takvim-i Vakayi" gazetesi, 1908 Meşrutiyet inkılâbından sonra tekrar çıkmaya başladı. Bu yayın, İstanbul hükûmetinin dağılmasına kadar sürdü.

Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, "Takvim-i Vakayi"i **"Resmî Ceride"** adı altında yayınladı. Bir müddet sonra Hakkı Tarık Usun teklifi ile **"Resmî gazete"** adı altında çıkmaya başladı.

TALU, Ercüment Ekrem (1888-). İstanbulda doğdu. Recai zade Mahmut Ekrem'in oğludur. Eğitimini, Galatasaray lisesinde, Fransız okullarında, Hukuk fakâltesinde yaptı. 1904 Yılında gazeteciliğe başladı. Gazete ve dergilerde yazı, hikâye, roman ya-

yınladı. Yazı hayatı, Meşrutiyet ve Cumhuriyet yıllarında gelişip olgunlaştı. Talu, Devlet memuriyetinde de bulundu. Bunlardan başka üç defa da Matbuat Umum Müdürlüğü yaptı. Son yıllarda İstanbulda **"Son Posta"** ve İzmir'de **"Anadolu"** gazetelerinde baş yazılar yazdı. Yazılar pek çok gazete ve dergilerde yayınlandı. Yazıları çoğunluk mizah üzerinedir. İnsanların yaşadıkları toplumdaki sosyal hayatlarının gülünç taraflarını ustaca karikatürize ederdi. Mizah edebiyatımızın en güzel örneklerini vermiştir.

Eserleri içinde **"Meşhedi"** serisi kendisine büyük ün sağlamıştır.

TAN GAZETESİ : 1934 Yılında İstanbulda günlük siyasî sabah gazetesi olarak Halil Lütfi Dördüncü tarafından kuruldu. Baş yazarı M. Zekeriya Sertel idi. Sabiha Zekeriya, Burhan Felek, Naci Sadullah, Refik Halid Karay, Ömer Rıza Doğrul yazı kadrosunda çalışmaktaydılar. Gazete, bir çok tartışmalar ve hükûmetin icraatını tenkit yüzünden zamanın iktidar partisi tarafından bir kaç defa kapatıldı ve sonra yeniden yayınlandı. Okunan ve ilgi çekici yazılar bulunan "Tan" gazetesi, bir aralık, tahrik ve kışkırtma dolayısiyle tahrip edildi; kâğıtları ve makineleri yarı yarıya imha edildi.

TANİN GAZETESİ : 1908 Yılında İstanbul'da günlük olarak Hüseyin Cahit (Yalçın), Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım'ın ortaklığı ile yayınlandı.

Tanin gazetesi, önce Nuruosmaniye'de Türbedar sokakta ahşap bir evde idi. Sonradan Beyazıd'da Zeynep Sultanın konağına taşındı. **Tanin,** Türkiyede rotatifle basılan ilk Arap harfli gazetedir.

Hüseyin Cahit (Yalçın), baş yazar, Muhiddin (Birgen), yazı işleri müdürü idi. Dış politikayı Baban zade İsmail Hakkı yazardı.

Eski Maliye Nâzırı Cavit, Ahmet Emin (Yalman), Adnan (Adıvar), İsmail Müştak (Mayakon), Asım (Us), Falih Rıfkı (Atay) yazı kadrosunda idiler. Halil Lütfi (Dördüncü), gazetenin Âyan ve Mebusan Meclisi muhabirliğini yapardı.

"Tanin" gazetesi, İttihad ve Terakki'nin organı idi. Ve onların düşüncelerini savunuyordu. O devrin en çok satılan gazetelerindendi.

13 Nisan 1909 günü, "31 Mart" adı ile anılan olay günü **"Tanin"** gazetesi, ayaklananlar tarafından basılarak tahrip edildi.

"Tanin", bir müddet sonra yayınına tekrar başladı.

Millî Mücadele kazanıldıktan ve Cumhuriyet ilân edildikten sonra, bazı İstanbul gazeteleri bu durum karşısında Millî Mücadeleyi yapanlara ve Mustafa Kemal'e karşı muhalefete geçtiler. **"Tanin"** gazetesi, kendisinin cumhuriyetçi olduğunu ilân etti. Fakat, öyle bir cumhuriyetçi ki, cumhuriyet idaresinin başında halife olarak Osmanlı hanedânı bulunacaktı. Saltanat devrinin devamını isteyen **Tanin**, yapılan Millî Mücadelenin akıl ve hamiyyet ile zerre kadar kabil-i telif olamayacağını yazdı. Lütfi Fikri, halife'ye açık mektuplar yayınladı. Gazete, bu durum karşısında halife'ye bir rol yaptırmak hevesine düştü.

"Tanin" gazetesi başta olmak üzere cumhuriyet aleyhinde yayın yapan gazeteler, ve yazarları İstiklâl mahkemesine sevkedildiler.

"Tanin" gazetesi, 1926 yılında yayınını tatil etti.

"Tanin" gazetesi, 1961 yılında Kasım Gülek tarafından günlük sosyal halk gazetesi olarak yayınlandı. Yazı işleri müdürlüğünü Oktay Verel ve İhsan Ada yaptılar. Gazetenin yazı kadrosunda Nevzat Üstün, İlhan Selçuk, Aziz Nesin çalıştılar. Gazete, bir müddet sonra yayınını tatil etti.

TASVİR-İ EFKÂR GAZETESİ : "Tercüman-ı Ahval"den ayrılan Şinasi, 27 Haziran 1862 yılında **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesini çıkardı.

"Tasvir-i Efkâr" gazetesi, Babıâli'nin Sadaret kapısı karşısındaki köşede bulunan binada, Şinasi'nin kurduğu matbaa'da basılıyordu. (Şimdiki Vilâyet binasının karşısındaki köşe).

Şinasi, gazetenin başlıklarını büyük yazı ustalarına yazdırttı. Dizgi, baskı, tertip ve yazıları bakımından "Tasvir-i Efkâr" gazetesi, kendisinden önce çıkan gazetelerden çok ileri idi. 1 inci **numara**'sında : **"Havadis ve Maarif'e dair"** yazıların çıkacağını bildiren **"Osmanlı gazetesi"**nin **"haftada iki defa"** çıkacağı yazılıdır. Gazetede, "Havadis-i dahiliye", "Havadis-i hariciye", "Maarif kısmı" başlıkları altında haberler, yazılar, tefrikalar, sahifelerde güzel ve anlayışlı bir şekilde tertip edilmişti.

"Tasvir-i Efkâr" gazetesi, bir havadis gazetesi olmakla beraber, bir fikir gazetesi karakterini de taşıyordu. Yazı ve haber-

lerde halkın anlayacağı bir şekilde açık ve sade bil dil'i vardı.

Şinasi, "Tasvir-i Efkâr"ı halk'a okutmak istiyordu. Bu bakımdan devrinin önemli gördüğü bazı eserlerini gazetesinde tefrika halinde yayınladı.

Gazetede politik yazılar, memleket ve dünya haberleri yayınlanırken, diğer taraftan da batı düşüncesini memleketimize yerleştirmeğe yarayan eserlerin çevirileri de gazetede yer alıyordu.

"Tasvir-i Efkâr" gazetesinin birinci tefrikası, eski vak'anüvis tarihçiliğine karşı vesika tenkidi ve numismatique usullerini öğreten Abdüllâtif Suphi paşa'nın **"Uyun-ül ahbar fi nukud-i vel-asâr"** adındaki eseridir. Ondan sonra Ahmet Vefik (paşa)nın **"Hikmet-i tarih"** dersinin özeti, Hekimbaşı Salih efendi'nin **"Tarih-tabii"** dersinin özeti, Kâtip Çelebi'nin eski Osmanlı idaresini tenkit mahiyetindeki **"Düstur-ül âmel islâh-il halel"i,** yine Kâtip Çelebi'nin **"Mizan-ül hak fi ihtiyar-ül ehak"**, Ebülgazi Bahadır Han'ın **"Şecere-i Türkî"**si, Sabık Maliye Nâzırı Raşit (bey) in babası Mehmet efendi'nin **"İskenderiye Kütüphanesi"**, Behçet Molla'nın Buffon'dan çevirdiği **"Tarih-i tabii"**si, Emmerich Vatel'in "Traité de droit des Gens"inin **"Hukuk-u nâs"** adı altındaki çevirisi, Mustafa Hami bey'in İngilizçe'den çevirdiği **"Miftah-ül hikmet"** gibi değerli tefrikalar gazetede yer almıştı.

"Tasvir-i Efkâr" gazetesinin ilk çıktığı gün, padişah Abdülaziz, Şinasi'ye beş yüz lira gönderdi; fakat Şinasi : "Benim o kadar para ile görülecek işim yoktur". diyerek parayı padişahın yaverinden almadı ve geri gönderdi.

Şinasi, "Tasvir-i Efkâr" gazetesinin ilk sayısına ön söz olarak yazdığı baş yazı'da diyor ki :

"Her bir devlet, idaresine vekil olduğu bir millî topluluğun kalıcılığı ile sürekli olarak iyiliğe ve menfaatlerine uyar şekilde tedbir almakla, iktidarının kuvvetli olduğuna bir delil sayılmaz.

Bir oluş halinde bulunan madeniyette halk ise kendi faydası için hakkının meydana çıkmasını, düşüncelerinin tercümanı olan gazeteler vasıtasiyle açığa vurur.

Bu düşünceye dayanarak, medeniyet halinde olan her memleket için çok lüzumlu olan gazetenin, büyük Osmanlı milleti arasında daha önce çıkmasına çalıştığım ve başardığım gibi, sayısını çoğaltmak emeliyle bu defa padişahın yüksek izinleriyle havadis ve kültüre dayanan Tasvir-i Efkâr gazetesinin kurulmasına teşebbüs ettim".

Şinasi, yaşadığı devirde üzerine önemli bir görev almak ihtiyacını duydu. Bu da, Tanzimat'ın yalnız şekil olarak getirdiği yeni ruh'u, toplumun içine götürmekti. Yazılarında ,şiirlerinde Tanzimat hareketinin faydalarını belirtiyordu. Bilgisizliğin, taassubun bir memleketi çökerten ve ilerlemesine engel olan başlıca dertle olduğunu anlatıyordu. Gazetesini hem devlet idarecilerini, hem halkı uyarmak için çıkarıyordu. Ona göre, gazetenin görevi bu idi.

Türk basınında ilk tartışma, "Tasvir-i Efkâr" ile "Ruzname-i Ceride-i Havadis" gazeteleri arasında oldu. Şinasi ile Mehmet Sait efendi (paşa) arasındaki tartışma, önce bir dil meselesi halinde ortaya çıktı, uzadıkça şeklini değiştirerek bir edebiyat davası halini aldı. Mesele, **Mebhuset-ün anha"** söz diziminin doğru olup olmadığı idi. Tartışma, dört ay sürdü. Çeşitli safhalardan geçtikten sonra Şinasi'nin olgun ve anlayışlı davranışı ile sona erdi. Bu arada araya başka yazarlar da girdi. Bu tartışma yüzünden "Tasvir-i Efkâr"ın satışı 24 bin'e kadar çıktı. Bu satış, o zaman için çok yüksek bir tiraj'dı.

Tartışmanın uzayıp gittiğini gören Mehmet Sait bey : "Tasvir-i Efkâr yazarı ile istediği yerde karşılaşmaya ve imtihana hazırım!" teklifinde bulundu. Buna karşılık Şinasi : "Mademki Ruzname-i Ceride-i Havadis yazarı imtihan meydanında karşılaşma isteğinde olduğunu gazete ile ilân ediyor. Önce ismini ve devletçe resmî sıfatı varsa onu da gazete ile bildirmesi iktiza eder." diye yazdı. Tartışma bu suretle kesilmiş oldu. Şinasi, kendisi ile tartışanın kim olduğunu bildiği halde, Mehmet Sait beyin devlet memuru olduğunu açıklamadı, bilmemezlikten geldi.

Tasvir-i Efkâr gazetesinde Şinasi ile beraber Namık Kemal, Recai zade Ekrem, Ahmet Vefik (paşa) da çalışıyorlardı.

Şinasi, Avrupaya giderken gazeteyi Namık Kemal'e bıraktı. Genç yazar Namık Kemal, atak ve cesurca yazılariyle hemen dikkati çekti, ilgi gördü.

Namık Kemal de Avrupaya kaçarken "Tasvir-i Efkâr"ı Recai zade Ekrem'e devretti. Gazete, Ekrem'in elinde bir müddet çıktıktan sonra, 1866 yılında 830. sayıda kapandı.

Ebüzziya Tevfik, 1908 yılında **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesini yeniden çıkardı.

"Tasvir-i Efkâr" gazetesi, 1943 yılında Ziyad Ebüzziya tarafından tekrar yayın hayatına başladı. Bir müddet sonra, sadece **"Tasvir"** olarak yayınına devam etti.

TASVİR GAZETESİ : 1945 Yılında İstanbulda siyasî sabah gazetesi olarak çıkan **"Tasvir"** gazetesinin sahibi ve neşriyat müdürü Ziyad Ebüzziya, başyazarı Cihad Baban idi. Gazetenin yazı kadrosunda Peyami Safa, Orhan Seyfi Orhon, Selim Sabit, Necdet Baytok, Atıf Sakar, Kadri Kayabal, Kâmran Çelebi çalışıyorlardı. Gazetenin Ankara muhabirliğini de Füruzan Husrev Tökin yapıyordu.

"Tasvir" gazetesi, Atatürk'ün ilkelerine bağlı ve O'nun geniş demokrasi anlayışı içinde politik faaliyetini geliştirmekte idi. Yeni girilen siyasî bir hayatta, yeni kurulmaya başlayan siyasî partilerin faaliyetlerine eşit yolda demokrasi düşüncesinin ve demokratik hayatın memlekete fayda sağlıyacağını düşünerek Cumhuriyet Halk Partisine karşı muhalefete geçti. Ve bu yüzden o yılların en çok satan gazetesi oldu.

TEPEDELENLİOĞLU, Nizameddin Nazif (Doğumu : 1901). Taşoz'da doğdu. Ceza Reisliğinde bulunmuş ve avukatlık yapmış olan Mehmet Nazif'in oğludur. Eğitimini, Selânikte, İstanbulda Denzi Harp Okulunda, Hukuk fakültesinde, Yüksek Ticaret okulunda, Moskova Üniversitesinde yaptı. 1917 Yılında gazeteciliğe başladı. İstanbulun işgalinden sonra Anadoluya geçti ve Millî Mücadele hareketine katıldı. **"Hakimiyet-i Milliye"** gazetesinin ilk kuruluşunda yazı işleri müdürlüğü yaptı. Cumhuriyetin ilânından sonra hemen hemen bütün gazetelerde çalıştı. Fıkralar yazdı, başyazarlık yaptı. Kendisi de çeşitli tarihlerde günlük gazeteler çıkardı.

Tarihî roman çığrını ilk açanlardan biridir. Küçüklü büyüklü bir çok siyasî ve edebiyat üzerine eser verdi. Ona roman alanında ün sağlayan "Kara Davut" adındaki eseri oldu.

TERAKKİ GAZETESİ : 1868 Yılında Filip ve Ali Reşat tarafından kuruldu. Çeşitli havadisleri ve bilim konularını ele alan **"Terakki"** gazetesi, önce Cuma ve Pazar günleri çıkıyordu. Bir sayısında : "Haftada bir kaç gün intişar etmenin kâfi gelemiyeceğini, telgrafın bir kaç saat, hatta bir kaç dakikada getirdiği haberlerin bir gün bile tehirinin işbu ihtira-ı cedit hakkında bir zulm-ü sarih" olduğunu yazdı ve ondan sonra her gün çıkmaya başladı. Yeni havadislerle yeni bilgilerle gazetecilikte bir faaliyet devresi açmağa girişti. İleri bir anlayışın eseri olmak amacında olan gazete, zamanına göre büyük bir önem taşımaktaydı. **"Terakki"** gazetesi, pazar günleri kadınlara, Cuma günleri de mizaha ait

ayrı ek sayılar yayınladı. Gazetenin yazarları arasında Hayreddin (Karski), Ebüzziya Tevfik, İsmail, Suphi paşa zade Ayetullah, Mehmet Sait, vardı. "Terakki" gazetesi, devrinin iyi gazetelerinden biriydi; Sevilir ve okunurdu.

1906 Yılında Prens Sabahaddin de Pariste **"Terakki"** 'adında bir gazete çıkardı. "Jön Türk"lerin bir organı olarak onların düşüncelerini yayıyor ve savunuyordu. Bir fikir gazetesi olan **"Terakki"**deki bütün yazıları Sabahaddin yazıyordu. "Terakki" gazetesi genel olarak meşrutiyetçiliği savundu. Gazeteye göre, meşrutiyet, ancak adem-i merkeziyet'e dayandığı taktirde meşrutî vasfını kazanabilir. Bir de şahsî teşebbüs düşüncesini ortaya koydu. Bu düşünceye göre, milletçe hürriyetin gerçekleşmesi her şeyden önce ferd'in hürriyet kazanmasiyle mümkün olabilir. Bunun için de ferd'in hayatını kendi teşebbüsiyle kazanması, çalışmalarında serbest olması gerektir... "Terakki" gazetesi, imperatorluğun politik ve sosyal yapısında müzminleşen yaralara neşter vurarak memleketin nekahete kavuşması yolunda bir takım düşünceler ortaya attı. Bunlar, inkılâp ve fikir hareketlerimizde önemli birer belge olarak kalmıştır.

TERCÜMAN-I AHVAL GAZETESİ : Tanzimat ile başlayan batı'ya dönüş ve yenilik hareketleri arasında gazete, önemli bir yer almakta gecikmedi. Batı'nın gelişmesinde gazetenin bir kuvvet olduğunu idrak eden Türk aydınları, memleketin aydınlığa kavuşması için gazeteden faydalanmayı uygun buldular.

Agâh efendi ile İbrahim Şinasi, el ele vererek 1860 yılında **"Tercüman-ı Ahval"** gazetesini çıkardılar.

"Tercüman-ı Ahval", Türkiye'de özel teşebbüs ile çıkarılan ilk Türk gazetesidir. Bu gazetenin çıkması, Türk kültür tarihinin bir dönüm noktasını teşkil eder. Gazete, batı kültürünün memleketimizde yayılmasında büyük hizmetler gördü.

Gazetenin matbaası, Bahçekapı'daki şekerci Hacı Bekir'in karşısında bulunan binanın üzerinde idi. Matbaa kısmı üst katta kurulmuştu. Odalardan birinde el tezgâhı, birinde mürettipler, diğerinde yazarlar çalışıyordu. Gazetenin imtiyaz sahibi Agâh efendi, yazı işlerini de Şinasi üzerine aldı. Ahmet Vefik (paşa), Mustafa Refik, Hasan Suphi, Sarı Tevfik, Mehmet Şerif, gazetenin yazı kadrosunu teşkil ediyorlardı. Agâh efendi, gazeteye pek az yazı yazıyordu. Çünki, devlet memuriyetindeki işleri buna engel

oluyordu. Gazetenin bütün sorumluluğu Şinasi'de toplanmıştı. Gazete, Pazar, Salı ve Perşembe günleri çıkıyordu.

"Tercüman-ı Ahval", Türkiyede ilk bağımsız gazete olduğu gibi, fikir (opinion) gazeteciliğimizin de öncüsüdür.

Gazetede iç ve dış haberlerden başka, ekonomi politik, Millî Eğitim, ticaret, ziraat, ansiklopedik bilgiler de yer almıştı. Avrupa gazetelerinden çevrilen politika yazıları, haberler de gazete de sık sık görülürdü.

Türk gazeteciliğinin babası olan Şinasi'ye göre gazete, bir düşünce organı, bir âmme hukuku meselesiydi. Bir toplum içinde yaşayan her kesin memleket için yararlı gördüğü düşüncelerini yazı ile anlatması en tabii hakkı idi. Gazete, sadece halk için değil, halkın da bir ifade vasıtasıdır. Batının ilerleyişinin başlıca sebeplerinden biri de gazetelerin çokluğu ve uyarıcılığı'dır. Batıda gazeteler, halka her çeşit bilgileri vermekte, halkın düşüncelerini açmakta ve genişletmektedirler. Gazeteler, halka verdiği bilgiler ve haberlerle kendi meselelerine ve dünya olaylarına eğilmesini sağlamaktadırlar.

Gazetenin bir kuvvet olduğunu bilen Şinasi, bu görüşlerden hareket ediyordu. Memleket halkının kafasını aydınlatacak, ona yeni bilgiler verecek tek vasıta gazete idi. O halde gazete, halk dil'i ile yazılmalıydı. Halk, okuduğunu anlamalıydı. Bu yönden Şinasi, Türkçede bir gazete dilinin kurulmasına yardım etti. Dil'de sadeleşmenin temelini attı.

Şinasi'nin **"Şair evlenmesi"** komedisi de ilk önce "Tercüman-ı Ahval" gazetesinde tefrika edildi. Eser, gazetenin 2, 3, 4, ve 5 sayısına kadar sürdü.

Şinasi ile Agâh efendi, bazı noktalarda görüş ve anlayış bakımından anlaşamıyorlardı. Bunun sonucu olarak Şinasi, "Tercüman-ı Ahval"in 25. inci sayısında gazeteden ayrıldı. Bundan sonra gazeteyi, Mustafa Refik ile Hasan Suphi çıkardılar.

TERCÜMAN-I HAKİKAT GAZETESİ : 1878 Yılında Ahmet Mitat tarafından kuruldu. Sahibi, Ahmet Cevdet idi. Bu gazetede bir çok gençler yetişti; devrin durgun hayatında bir hareket unsuru oldu. Ahmet Midhat, gazeteye bütün gücünü vermişti. Yapmış olduğu telif ve çeviriler, çeşitli konularda yazılar, haberler, havadisler gazetede başlıca yeri alıyodu.

Muallim Naci'nin ve Faik Reşat'ın da gazeteye girmeleri üzerine bir mücadele devri başladı. Gazetedeki edebiyat tartışmaları, diğer yazarlar üzerinde ve okurlar arasında ilgi uyandırdı.

"Tercüman-ı Hakikat" gazetesi, 1908 İnkılâbından sonra başlayan yeni devirde parti mücadelelerine karıştı. Bağımsız görünmesine rağmen, İttihad ve Terakki'ye karşı muhalefet yapmaya başladı. İttihadçıları tutan gazeteler arasında sert tartışmalar oldu.

Bu siyasî parti mücadeleleri ve olayları içinde gazete bir müddet sonra yayınını tatil etti.

TERCÜMAN GAZETESİ : 1955 Yılında İstanbulda günlük siyasî sabah gazetesi olarak kuruldu. İmtiyaz sahibi, Dr. Semih Tanca, yazı işleri müdürü, Tevfik Erol...

Yazı kadrosunda, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Haldun Taner, Kadircan Kaflı ,Selâhaddin Sonat, Ayhan Hünalp, Emil Galip Sandalcı, Semih Tuğrul, Ahmet Kabaklı bulunuyordu.

Gazete, 1961 yılında şirket haline getirildi. Semih Balcıoğlu imtiyaz sahibi oldu.

"Tercüman" gazetesi, tarafsız bir gazete olarak yayınına devam etmektedir.

TEVFİK NEVZAT (1865-1906). İzmirde doğdu. Binbaşı B. Hasan'ın oğludur. Hukuk fakültesini bitirdi. Halit Ziya Uşaklıgil ile beraber İzmirde **"Nevruz"** mecmuasını çıkardı. Daha sonra **"Hizmet"** gazetesini kurdu, ve baş yazarlığını yaptı. İstibdat idaresine karşı mücadele etmek için Fransaya kaçtı. **"Hizmet"** gazetesini Pariste taş basmasiyle yayınladı.

Yazılarında daima hürriyet ve vatanseverlik düşüncesini savundu. İzmire döndüğü zaman aleyhinde verilen bir jurnal ile Bitlis'e sürüldü. Affedilip tekrar İzmire döndüğünde İhtilâl hazırlamak töhmetiyle kalebentliğe mahkûm edildi. Adana hapishanesinde küreğe kondu. Orada gardiyanlar tarafından öldürüldü.

TOKGÖZ, Ahmet İhsan (1868-1942). Erzurumda doğdu. Muhasebeci B. Ahmet Halil'in oğludur. Mülkiye mektebini bitirdikten sonra çeşitli devlet memuriyetlerinde bulundu. 1886 da **"Şafak"**, 1889 da **"Umran"** mecmualarını çıkardı. 1890 da **"Âlem"** matba-

asını kurdu. Ve 1891 de **"Servet-i Fünûn"** mecmuasını yayınladı. 1908 den sonra bunu günlük olarak çıkarmaya başladı. Bir müddet sonra tekrar haftalık oldu. Memleketimizin en uzun ömürlü bir dergisi olan "Servet-i Fünûn — Uyanış", 1942 yılında, Tokgöz'ün ölümü ile kapandı.

Ahmet İhsan Tokgöz, Türk basınında büyük ve değerli işler görmüş bir yazardı. Bilhassa **"Matbuat Hatıraları"** adındaki eseri, Türk basın tarihi için çok faydalı bilgilerle doludur. Jules Verne'in romanlarını Türkiye'de ilk defa o tanıttı. Ve on iki eserini dilimize çevirdi.

Eserleri : "Avrupada ne gördüm?", "Matbuat hatıraları", "Haver" (roman), "Ülfet" (roman), "Bir Haraşo" (roman).

TÖR, Vedat Nedim (Doğumu : 1897). İstanbulda doğdu. Harbiye Nezareti Müsteşarlık Başkâtibi B. Nedim'in oğludur. Eğitimini Galatasaray lisesi ve Berlin Üniversitesinde yaptı. Millî İktisad ve Tasarruf Cemiyeti Müdürlüğü görevinde bulundu. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail Hüsrev Tökin, Şevket Süreyya Aydemir ve Burhan Belge ile beraber **"Kadro"** mecmuasını çıkardılar. 1933 yılında Matbuat Umum Müdürü oldu. "Ayın tarihi"ni yeniden ve daha güzel bir şekilde yayınlanmasına yardım etti. **"La Turquie Kemaliste"** adındaki propaganda dergisini çıkardı. 1941 Yılında Ankara Radyosu müdürlüğü ile görevlendirildi. Buradan Ankara Havagazı ve Elektrik şirketi müdür yardımcılığına geçti. 1945 Yılında Yapı ve Kredi Bankasına kültür müşaviri oldu.

Vedat Nedim Tör, memleketimizin değerli yazarlarından biridir. Çeşitli gazete ve dergilerde ileri görüşlü, olgun yazıları yayınlanmaktadır. Bilhassa tiyatro eserleri, Türk tiyatrosunun klâsik eserleri arasına girmiştir.

Eserleri : "İşsizler" (piyes), "Üç kişi arasında" (piyes), "Kör" (piyes), "Hayvan fikri yedi" (piyes), "Köksüzler" (piyes), "Fevkalasriler" (piyes), "İmralının insanları" (piyes), "Halıcı kız" (piyes), "Değişen insan" (piyes), "Hep ve hiç" (piyes), "Resim öğretmeni" (roman).

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl (Doğumu : 1912). İstanbulda doğdu. Çanakkale şehitlerinden Yüzbaşı B. Fazıl'ın oğludur. Eğitimini, Vefa lisesinde, Yüksek Ticaret okulunda yaptı. Ankarada Basın Yayın Umum Müdürlüğünde çalıştı. Feridun Fazıl Tülbentçi, çe-

şitli gazetelere yazdığı tarihe ait yazıları ve radyoda yayınladığı konuşmaları ile tanınmış değerli yazarlarımızdandır.

Eserleri : "Büyük harpten sonrakiler" (şiir antolojisi), "Geçmişte bugün" (tarih konuşmaları), "Türkiyede çıkan gazete ve mecmualar", "Tarihe şan veren Türk", "İkinci cihan harbi kronolojisi", "Yavuz Selim ağlıyor" (roman), "Osmanlı tarihi".

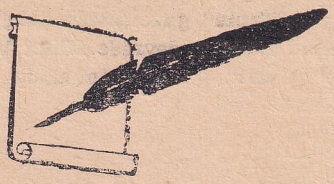

U

ULUNAY, Refi Cevat (Doğumu : 1890). Şam'da doğdu. Ankara Valisi Ali Muhiddin paşa'nın oğludur. Eğitimini Galatasaray lisesinde yaptı. 1909 Yılında yazarlığa başladı. Önce **"Tanin"**, sonra da **"İkdam"** gazetelerinde çalıştı. İttihad ve Terakki'ye muhalif olan **"Şehrah"** gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. **"Alemdar"** adında bir gazete çıkardı. Mahmut Şevket paşanın vurulması üzerine Sinob'a sürüldü. 1918 yılına kadar sürgün hayatı yaşadı. Mütarekede İstanbula gelerek **"Alemdar"** gazetesini yeniden yayınladı. Millî Mücadele aleyhinde yaptığı yayından ötürü 150 lik listeye girdi ve hudut dışı edildi. 1938 Yılında çıkan genel af üzerine memlekete döndü. Tekrar gazeteciliğe başladı. Çeşitli gazetelerde yazdı. Şimdi **"Milliyet"** gazetesinin fıkra yazarlığını yapmaktadır.

US, Mehmet Asım (Doğumu : 1884). Gördes'te doğdu. Tüccardan B. Hulûsi'nin oğludur. Eğitimini Vefa İdadisinde, Mülkiye mektebinde yaptı. 1908 de **"Tanin"** gazetesinde çalıştı. Öğretmenlik görevinde bulundu. Artvin'den 3. devrede Millet Vekili seçildi. Çeşitli gazetelerde yazdı. **"Vakit"** gazetesinin sahip ve baş yazarlığını yaptı.

US, Hakkı Tarık (Doğumu : 1889). Gördes'te doğdu. Tüccardan B. Hulûsi'nin oğludur. Eğitimini İzmirde ve İstanbulda Hukuk fakültesinde yaptı. Öğretmenlik görevlerinde bulundu. B.M.M. ikinci devresinde Giresun'dan Millet vekili seçildi.

"Tanin", **"Tercüman-ı Hakikat"**, **"Tasvir-i Efkâr"** gazetelerinde çalıştı. "Matbuat Cemiyeti" reisliğinde bulundu. **"Vakit"** müessesesi müdür ve yazarlığı yaptı.

Türkiyenin 50 yıllık yazıcıları için bir jübile tertip etti.

Eserleri : "Meclis-i Mebusan", "50 Yıl"; eski yazarlarımızdan bazılarının tanınmış kitaplarının yeni baskılarını yayınladı.

ULUS GAZETESİ : **"Hakimiyet-i Milliye"**, 1934 yılında **"Ulus"** adını aldı. Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarlığını Falih Rıfkı Atay, yazı işleri müdürlüğünü Mümtaz Faik Fenik yapıyordu. "Ulus"un yazı kadrosunu Nasuhi Baydar, Ahmet Şükrü Esmer, Nureddin Artam, Burhan Belge, Yaşar Nabi, Saffet Gürol, Samih Tiryakioğlu, Sabahaddin Sönmez, Cemal Kutay, Kemal Zeki Gençosman teşkil ediyordu.

Gazete, Atatürk ilkelerine ve inkılâplara bağlı idi. Cumhuriyet Halk Partisinin düşüncelerini savunuyordu. Partinin yayın organı idi. Yazı kadrosu zaman zaman değişikliğe uğramıştır.

"Ulus" gazetesi, yayınına devam etmektedir.

Ü

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref (1892-). İstanbulda doğdu. Doktor Eşref Ruşen'in oğludur. Eğitimini Galatasaray lisesinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat fakültesinde yaptı. Öğretmenlik görevlerinde bulundu. Çeşitli gazete ve dergilerde yazdığı yazılariyle tanındı. **"Yenigün"** gazetesinin muhabiri olarak Kafkas cephesine, **"Tasvir-i Efkâr"** gazetesi muhabiri sıfatiyle de "Sivas Kongresi"ne gitti. Buralardaki haberleri ve intibalarını gazetesine bildirdi. Bunlar, zamanında ilgi ile okundu. 1921 yılında Büyük Millet Meclisi Murahhas Heyeti'nin Matbuat müşaviri olarak Londra'ya, 1922 de Lozan Konferansına gönderildi. B.M.M. ikinci devresinde Afyonkarahisar Millet Vekili seçildi. Çeşitli batı memleketlerinde Büyük Elçilik görevi ile bulundu. Milletler arası Basın ve Ajanslar Kongrelerinde delege olarak görevlendirildi.

Ruşen Eşref Ünaydın, gazetecilikte "mülâkat" çeşidinin güzel örneklerini vermiş değerli bir yazardı. Çeşitli gazetelerde edebiyat ve yakın tarih üzerine yazıları yayınlandı.

Eserleri : "Diyorlar ki", "Damla damla", "Geçmiş günler", "İki saltanat arasında", 'Anafartalar kumandanı Mustafa Kemal ile mülâkat", "Boğaziçi".

V

VAHDETİ, Derviş (1870-1909). Kıbrıs'ın Lefkoşe ilçesinde doğdu. 20 yaşında İstanbula geldi. Eğitimini Medrese'de yaptı. 1908 den sonra **"Volkan"** adında bir gazete çıkardı. "İttihad-ı Muhammedî" adında bir dernek kurdu. Bu dernekle ve gazetesiyle halkın din duygularını tahrik etti. Din politikası yaparak mutaassıp halk üzerinde etki yarattı. İttihad ve Terakki Cemiyeti ileri gelenlerini dinsizlikle suçlandırdı. Yayını ile din'i politikaya alet ediyordu. 31 Mart vakasını hazırladığı ve öncülük ettiği için Ayasofya meydanında asıldı.

VAKİT GAZETESİ : 1875 Yılında Filip tarafından kuruldu. Baş yazarlığını Mehmet Sait yapıyordu. "Vakit" devrinin en önemli gazetesiydi. Okurları tarafından büyük bir ilgi görüyordu. Kadınlara ait özel sayılar da çıkarıyordu.

"Vakit" gazetesi, 1917 yılında yeniden yayınlandı. Sahibi Asım (Us) ile Hakkı Tarık (Us), baş yazarı da Ahmet Emin (Yalman) dı. Yazı kadrosunu Ali Ekrem (Uşaklıgil), Refik Ahmet (Sevengil), Enis Tahsin (Til), Ahmet Şükrü (Esmer), Selim Ragıp (Emeç) ve Cemil Hakkı, Halil Lütfi (Dördüncü) teşkil ediyordu.

"Vakit" gazetesi, o devirden bu yana bir çok gazetecilerin yetişmesine öncülük etti. Hakkı Tarık Us ile Asım Us, gazeteyi yıllarca yaşattılar. İleri görüşlü, batı düşünceli ve Atatürk ilkeleri sadık bir gazete olarak Türk basınında önemli bir yer aldı.

VÂ-NÛ, Vâlâ Nureddin (Doğumu : 1901). İstanbulda doğdu. Beyrut valisi B. Nureddin'in oğludur. Eğitimini, Galatasary lisesi, Viyana Ticaret Akademisi, Moskova Üniversitesnde yaptı. Türkiyeye dönünce gazetecilik hayatına girdi. Çeşitli gazetelerde fıkra, hikâye, roman, çeviri üzerine yazılar yazdı. O zamandan bu zamana dek basın hayatında çalışmaktadır. Geniş bir okur kitlesi tarafından sevilen ve okunan bir yazardır. Çeşitli konularda yüzden fazla eseri vardır.

VATAN GAZETESİ : 1922 Yılında Ahmet Emin (Yalman) tarafından kuruldu. 1924 Yılında gazete yayınını tatil etti. 1940 Yılında yeniden faaliyete geçti. Hem havadis, hem de fikir gazetesi olarak yayın hayatında yer alan **"Vatan"** gazetesi, memlekette demokrasi düşüncelerini savunan bi ryayın organı oldu. Siyasî partilerin kurulduğu yıllarda bu düşüncesinin Demokrat parti'de belirdiğini görerek bu partiyi desdekledi ve Cumhuriyet Halk Partisine karşı muhalefete geçti. Demokrat parti iktidara geçtikten bir müddet sonra da bu partiye karşı muhalefet yaptı. 1946 dan 1960 yılına kadar hareketli ve iktidarda bulunanlar tarafından kuşku ile karşılanan bir yayın organı olarak süre geldi.

"Vatan" gazetesinde sürel iolarak başyazarlığı Ahmet Emin Yalman yaptı; bir aralık Amerika gezisine çıkması üzerine Mümtaz Faik Fenik, yazı kadrosuna girdi ve başyazıları yazdı. Gazetenin yazı kadrosunda Sinan Korle, Melih Yener, İhsan Ada, Sadun Galip Savcı, Selâmi Akpınar, Feridun Fazıl Tülbençi, Rezzan Yalman, Sadun Tanju, Sabahaddin Sönmez. Özcan Ergüder, Burhan Arpat, Oktay Akbal, Tunç Yalman, Naim Tiralı bulundular.

1961 Yılında ortaklar arasında meydana gelen bir anlaşmazlık üzerine Ahmet Emin Yalman, "Vatan"dan ayrılmak zorunda kaldı.

Gazete, yeni bir kadro ile çalışmaya başladı. Sahibi, ortaklık adına Cemal Reşit Eyüboğlu, genel yayın müdürü Naim Tirali, yazı işleri müdürü Turhan Tükel ve başyazar Şevket Süreyya Aydemir halinde yayınına devam eden "Vatan" gazetesinin kadrosunu da Rıfat Ilgaz, Selâmi Akpınar, Fethi Naci, Oktay Akbal, Ali Gevgili, Mehmet Kemal teşkil etmektedir.

Y

YALÇIN, Hüseyin Cahid (1875-1955). Balıkesir'de doğdu. Maliye muhasebecilerinden B. Ali Rıza'nın oğludur. Eğitimini İstanbulda çeşitli okullarda ve Mülkiye Mektebinde yaptı. Öğretmenlik görevinde bulundu. Yazı hayatı, **"Servet-i Fünûn"**da edebiyat üzerine yazıları ve hikâyeleriyle başladı. 1908 Yılında gündelik çıkmaya başlayan "Servet-i Fünûn"da politika yazıları ile siyasî gazeteciliğe girdi. Bir müddet sonra da **"Tanin"** gazetesini kurdu. İttihad ve Terakki'yi savunan ve onu temsil eden bir başlıca bir yazar olarak tanındı. 31 Mart olayında matbaası tahrip edildi. Askerler Mebusan Meclisi önünde Lâskiye Mebusu Aslan beyi Hüseyin Cahit zannederek yanlışlıkla onu öldürdüler. Böylelikle bir ölümden kurtuldu. Bir müddet memleket dışına çıkmak zorunda kaldı. 1908 de İstanbul Mebusu olarak Mebusan Meclisi'ne girdi, sonra Meclis reisi oldu. 1918 de İttihad ve Terakki ileri gelenleri ile beraber Malta'ya sürüldü. Üç yıl sonra İstanbula döndü. Cumhuriyet ilân edildikten sonra **"Tanin"** gazetesinde cumhuriyet aleyhindeki yazılarından ötürü bir kaç defa İstiklâl Mahkemesinde sorguya çekildi.

1933 Yılında **"Fikir Hareketleri"** mecmuasını çıkardı. On beş günde bir yayınlanan mecmuanın bütün yazılarını kendisi yazardı. Bu arada günlük gazetelere yazı yetiştirirdi. **"Yeni Sabah"**ta süreli olarak baş yazılar yazdı. **"Tanin"** gazetesini yeniden çıkardı. **"Yedigün"** mecmuasında da her safta yazıları yayınlandı. B.M.M. beşinci devresinde İstanbuldan Millet Vekili seçildi. "Tanin" kapandıktan sonra **"Ulus"** gazetesinin baş yazarlığını yaptığı sıralarda Demokrat parti tarafından sorguya çekildi ve hapise girdi. Bir müddet sonra vefat etti.

Hüseyin Cahit Yalçın, ateşli, atak bir yazardı; verimli çalışmalariyle, çevirileriyle kültür hayatımızda önemli bir yer aldı.

Eserleri : "Nadide" (roman), "Hayat-ı muhayyel" (hikâyeler), "Hayal içinde" (hikâyeler), "Kavgalarım" (edebiyat ve tenkit yazıları),

"Oğlumun kütüphanesi" adı altında yüze yakın eser çevirdi. Bu kitaplar, bilgi ve kültür hayatımızda değerleri ölçülemiyecek kadar faydalı oldu.

YALMAN, Ahmet Emin (Doğumu : 1881). Selânik'te doğdu. Divanı Muhasebat baş mümeyyizlerinden emekli B. Osman Tevfik'in oğludur. Eğitimini, Selânik Askerî Rüştiyesinde, İstanbulda Alman mektebinde, Hukuk fakâltesinde, Birleşik Amerikada Colombia Üniversitesinde yaptı.

Gazeteciliğe 1907 yılında **"Sabah"** gazetesinde başladı. 1908 de **"Yeni Gazete"**de 1910 da **"Tanin"**de çalıştı. "Tanin" gazetesinin harp muhabiri olarak cepheleri dolaştı. 1916 da **"Sabah"** gazetesi, 1917 de **"Vakit"** gazetesi baş yazarı oldu. 1920 de İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. 1923 Yılında **"Vatan"** gazetesini çıkardı. Bir müddet sonra gazetecilikten ayrıldı. 1940 Yılında **"Vatan"** gazetesini yeniden yayınladı. İngiltereye, Amerikaya ve Fransaya seyahatler yaptı. 1961 de "Vatan" gazetesinden ayrıldı ve **"Hür Vatan"** gazetesini kurdu. Şimdi, bu gazetenin baş yazarlığını yapmaktadır.

Eserleri : "Gerçekleşen rüya", "Havalarda 50 bin kilometre", "Dünyadan haber", "Naziliğin iç yüzü", 'San Fransisko'da neler gördüm ?".

YENİGÜN GAZETESİ : 2 Eylül 1918 yılında İstanbulda Yunus Nadi Abalıoğlu tarafından çıkarıldı. İstanbuldaki işgal kuvvetlerine rağmen Millî Mücadele harekâtını desdekliyordu. Bu yayın üzerine İngiliz askerleri matbaayı bastılar. Yunus Nadi de Anadoluya kaçtı ve Mustafa Kemal'in ihtilâl hareketine katıldı. Matbaanın mühim bir kısmını Ankaraya nakletti. Karaoğlan caddesindeki ahşap bir evin üst katına mürettiphaneyi kurdu. **"Yenigün"** gazetesi burada dizildi ve Vilâyet matbaasında basıldı. Bu suretle 10 Ağustos 1920 tarihinde Ankaranın ilk günlük gazetesi yayınlanmaya başladı. İstanbuldaki baskı makinesi de bir müddet sonra Ankaraya ulaştı. Ve gazete kendi matbaasında basıldı. Gazetenin baş yazarı Yunus Nadi, yazı işleri müdürü Kemal Salih (Sel) idi. Yazı kadrosunda da Aka Gündüz, Ziya Gökalp, Enver Behnan (Şapolyo) vardı.

Gazete, Mustafa Kemal'in düşüncelerini aksettiriyor, Misak-ı Milli'yi bütün gücü ile savunuyor, Millî Mücadele üzerinde halkı uyandırmaya, bir millî birlik kurmaya teşvik ediyordu. Sakarya savaşları sırasında gazete, Kayseri'ye taşındı. Zaferden sonra tekrar Ankaraya dönerek yayınına devam etti. 1924 Yılının ilk haftasında kapandı. Çünki, Yunus Nadi, İstanbula giderek **"Cumhuriyet"** gazetesini kurdu.

YENİ İSTANBUL GAZETESİ : 1950 Yılında İstanbulda günlük olarak Habib Edip Törehan tarafından çıkarıldı. Baş yazarı Habib Edib Törehan, Yazı işleri müdürü de Muzaffer Soysal'dı. Yazı kadrosunda Fikret Adil, Reşat Nuri Darago, M. Nermi, Hüseyin Avni Şanda çalışıyordu. Ankara muhabirliğini de Mehmet Kemal Kurşunluoğlu yapıyordu.

1961 Yılında "Son Havadis" gazetesinden ayrılan grup, "Yeni İstanbul" gazetesine geçti. Gazete, Gökhan Evliyaoğlu'nun yönetmeliğinde çıkmaya başladı. "Yeni İstanbul" gazetesi, Adalet Partisinin düşüncelerini savunuyor ve basında onu desdekliyor.

YENİ SABAH GAZETESİ : 1938 Yılında Cemaleddin Saracoğlu tarafından kuruldu. Başyazarlığını Cemaleddin Saracoğlu yapıyordu. Yazı işleri müdürlüğünü de Reşat Mahmut ve Tevfik Erol üzerlerine almışlardı. Yazı kadrosunda Cevat Refi Ulunay, Kadircan Kaflı, Sabri Esat Siyavuşgil, Şükrü Baban bulunuyordu. Gazete, bir müddet sonra Safa Kılıçlıoğlu tarafından satın alındı. Eski yazı kadrosu ile yayınına devam etti. Gazetenin Ankara muhabirliğini Bilâl Akba ve Niyazi Kotay yapıyorlardı.

Yeni Sabah gazetesi, bugün de yayınına tarafsız bir siyasî gazete olarak devam etmektedir.

Z

ZAFER GAZETESİ : Tek parti devrinde Ankara'da gazete çıkarmak C.H.P. nin tekeli altında idi. Uzun yıllar boyunca baş kent'te **"Ulus"** gazetesinden başka gazete çıkarılmasına izin verilmedi. İkinci dünya savaşı sonunda totaliter rejimler yenilgiye uğrayıp Demokrasi cephesi zaferi kazanınca bir çok memleketlerde olduğu gibi Türkiye'de de iktidarda bulunanlar ister istemez yeni siyasî partilerin kurulmasına, Ankara'da "Ulus" gazetesinden sonra ikinci, üçüncü gazetelerin çıkmasına engel olunamadı.

1946 Yılından sonra memlekette belli başlı iki parti karşı karşıya idi. C.H.P. ve onun görüşünden ayrı olan Demokrat Parti. Ve onun düşüncelerini savunanlar. Bunların, düşüncelerini yaymağa vasıta olacak organları yoktu. Bir kaç müteşebbis iş adamı bir araya geldiler, bir şirket ve bir matbaa kurdular. 30 Nisan 1949 tarihinde **"Zafer"** gazetesini çıkardılar. Gazetenin sahibi ve başyazarı Mümtaz Faik Fenik, yazı işleri müdürü Fatin Fuat idi. Yazı kadrosunda Ahmet Muhip Dranas, Hikmet Yazıcıoğlu, Saffet Gürol, Sabahaddin Sönmez, Cehdi Şahingiray bulunuyordu.

Muhalefet cephesinde yer alan **"Zafer"** gazetesi, Demokrat partinin düşüncelerini savunuyordu.

Gazete, 1960 yılında yayınını tatil etti.

"Zafer" gazetesi, 7 Ocak 1962 tarihinde yeniden yayın hayatına girdi. İmtiyaz sahibi Muammer Kıraner, yazı işleri müdürü Turhan Dilligil. Yazı kadrosunda Ahmet Muhip Dranas, Fatin Fuat, Saffet Gürol, Vâ-Nû, Altemur Kılıç yer aldılar. Gazete, yayınına devam etmektedir.

ZİYA (paşa), Abdülhamid (1825-1880). İstanbulda doğdu. Galata Gümrüğü kâtiplerinden Erzurumlu B. Ferideddin'in oğludur. İlk öğrenimini Beyazıt Rüştiye'sinde yaptıktan sonra Sadaret Mektubî Kalemine girdi. Bir yandan Arapça ve Farsça dersler aldı. Saray'da Mabeyn'e kâtip olarak alındı. Burada Fransızça öğrendi. Sadrıâzam Âli paşa ile araları açılması üzerine Saray'dan uzaklaştırıldı. Kıbrıs Mutasarrıflığına gönderildi. Meclis-i Vâlâ azalığı

ile İstanbuldan uzaklaştırıldı. 1867 Yılının Mayıs ayında Namık Kemal ile birlikte Fransa'ya kaçtı. Oradan Londra'ya geçti. Ve arkadaşlariyle beraber "Hürriyet" gazetesini çıkardılar. Ziya paşa, bu gazetedeki yazılarında Babıâlinin politikasını sert bir şekilde tenkit etti. Âli paşanın amansız bir düşmanı olarak ona hücum etti. Abdülaziz'in Londraya ziyareti üzerine Ziya paşa Cenevre'ye geçti. "Hürriyet" gazetesini tek başına çıkarmaya devam etti. Âli paşanın ölümü üzerine 1872 de İstanbula döndü. Şûra-i Devlet azalığına getirildi. İkinci Abdülhamid taht'a geçince Ziya paşa, Namık Kemal ile birlikte Kanun-u Esasi Encümeninde çalıştı. Abdülhamid, bir müddet sonra Ziya paşayı Suriye Valiliğine gönderdi; Oradan Konyaya ve Adanaya nakletti. Ziya paşa burada vefat etti.

Ziya paşa, mücadeleci bir insandı. Devrinin büyük olaylarına karıştı. Aydınlar ve halk arasında yaygın bir ün aldı. Yeni bir toplum ve hayat anlayışının yerleşmesinde büyük etkisi oldu. Politik yazılarında halkın anlayacağı açık bir anlatımla saf Türkçe kullandı. Onun politik uğraşmaları kaleminin ateşli ve haşin meyvelerinden ibaret kaldı. Şiiri ve edebiyatı üstün tuttu ve orada kalmayı tercih etti.

Eserleri : "Eş'ar-ı Ziya" (şiirler), "Terci-i bend" (şiirler), "Terkib-i bend" (şiirler), "Zafernâme" (şiirler), "Harâbat" (şiir antolojisi), "Veraset-i Saltanat-ı Seniyye", "Ru'ya", "Riyanın encamı" (Moliere'in "Tartuffe" adındaki komedyasının şiir halinde çevirisi), Viardot'dan "Endülüs tarihi", Chéruel ile Lavallée'den "Engizisyon tarihi", J. J. Rousseau'dan "Emil" ve "Confessions-Defter-i âmal" çevirileri.

Eserleri arasında gazetelerde çıkmış, fakat kitap halinde toplanmamış bir çok yazıları da vardır.

İ N D E K S

A.

Abalıoğlu, Yunus Nadi
Abalıoğlu, Nadir Nadi
Abdullah Cevdet
Abdullah Zühdü
Abidin Dâver
Agâh
Ahmet Cevdet
Ahmet Hikmet
Ahmet Midhat
Ahmet Rasim
Ahmet Samim
Akbaba mecmuası
Akın gazetesi
Akşam gazetesi
Âli
Ali
Ali Kemal
Ali Suavi
Anadolu Ajansı
Anadolu Gazetesi
Asaf, Süleyman
Âsım, Mustafa
Ataç, Nurullah
Atatürk, Mustafa Kemal
Atay, Falih Rıfkı
Âyine-i Vatan gazetesi

B.

Babalık gazetesi
Basım
Basın
Basın ahlâk yasası
Basın birliği
Basın hürriyeti
Basın kanunu
Basın meslek teşekkülleri
Basiret gazetesi
Başkut, Cevat Fehmi
Benice, Edhem İzzet
Blacque, Alexandre

C.

Ceride-i Havadis gazetesi
Cumhuriyet gazetesi

Ç.

Çaylak gazetesi
Çaylak, Mehmet Tevfik

D.

Dağarcık mecmuası
Diyojen gazetesi
Dördüncü, Halil Lütfi
Dördüncü kuvvet
Dünya gazetesi

E.

Ebüzziye Tevfik
Ekrem, Recai zade Mahmut
Emeç, Selim Ragıp
Emin Muhlis
Ertem, Sadri
Es, Hikmet Feridun
Esad
Esmer, Ahmet Şükrü

F.

Felek, Burhan

G.

Gazete
Gerçek, Selim Nüzhet
Güler, Cemal Nadir
Gövsa, İbrahim Alaeddin

H.

Hafız Müşfik
Hâlet, İbrahim

Hâmid Vehbi
Hasan Bedreddin
Hasan Fehmi
Hakimiyet-i Milliye gazetesi
Hürriyet gazetesi
Hürriyet gazetesi
Hür Vatan gazetesi

İ.

İbrahim İsmet
İbrahim Sârım
İbrahim Şinasi
İbret gazetesi
İleri gazetesi
İkdam gazetesi
İrade-i Milliye gazetesi
İskit, Server Rıfat
İstanbul Ekspres gazetesi

K.

Kadro mecmuası
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri
Karay, Refik Halit
Kaygılı, Osman Cemal
Kısakürek, Necip Fazıl
Kuvvet gazetesi
Kudret gazetesi

L.

Lûtfi
Lütfi Fikri

M.

Mahmut Sadık
Mahmut Yesari
Mehmet Esad
Mehmet Nuri
Mehmet Nüzhet
Mehmet Said
Mehmet Said
Milliyet gazetesi
Murat, Mehmet
Mustafa Refik
Muhbir gazetesi

N.

Namık Kemal

O.

Orhon, Orhan Seyfi
Ortaç, Yusuf Ziya
Osmanlı gazetesi

Ö.

Öğut gazetesi
Örik, Nahit Sırrı
Özdemir, Mesut

P.

Peyam-ı Sabah gazetesi
Peyamı Safa

R.

Resmî gazete
Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesi

S.

Sabah gazetesi
Sadak, Necmeddin
Salâhaddin Enis
Saracoğlu, Cemaleddin
Sansür
Sedat Simavı
Sedes, Selâmi İzzet
Serbestî gazetesi
Sertel, M. Zekeriya
Servet-i Fünûn mecmuası
Siyavuşgil, Sabri Esad
Son Posta gazetesi
Son Havadis gazetesi
Süleyman Nazif

Ş.

Şemseddin Sami

T.

Takvim-i Vakayi gazetesi
Talu, Ercüment Ekrem
Tan gazetesi

Tanin gazetesi
Tasvir-i Efkâr gazetesi
Tasvir gazetesi
Tepedelenlioğlu,
Nizameddin Nazif
Terakki gazetesi
Tercüman-ı Ahval gazetesi
Tercüman-ı Hakikat gazetesi
Tercüman gazetesi
Tevfik Nevzat
Tokgöz, Ahmet İhsan
Tör, Vedat Nedim
Tülbentçi, Feridun Fazıl

U.

Ulunay, Refi Cevat
Us, Mehmet Asım
Us, Hakkı Tarık
Ulus gazetesi

Ü.

Ünaydın, Ruşen Eşref

V.

Vahdetî, Derviş
Vakit gazetesi
Vâ-Nû, Vâlâ Nureddin
Vatan gazetesi

Y.

Yalçın, Hüseyin Cahit
Yalman, Ahmet Emin
Yenigün gazetesi
Yeni İstanbul gazetesi
Yeni Sabah gazetesi

Z.

Zafer gazetesi
Ziya (paşa) Abdülhamid

BİBLİOGRAFYA

ABDURRAHMAN ŞEREF — Ahmet Mithat efendi. Tarih Encümeni Mecmuası. Cüz : 18. İstanbul 1912.

— Tarih Müsahebeleri. İstanbul 1920.

AHMET RASİM — İstibdattan Hâkimiyeti Milliyeye. İstanbul 1924.

— Matbuat hatıralarından muharrir, şair, edip. İstanbul 1924.

— Matbuat tarihine methal-İlk büyük muharrirlerden Şinasi. İstanbul 1927.

AHMET İHSAN — Matbuat hatıralarım. İstanbul 1931.

AKİF paşa — Tabsıra. İstanbul (tarihsiz).

AKSÜT, Ali Kemal — Namık Kemal ve basın hürriyeti. Tarih dünyası mecmuası. Sayı: 8. 31 Aralık 1953 İstanbul.

ALİ FUAT — Rical-i mühimme-i siyasiye. İstanbul 1928.

AKYÜZ, Kenan — Batı tesirinde Türk şiiri antolojisi. Ankara 1953.

BANARLI, Nihat Sami — Resimli Türk edebiyatı tarihi. İstanbul.

BAŞKUT, Cevat Fehmi — Gazetecinin mes'uliyeti. Bayram gazetesi. 11/4/1959 İstanbul.

BİRAND, Kâmran — Aydınlanma devri devlet felsefesinin tanzimatta tesirleri. Ankara 1955.

BURSALİ, Mehmet Tahir — Osmanlı müellifleri. İstanbul 1919.

ÇAVLI, Emin Âli — Gazetecilik hayatında bir dönüm noktası. Cumhuriyet gazetesi. 16 Ekim 1960.

DİZDAROĞLU, Hikmet — Şinasi. Varlık yayınları. İstanbul 1954.

EBÜZZİYA TEVFİK — Nümune-i edebiyat-ı Osmaniye. İstanbul 1913.

ENGELHARD — Türkiye ve Tanzimat. Çeviren : Ali Reşat. İstanbul 1910.

ERTUĞ, Hasan Refik — İlk büyük gazetecimiz Agâh efendi. Vatan gazetesi Mart. 1960.

GERÇEK, Selim Nüzhet — Türk gazeteciliği. İstanbul 1931.

— Türk matbaacılığı. İstanbul. 1931.

— Takvim-i Vakayi. Aylık ansiklopedi. No: 6. İstanbul 1944.

— Jön Türk gazeteleri. Akşam gazetesi. 19 Mart 1941.

GÖVSA, İbrahim Alaeddin — Türk meşhurları ansiklopedisi. İstanbul.

HÜSEYİN CAHİT — Kargalarım. İstanbul 1910.

— Gazeteciliğin iç yüzü. Yedigün mecmuası. No: 199-214.

— Edebî hatıralar. İstanbul.

İSKİT, Server — Hususî ilk Türkçe gazetemiz Tercüman-ı Ahval ve Agâh efendi. Ankara 1937.

— Türkiyede neşriyat hareketleri tarihine bir bakış. İstanbul 1939.

— Türkiyede matbuat rejimleri. İstanbul 1939.

— Türkiyede matbuat idareleri ve politikaları. Ankara 1943.

İSMAİL HABİB — Türk teceddüt edebiyatı tarihi. İstanbul 1921

İSMAİL HİKMET — Ziya paşa-hayatı ve eserleri. İstanbul 1932.

— Şinasi. İstanbul 1932.

— Ahmet Mitat efendi. İstanbul 1932.

— Namık Kemal. İstanbul 1932.

KARAHAN, Abdülkadir — Ziya paşanın Avrupa mektupları ve Yeni Osmanlılar. Yeni Sabah gazetesi. 14/5/1961 23/5/1961.

KARAL, Enver Ziya — Mahmut II. İslâhatı. Ulus gazetesi. 11/4/1948. Ankara.

LEVEND, Agâh Sırrı — Bizde gazetecilik ve ilk gazetecilerimiz. Ulus gazetesi. 26/1/1961 Ankara.

— Meşrutiyet devrinde gazetecilerimiz. Ulus gazetesi. 31/1/1961 Ankara.

— Mütareke ve Millî Mücadelede gazetecilik ve gazeteler. Ulus gazetesi. 9/2/1961 Ankara.

— Cumhuriyet devrinde gazetecilik ve gazetelerimiz. Ulus gazetesi. 13/2/1961 Ankara.

LÜTFİ — Tanzimattan sonra Türkiyede Maarif teşkilâtı. (Lütfi tarihinin gayrı matbu ciltlerinden). Türk Tarih Encümeni mecmuası. No: 17 (94). 1 Eylül 1926.

MEHMET SÜREYYA — Sicilli Osmanî. İstanbul 1892.

MUSTAFA KEMAL — Nutuk. 1938 basımı.

NADİR NADİ — Gazetecilik ve idealizm. İş mecmuası. Cilt: 11. Sayı: 46. İstanbul.

ÖZDEM, Ragıp — Tanzimattan beri yazı dilimiz. Tanzimat I. İstanbul, 1940.

ÖZÖN, Mustafa Nihat — Metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi. İstanbul 1930.

— Türkçede roman hakkında bir deneme. İstanbul 1936.

— Namık Kemal ve İbret gazetesi. İstanbul 1938.

— Son asır Türk edebiyatı tarihi. İstanbul 1940.

— Gazeteciliğimiz ve Agâh efendi. Kalem dergisi. No: 1. 15 Mart 1938 Ankara.

OSMAN NURİ — Mecelle-i Umur-u Belediye. C: 1. İstanbul 1922.

PERİN, Cevdet — Tanzimat edebiyatında Fransız tesiri. İstanbul 1946.

SAİT — Gazeteci lisanı. İstanbul 1911.

SEL, Kemal Salih — İlk gazeteci Sadrıâzam. Cumhuriyet gazetesi. 27/8/1947.

SUNGU, İhsan — Namık Kemalin mücadele hayatı ve gazeteciliği. Ulus gazetesi. 21/1/1940 Ankara.

— Tanzimat ve Yeni Osmanlılar. Tanzimat 1. İstanbul 1940.

ŞEHSUVAROĞLU, Halûk — Matbuat hatıraları. Akşam gazetesi. 3 Ağustos 1952.

— Koca Reşit paşa ve Avrupa basını. Akşam gazetesi. 4/1/1953.

ŞEMSEDDİN SAMİ — Kamusu'lâlâm. İstanbul 1888.

ŞİNASİ — Şair evlenmesi. (Komedi 1 perde). Tertip eden Mustafa Nihad Özön. İstanbul 1943.

TANPINAR, Ahmet Hamdi — Namık Kemal antolojisi. İstanbul 1942.

— XIX. Asır Türk edebiyatı tarihi. C: 1. İstanbul 1956.

TARLAN, Ali Nihad — Tanzimat edebiyatında hakikî müceddit. Tanzimat 1. 1940.

TİL, Enis Tahsin — Türk gazeteciliği nasıl doğdu ve nasıl gelişti? Vatan gazetesi. 18 Ocak 1960.

TOKGÖZ, Ahmet İhsan — Matbuat hatıralarım. İstanbul.

UĞUR, Hidayet — Jön-Türklerin çıkardığı gazeteler. Türk düşüncesi mecmuası. Sayı: 15-20. İstanbul 1955.

ÜLKEN, Hilmi Ziya — Bizde fikir ceryanları. Felsefe ve İçtimaiyat mecmuası. Sayı: 4. Ağustos 1927 Ankara.

— Tanzimattan sonra fikir hareketleri. Tanzimat 1. 1940.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ

HAYAT ANSİKLOPEDİSİ

GAZETE VE MECMUA KOLLEKSİYONLARI

Füruzan Husrev Tökin'in çıkmış eserleri :

Fikirler (Denemeler)

İçimizdeki Nur (Denemeler)

Osmanlı Türklerinde Fikir Hareketleri (Tetkik)

Büyük Uyanış (Denemeler)

Edebiyat Ansiklopedisi

İslâm Tarikatleri (Tetkik)

Dadaloğlu (Biografi)

Kulen Basımevi — İstanbul
1 9 6 3

Fiatı 5 Lira